Mentor
әдістемелік орталығы

Республикалық ғылыми-танымдық
әдістемелік журналы

ÜZDIK QALAM



Ақтөбе қаласы

№16(11) 2024

«ҮЗДІК ҚАЛАМ» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТАНЫМДЫҚ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ
REPUBLICAN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL, METHODICAL JOURNAL
РЕСПУБЛИКАНСКИЙ НАУЧНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНЫЙ, МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

МАЗМҰНЫ
CONTENT
СОДЕРЖАНИЕ

Дәуметова Салтанат Тұрмаганбетқызы.....4
Елеусінова Райса Нұрболатовна,.....7
Серікқалиева Гүлназ Амангелдіқызы.....7
Скендір Бекжан Мирамбекұлы..... 7
Бешимова Нургуль Мизамовна.....12
Дуйсебаева Светлана Кениликовна.....14
Жолдасова Гульшат Тлектесовна.....17
Каирова Шынар Сакеновна 19
Максутова Асылгуль Ерлановна.....21
Молдабекова Данабике Хазизхановна.....25
Мусрепова Маржан Карабаевна.....27
Нагиева Гульдария Утегеновна.....29
Ракишева Арайлым Тулемискызы.....31
Танатаров Р.Х, Аймаганбетов Б.Н.....33
Унгербаева Светлана Ерахметовна.....35
Утеулин Бекнур Танатарович.....37
Умбетова Гүлбану Галимуллақызы.....39
Чигимбаева Айгуль Тимуровна.....41
Исмагулова Динара Нуралиевна.....42
Бекбергенова Сара Алимжановна.....44
Рысбекова Айнур Маратбековна.....47
Умбетова Райса Базарбаевна.....51
Азиева Гульнара Сайдахметовна.....55
Азимбаева Камшат Бахтияровна.....57
Амренова Айнагуль Сарсембаевна.....59
Аханова Карлыгаш Кажагалиевна.....62
Базарбаева Райгуль Амангельдиновна.....64
Байжанова Сәндеш Әлібекқызы.....66
Бельченко Оксана Анатольевна.....68
Бижанова Асем Асылхановна.....70
Бикеева Жанар Байтуровна.....72
Бисенова Сауле Муратовна.....74
Божко Елизавета Степановна.....76
Бошимова Лаззат Жаксыбергеновна.....79
Буркутова Ляйля Жиенгалиевна.....81
Егоровская Наталья Владимировна 83
Есина Ирина Валентиновна.....85
Есмамбетова Динара Сериковна.....87
Молбаева Клара Жеткиншекоковна.....89
Әлімбаева Сарқыт Бахитқызы.....91
Жакудина Әлия Ергалиқызы.....93
Жаналина Жанар Ержановна.....95
Жексембиева Рысгул Балгабекқызы.....98

«ҮЗДІК ҚАЛАМ» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТАНЫМДЫҚ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ ЕРЕЖЕСІ

Мақсаты:
Педагогтердің ғылыми-танымдық әлеуетін дамыту. Басылымы Қазақстан Республикасының Мәдениет және ақпарат министрлігі Ақпарат комитетінде тіркеуге алынып, мерзімді баспасөз басылымын, ақпараттық агенттікті және желілік басылымды есепке қою туралы № KZ49VPY00083149 куәлігі 2023 жылы 04 желтоқсанында берілген, құжатқа сәйкес 2024 жылдан бастап шығарылады. Кезеңдік басылым: 1 жылда 24 рет, қазақ, орыс және ағылшын тілінде жарық көреді. Журналда Қазақстан Республикасының арнайы және жоғары оқу орындары, мектепке дейінгі ұйым, ЖББОМ педагогтерінің шетелдік ғалымдар, ғылыми-зерттеу мекемелерінің ғалымдары орындайтын (орындаған) іргелі және қолданбалы ғылыми зерттеулердің, эксперименттік әзірлемелердің нәтижелері, сондай-ақ ғылымиақпараттық материалдар және т.б. жарияланады.

ЖАУАПТЫЛАР:
Бас редактор:

Нурбергенова Сауле Турмаганбетовна
Бас редактордың орынбасары:
Жайтапова Алтынай Альбековна, п.ғ.д., профессор
Редакция алқасы:
Тихомирова Валентина Тихоновна п.ғ.к., доцент
Сулекенова Гульжан Утесиновна
Рысбекова Айнур Маратовна
Озган Мехмет
Дауметова Салтанат Турмаганбетовна
Дизайн:
Муханбедин Аружан Айбарқызы

Меншік иесі: «Mentor» әдістемелік орталығы (Ақтөбе қаласы)
Редакцияның мекен-жайы: Индексі-030000
Ақтөбе қаласы, А.Молдагулова даңғылы 66/2
Авторлар қолжазбасы, суреттер өңделмейді және кері қайтарылмайды.
Редакция авторлар мақаласының мазмұнына жауап бермейді.
Журналда жарияланған материалдары көшіріп немесе өңдеп басу үшін редакцияның жазбаша рұқсаты алынып, сілтеме жасалуы міндетті.
Журналға жинақтарыңызды kalam2025@mail.ru. почта арқылы жіберулеріңізге болады.

«ҮЗДІК ҚАЛАМ» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТАНЫМДЫҚ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ
REPUBLICAN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL, METHODICAL JOURNAL
РЕСПУБЛИКАНСКИЙ НАУЧНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНЫЙ, МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

UZDIK KALAM

СОЯ БҰРШАҒЫНЫҢ ӨНІМДІЛІГІ МЕН САПАСЫН АРТТЫРУДАҒЫ КРЕМНИЙДІҢ РӨЛІ

Дәуметова Салтанат Тұрмағанбетқызы
daumetova83@mail.ru
Алматы технологиялық университеті, тағам технологиялары факультеті докторант,
Ғылыми жетекші – Сүлейменова Мария Шаяхметовна
Алматы, Казахстан

Аннотация: Мақалада тыңайтқыштарды пайдалану кезіндегі болатын топырақ эрозиясының алдын алып, кремний биопрепаратынның көмегімен ауылшаруашылығы саласындағы өсімдік ресурстарының экологиялық ахуалы мен экономикалық потенциалын көтеру басты мақсат. Себебі өсімдік организмінің физиологиясы мен қоректенуіндегі кремнийдің рөлі туралы мәселенің ұзақ тарихы бар.

Тірек сөздер: кремний, соя, температура, элемент, тыңайтқыш, топырақ, агротехника, ауа-райы, жауын-шашын.

Соя – бірнеше рет қолданылуға болатын ерекше ауылшаруашылық дақылы. Дәннің құрамындағы пайдалы компоненттердің байлығы мен алуан түрлілігі жағынан адам өсіретін басқа дақылдар арасында оның теңдесі жоқ. Біздің елімізде соя дақылдарын өсіруге топырақ-климат жағдайлары болғанымен, бұл дақыл әлі де дұрыс өсірілу технологиясын тапқан жоқ. Айта кету керек, соңғы жылдары Алматы облысы өлкесі соя өндіруде көшбасшыға айналды. Дегенмен, облыста соя дәнінің шығымдылығы жоғары емес. Соңғы жылдары оның төмен түсімді болуының себебі тек құрғақ ауа райы жағдайлары ғана емес, оны өсіру кезінде агротехникалық талаптардың бұзылуы (Баранов В.Ф., Кочегура А.В. 2009 ж.).

Соя топырақ құнарлығын жақсартатын азотты түзетін бұршақ дақылы ретінде экологиялық тұрақты ауылшаруашылық ландшафттарын қалыптастыруға ықпал етеді. Ол тамақтанудың сандық және сапалық ерекшелігімен сипатталады. Түйінді бактериялармен симбиоз арқылы ауадан азотты бекіту және аз еритін қосылыстардан топырақтан фосфор мен калийді пайдалану және олардың қорын сабақтардан тұқымға айналдыру қабілетіне байланысты, соя, әдетте, минералды тыңайтқыштарды қажет етпейді [22, 23].

Өсімдіктегі кремнийдің негізгі қызметі – эпидермис тіндерінің қалыңдауы (механикалық қорғаныс), тамыр жүйесінің өсуі мен дамуын жеделдету (физиологиялық қорғаныс), улы заттарды байланыстыру арқылы көрінетін қолайсыз жағдайларға оның тұрақтылығын арттыру (химиялық қорғаныс) және стреске биохимиялық төзімділіктің жоғарылауы (биохимиялық қорғаныс), жоғары температураның әсерін төмендету (жылулық қорғаныс) болып табылады.

Кремний өсімдіктердің пестицидтердің, күкіртті сутегінің, анаэробиоздың, саңырауқұлақтар мен бактериялық аурулардың қоздырғыштарының бірлескен әсерінен туындайтын физиологиялық ауруларға төзімділігіне ықпал етеді.

Кремнийдің қабылдануы бойынша барлық өсімдіктер 2 топқа бөлінеді: аз сіңіретін өсімдіктер (әдетте қосжарнақтылар – картоп, қарақұмық, беде және т.б.) және сіңірілуі жоғары өсімдіктер (негізінен біржарнақты тұқымдастар – жарма және т.б.) Барлық өсімдіктерде кремний басқа микроэлементтерге қарағанда біршама көбірек сіңіріледі.

Әлемдік тәжірибе көрсеткендей, кремний тыңайтқыштары қазіргі ауыл шаруашылығын интенсификациялаудың инновациялық факторы болып табылады, онсыз жоғары өнімді, күйзеліске төзімді және экологиялық таза өсімдік шаруашылығын жүргізу мүмкін емес.

Қазақстанда кремний тыңайтқыштарының ауыл шаруашылығын интенсификациялаудағы рөлі мамандардың шағын тобына ғана белгілі. Кремний тыңайтқыштары Жапония, Оңтүстік Корея, Колумбия, Мексика, АҚШ, Австралия, Бразилияда кеңінен қолданылады [24, 25]. Микроэлементтері бар биологиялық белсенді кремний негізіндегі нанокремний тыңайтқыштары тұқымдар мен вегетативті өсімдіктердің өнуін жеделдетуге, жалпы өсімдіктің өсуі мен дамуын күшейтуге, сондай-ақ жағымсыз әсерлерге төзімділігін арттыру мақсатында егіс алдындағы өсу жағдайларын өңдеуге арналған. Топырақтың негізгі түрі сілтісізденген аз қарашірікті өте күшті қара топырақ болып табылады.

Бұл топырақ субтипі қарашірік горизонтының үлкен қалыңдығымен және жоғарғы горизонттағы қарашіріктің салыстырмалы түрде аз мөлшерімен сипатталады. 0-30 см қабаттағы жалпы азот мөлшері 0,22-0,30%, жалпы фосфорда 0,17-0,22%, жалпы калий

1,7-2,1% болады. Топырақтың жоғарғы қабаттарында бейтарап немесе аздап қышқыл топырақ ерітіндісі бар.

30 см-ге дейінгі қабаттағы сілтісізденген қара топырақтың құрылымы кесек ұнтақты, 50 см-ге дейінгі қабатта кесек-түйіршікті болады. Топырақтың механикалық құрамы ауыр, физикалық саздың мөлшері 61,0-ден 64,0%-ға дейін, саздылық үлесі 37,0-ден 44,0%-ға дейін. Тұнба мен шаңның көп болуы сілтіленген қара топырақтардың физикалық қасиеттерін нашарлатады, оларға жоғары когезия және жауын-шашыннан кейін жүзу және нығыздалу мүмкіндігін береді. 0-30 см топырақ қабатының көлемдік массасы 1,0-1,3 г/см3. Шаймаланған қара топырақтың сіңіру қабілеті жоғары. Жалпы бұл топырақтар ауыл шаруашылығы дақылдарын өсіруге қолайлы.

Алматы облысы өлкесінің орталық белдеуінің климаты қоңыржай континенттік, орташа құрғақ, ылғалдылық коэффициенті 0,30-0,40. Көп жылдық мәліметтер бойынша орташа жылдық жауын-шашын мөлшері 351-ден 882 мм-ге дейін айтарлықтай ауытқуымен 600-700 мм. Олардың айлар бойынша бөлінуі біркелкі емес.

Көктем ақпан айының аяғында – наурыздың басында басталады. Осы уақытқа дейін температураның минустан плюсқа дейін ауытқуы әлі де байқалады. Аязсыз кезең сәуірдің екінші онкүндігінде басталады.

Жаз және ауа температурасының 15 ° С-қа ауысуы мамыр айының ортасында келеді, әдетте ыстық және құрғақ болады. Жазғы жауын-шашын негізінен нөсерлі болады. Жаздың ерекшелігі - ауа температурасы жоғары, + 40 ° С дейін, салыстырмалы ылғалдылығы өте төмен, құрғақ шығыс желдерінің басым болуы.

Бұл аймақтың аязсыз кезеңі орта есеппен 187 күн, орташа тәуліктік ауа температурасы +10,7°С. Зерттеу жылдарындағы ауа райы жағдайлары 1-кестеде берілген

Кесте 1 Сояның вегетациялық кезеңіндегі температуралық режимі және жауын-шашын мөлшері

Сәуір жылы әрі құрғақ болды. 2021 және 2022 жылдары жауын-шашынның тапшылығы сәйкесінше 5,0 және 22,6 мм құрады (орташа көпжылдық көрсеткішпен салыстырғанда). Мамыр айындағы ауа райы ауа температурасының біркелкі көтерілуімен сипатталды, орташа көпжылдық деректерге жақын жауын-шашын нормадан жоғары болды. 2021 жылғы маусымда жауын-шашынның жетіспеушілігі 10,4 мм, ал 2022 жылы - 67,7 мм, ауа температурасы 24,2 ° С болды, бұл орташа көпжылдық нормадан 3,2 ° С-қа асып кетті және 2022 жылғы маусымды ыстық және құрғақ деп сипаттады. Шілде айы ыстық және ылғалды болды: ауа температурасы нормадан 1,8-2,9°С жоғары болды, зерттеу жылына байланысты жауын-шашын 2021 жылы 22,6%-ға, 2022 жылы 9,2%-ға нормадан жоғары болды. Тамыз айы ауа температурасының жоғарылығымен және зерттелетін жылдары жауын-шашынның болмауымен сипатталды. 2021 жылы 11,7 мм, 2022 жылы 5,5 мм жауын-шашын түсті, орташа жылдық көрсеткіші 51 мм.

Жалпы алғанда, зерттелген жылдар соя дәнінен жоғары өнім алу үшін салыстырмалы түрде қолайсыз болды.

Нанокремный микроэлементтері бар минералды тыңайтқыштардың өнімділік пен сапаға әсерін зерттеу

Алматы облысы өлкесінің орталық аймағындағы соя дәндері келесі нұсқаларды қамтитын схемаға сәйкес эксперимент жүргізілді[26]:

- Бақылау – суды тазарту;
- Соя тұқымын 300 г/т мөлшерінде Нанокремний көмегімен өңдеу;
- Соя тұқымын 300 г/т мөлшерінде Нанокремний көмегімен өңдеу + көшеттерді өңдеу 50 г/га + бүршіктену кезеңінде өңдеу 50 г/га;
- Соя тұқымын 300 г/т мөлшерінде Нанокремний көмегімен өңдеу + көшеттерді өңдеу 75 г/га + бүршіктену кезеңінде өңдеу 75 г/га;
- Соя тұқымын 300 г/т мөлшерінде Нанокремний көмегімен өңдеу + көшеттерді өңдеу 100 г/га + бүршіктену кезеңінде өңдеу 100 г/га;
- Соя тұқымын Нанокремний көмегімен 300 г/т мөлшерінде өңдеу + көшеттерді өңдеу 125 г/га + бүршіктену кезеңінде өңдеу 125 г/га.

Соя тұқымын себу алдындағы өңдеу кезінде жұмыс сұйықтығының нормасы 10 л/т тұқым құрады. Өсімдіктер өну және бүршіктену фазаларында Orion қапшық бүріккішін пайдаланып зерттелетін Нанокремний препаратымен өңделді. Жұмыс ерітіндісінің шығыны 250 л/га.

Соя – әртүрлі өсіру жағдайларына бейімделген жоғары технологиялық дақыл. Тәжірибеде соя сәуір айының үшінші онкүндігінде егілді. Көшеттер мамырдың бірінші онкүндігінде байқалды. Көшеттерді өңдеу соя өсімдіктері автотрофты қоректенуге көшкеннен кейін 7 күннен кейін жүргізілді. Бүршіктену кезеңі маусымның бірінші онкүндігінде басталды. Бұтақтану кезеңіне дейін жер үсті массасы баяу өседі, сабақтың белсенді өсуі бүршіктену және гүлдену фазасында болады. Өсімдіктердің вегетативті дамуы тұқым толтыру фазасында тоқтайды.

Зерттеу объектісі – сояның Селекта 201 сорты. Ерте пісетін, ГСИ жүйесінде эталон ретінде қолданылады. Өнімділік потенциалы 5,5 ц/га. Сорт топырақ пен ауаның құрғақшылығына төзімді. Шамадан тыс пісу кезінде бұршақтардың орналасуына және жарылуына өте төзімді.

Біздің зерттеулерімізде соя өсірудегі алдыңғы дақыл күздік бидай болды. Учаскенің жалпы ауданы 48 м2, 30 м2 құрайды. Эксперимент төрт қайталауға негізделген, учаскелердің орналасуы жүйелі. Тәжірибедегі агротехника Алматы облысы өлкесінің орталық аймағында соя өсіру үшін жалпы қабылданған.

Зерттеу кезеңі	Көрсеткіштер	Айлар				
		сәуір	мамыр	маусым	шілде	тамыз
1	2	3	4	5	6	7
2021 жыл	ауа температурасы, °С	11,8	16,9	21,5	25,3	27,1
	жауын-шашын мөлшері, мм	50,1	132,3	71,6	71,1	11,7
2022 жыл	ауа температурасы, °С	14,5	19,8	24,2	26,4	26,4
	жауын-шашын мөлшері, мм	79,8	14,3	111,8	5,5	77,6
Орташа ұзақ мерзімді норма	ауа температурасы, °С	17,0	21,0	23,5	22,8	17,8
	жауын-шашын мөлшері, мм	55	69	82	58	51

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

1. Баранов Б.Ф., Кочегура А.В., Лукомец В.М.. Соя на Кубани. Краснодар, Тангирова Гулчехра Насридиновна Влияние нормы высева и нитрагина нарост, развитие, урожайность сортов сои: автореф. Дис. …. Д-ра философии (PhD) по с.-х. наукам. - Ташкент, 2009.- С. 31.
2. Liu B., Soundararajan P., Manivannan A. Mechanisms of Silicon-Mediated Amelioration of Salt Stress in Plants // Plants. - 2019. - Vol.8, № 9. – P. 307-311.
3. Silicon supplementation alters the composition of herbivore–induced plant volatiles and enhances attraction of parasitoids to infested rice plants. https://www.frontiersin.org. 11.10.2017.
4. А.с. 2658376. Кремниевое удобрение / Юсупов Александр Александрович; опубл. 21.06.2018, Бюл. № 18.-2с.
5. Yavas I., Unay A. The Role of Silicon under Biotic and Abiotic Stress Conditions stresses // Turkish Journal of Agricultural Research. - 2017.- Vol.4, № 2.- P. 204–209.
6. Сидорик И.В., Зинченко А.В. Значение сои в земледелии Казахстана // Масличные культуры. – 2018. – № 2 (174). – С. 75-78.

«ҮЗДІК ҚАЛАМ» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТАНЫМДЫҚ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ
REPUBLICAN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL, METHODICAL JOURNAL
РЕСПУБЛИКАНСКИЙ НАУЧНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНЫЙ, МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

МЕКТЕПТЕГІ ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУ
ФИЗИЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА В ШКОЛЕ
PHYSICAL EDUCATION AT SCHOOL

Елеусінова Райса Нұрболатовна, жетекшісі, педагогика ғылымдарының магистрі, "Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-техникалық университеті" КЕАҚ, Орал қаласы

Серікқалиева Гүлназ Амангелдіқызы, Жәңгір Хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-техникалық университеті, Орал қ., Қазақстан, Северо-Восток 23

Скендір Бекжан Мирамбекұлы, Жәңгір Хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-техникалық университеті, Орал қ., Қазақстан Бірлік 35

Түйін: Біз осы тақырыпты зерттеу барысында мектептегі дене шынықтыру сабағына қаншалықты оқушы белсене қатысады, денсаулыққа және өміріге қандай пайдасы бар сол мақсаттарды зерттеген болатынбыз. Қазіргі кезде балалар мен жасөспірімдердің физикалық дамуы мен денсаулық мәселелерінің маңыздылығы артып келе жатыр. Балаларды тек физикалық жаттығулар арқылы шынықтырып қана қоймай, олардың психологиялық және әлеуметтік дамуына да ықпал етеді. Сондықтан мектеп жасындағы балалардың денсаулығын зерттей отырып обьект ретінде 5-11 сынып оқушыларын алған болатынбыз. Әдіс ретінде сауалнама, тестілеу және дене шынықтыру сабақтарына бақылау жүргізілді. Сауалнама арқылы оқушылардың дене шынықтыру сабағына деген көзқарасы, сабаққа қатысу белсенділігі, сабақ барысында орын алатын қиындықтар туралы мәлімет жиналды. Сонымен қатар, олардың спортқа деген қызығушылығы және салауатты өмір салтына көзқарасы зерттелді. Тестілеу әдісі оқушылардың физикалық дайындық деңгейін бағалау үшін қолданылды. Зерттеудің мақсатына сай өткізілген сауалнама орта мектеп пен Назарбаев Зияткерлік мектептеріндегі (НИШ) дене шынықтыру сабақтарының әсерін бағалау болатын. Осы сауалнаманы құру барысында С.Тайжановтың "Дене тәрбиесі" кітабын үлгі ретінде алып сауалнаманы құрастырған болатынбыз. Сауалнама нәтижелері бойынша, оқушылардың басым көпшілігі дене шынықтыру сабағының маңызды екенін мойындайды, бірақ олардың сабаққа деген қызығушылығы көбінесе спорттық іс-шараларға қатысу мүмкіндігіне байланысты. Мектепте спорт секцияларының жетіспеушілігі немесе қызықты спорт түрлерінің болмауы оқушылардың дене шынықтыруға деген ынтасын төмендететіні анықталды. Қорыта айтқанда мектептегі дене шынықтыру сабағы оқушы өміріне тығыз байланысты екені анықталды. Сол себепті бала денсаулығын басты мақсатқа ала отырып тәрбиелеу.Болашақ жастардың қолында болғандықтан дені сау ұрпағы бар ұлт әрқашанда алдыңғы қатарлы ел болып қалмақ.

Түйінді сөздер: НИШ, сауалнама, дене тәрбиесі, оқушы денсаулығы, физикалық белсенділік, спорттық инфрақұрылым.

Кіріспе. Қазақстан Республикасы өз тәуелсіздігін алғаннан бастап мемлекеттік саясатта халық денсаулығы басты назарда болып келеді. 1997 жылы қыркүйек айында ел президенті Тәуелсіз Қазақстаның ата заңының 44-бабының 8-тармақшасы «ҚР азаматтарының денсаулық жағдайын жақсарту және олардың денсаулығын сақтауға деген Конституцияның құқығын іске асыру талабына сай Қазақстан халқына Қазақстан 2030 барлық қазақстандықтардың өсіп-өркендеуі жолдауын жасады. Осы жолдаудың мақсаты жас ұрпақтың толқынды денсаулығын қалыптастыру. Дене шынықтыру сабақтарының міндеттері:
-Дене шынықтыру саласы бойынша оқушылардың өмірлік маңызы бар білімге ие болуын қамтамасыз ету.
-Дене шынықтыру арқылы жұмыс қабілеттілігін тұрақты арттыру аясындағы оқушылардың денсаулығын нығайту.
-Оқушыларды өмірлік маңызды қозғалыс біліктері мен дағдыларын үйрету.
-Оқушыларды үнемі шынықтыра отырып тәрбиелеу әртүрлі дене жаттығулары түрлерін өз бетінше меңгеруге дағдыландыру.
-Оқушылар бойында жеке тұлға және қоғамдық тәртіп нормаларын қалыптастыру.

Мектептегі дене тәрбиесі оқушылардың ақыл ой және дене қабілеттерін дұрыс дамуына көмектеседі, ерік сапаларын қалыптастырады, күшін арттырып, денсаулығын нығайтады, организмін шынықтыру спорт саласындағы керекті дағдылармен қаруландыру. Жоғарыда саналып өткен міндеттер негізінен дене шынықтыру сабақтарында жүзеге асатын мектептердегі дене тәрбиесінің бүкіл жүйесін дұрыс жолға қойған жағдайда ғана ойдағыдай шешіледі. Сондай-ақ оқушыларға оқу сабақтары басталғанға ұдайы гимнастика жасатып оқу күні барысында дене шынықтыру минуттарын үзілістерді ұзақ үзіліс кезінде серуен, дене шынықтыру шараларын ұйымдастыру өте маңызды. Әр мұғалім, әсіресе сынып жетекшісі оқушылардың дене тәрбиесіне өте үлкен көңіл бөлуі қажет, өйткені қимыл әрекет балалар мен жасөспірімдер организімін жетілуінің басты шарты болып саналады. Дене шынықтыру жаттығулары бұлшық ет жүйелерін қимылға келтіреді де, сол арқылы барлық қалған органдар мен жүйелердің де қызметтерін күшейтіп, организмдегі жалпы алмасу мен әрекеттік мүмкіндіктің артуына көмектеседі. Сондықтан дене жаттығуларымен үнемі шұғылданып жүрген оқушылармен дене жағымен жақсы жетілген, мектептегі үлгерім жағынан ең озат, техникалық оқыту кезіндегі еңбек операцияларын игеруі жағынан басқаларға қарағанда шапшаң келеді. (https://ziatker.kz/)

Мақсат: Бұл зерттеудің мақсаты – мектептегі дене шынықтыру сабақтарының қазіргі заманғы білім беру жүйесіндегі рөлі мен маңызын зерттеу. Сондай-ақ, дене шынықтырудың оқушылардың физикалық және психологиялық дамуына әсерін, сабақтың жаңа жүйелерін талқылау және орта мектептер мен арнайы мектептердегі (НИШ) дене шынықтыру сабағының ерекшеліктерін айқындау. Зерттеу барысында дене шынықтыру сабақтарының оқушылардың жалпы денсаулығына, академиялық үлгеріміне және эмоционалды жағдайына қалай ықпал ететіні сарапталады. Зерттеу объекті ретінде біз 5-11 сынып оқушыларын алдық.
Өзектілік: Бұл тақырыпты алу себебіміз — қазіргі қоғамда балалар мен жасөспірімдердің физикалық дамуыменденсаулықмәселелерініңмаңыздылығыартып келе жатқандығы. Мектептегі дене шынықтыру сабағы жас ұрпақтың денсаулығын нығайтуда, салауатты өмір салтын қалыптастыруда маңызды рөл атқарады. Сондықтан мектептегі дене шынықтыру сабақтарының тиімділігін арттыру, оны қызықты әрі балалардың қажеттіліктеріне сай ұйымдастыру өзекті мәселеге айналуда. Мектептегі дене шынықтыру балаларды тек физикалық жаттығулар арқылы шынықтырып қана қоймай, олардың психологиялық және әлеуметтік дамуына да ықпал етеді. Сонымен қатар, қазіргі заманда жастар арасында салауатты өмір салтын насихаттау және оны тәжірибеге енгізу маңызды, себебі дене шынықтыру арқылы балалар өз денсаулығын сақтауды үйреніп, зиянды әдеттерден аулақ болуды үйренеді. Мектептегі дене шынықтыру — білім беру жүйесінің маңызды бөлігі, өйткені ол оқушылардың физикалық дамуын ғана емес, сонымен қатар олардың психологиялық және әлеуметтік дамуын да қамтиды. Дене шынықтыру сабағы оқушылардың денсаулығын нығайтып, физикалық дайындық деңгейін арттыруға бағытталған. Сонымен қатар, бұл сабақтар балаларды тәртіпке үйретеді, ұйымшылдықты дамытады және өмірлік дағдыларды қалыптастыруға көмектеседі. Мектептегі дене шынықтырудың басты міндеттерінің бірі — жасөспірімдердің салауатты өмір салтын ұстануға деген қызығушылығын ояту. Дене шынықтыру сабағы теориялық және практикалық бөлімдерден тұрады. Теориялық бөлімде оқушылар денсаулықтың маңызы, дұрыс тамақтану, физикалық жаттығулардың денсаулыққа әсері және спорттық этика туралы мәлімет алады. Практикалық бөлімде оқушылар спорттық жаттығуларды орындау арқылы физикалық дайындықтарын жақсартады. Дене шынықтыру сабақтары арқылы оқушылар денсаулық сақтау мәдениетін игеріп, физикалық дайындықты жақсартатын дағдыларды меңгереді. Қазіргі уақытта Қазақстанның орта мектептері мен Назарбаев Зияткерлік мектептеріндегі (НИШ) дене шынықтыру сабақтарының ерекшеліктері айтарлықтай айқын көрінеді. Орта мектептерде дене шынықтыру бағдарламалары көбінесе жалпы білім беретін стандарттармен шектелсе, НИШ секілді арнайы мектептерде бұл пән ерекше назарға алынып, әртүрлі спорт түрлеріне көбірек мән беріледі. Орта мектептерде дене шынықтыру сабағы көбінесе стандартты түрде өтеді: гимнастика, жүгіру, секіру сияқты жалпы физикалық жаттығулар жасалады. Сабақ барысында оқушылардың физикалық белсенділігі артып, денсаулығын нығайтуға жағдай жасалады. Алайда, көптеген орта мектептерде спорттық құрал-жабдықтардың жетіспеушілігі, спорт залдарының заманауи талаптарға сай болмауы сияқты проблемалар кездеседі. Бұл оқушылардың спортқа деген қызығушылығын төмендетуі мүмкін. Менің ойымша, орта мектептерде дене шынықтыру сабағын одан әрі жақсарту үшін спорттық инфрақұрылымды дамыту және жаңа технологияларды енгізу қажет. Назарбаев Зияткерлік мектептерінде дене шынықтыру сабағының бағдарламасы әлдеқайда кең және жан-жақты. Бұл мектептерде спорттың әртүрлі түрлері бойынша арнайы жаттығулар жүргізіледі. Оқушылар волейбол, баскетбол, футбол, теннис сияқты командалық ойындармен айналысып қана қоймай, сонымен қатар шахмат, йога, аэробика секілді жеке спорт түрлерімен де шұғылдана алады. Мұндай бағдарламалардың мақсаты – оқушылардың спортқа деген қызығушылығын арттыру, олардың физикалық дамуын кешенді түрде қамтамасыз ету. НИШ

мектептерінде спорт залдары заманауи талаптарға сай жасақталған, бұл оқушылардың спорттық жаттығуларды жоғары деңгейде орындауына мүмкіндік береді. Сонымен қатар, НИШ мектептерінде дене шынықтыру пәні мұғалімдері арнайы дайындықтан өткен кәсіби мамандар болып табылады. Олар әрбір оқушының физикалық мүмкіндіктеріне назар аударып, жеке тәсілдер қолданады. Назарбаев Зияткерлік мектептеріндегі тағы бір ерекшелік – дене шынықтыру сабақтарының олимпиадалық спорт түрлеріне көп көңіл бөлетіндігінде. Оқушылардың спорттық қабілеттерін дамыту мақсатында мектепішілік, аудандық, қалалық және республикалық деңгейде жарыстар ұйымдастырылады. Бұл жарыстар оқушылардың жарысқа деген ынтасын арттырып, олардың спорттық жетістіктерге қол жеткізуіне ықпал етеді.

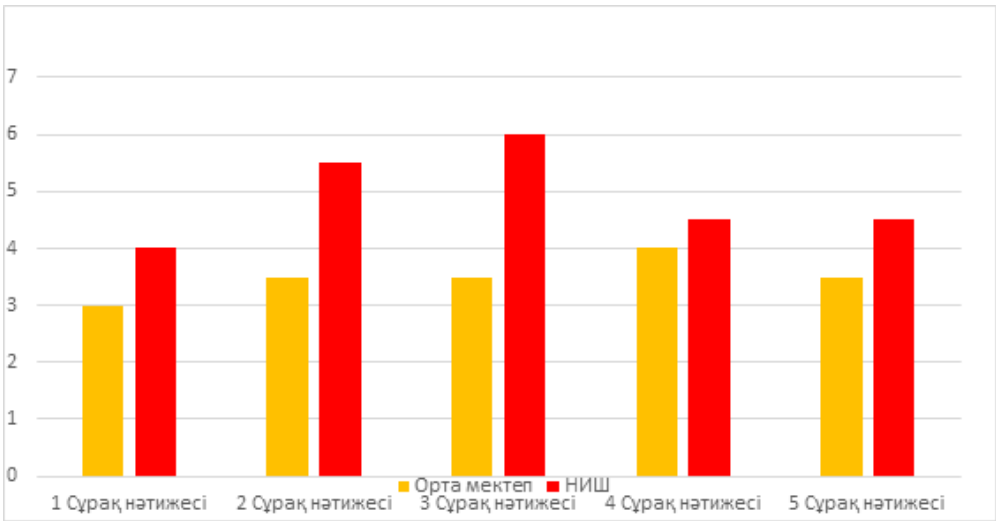
Дене шынықтыру сабағының маңызы өте зор, себебі ол оқушылардың физикалық және психологиялық денсаулығын нығайтады, тәртіптілік пен ынтымақтастықты дамытады. Физикалық белсенділік адамның жалпы денсаулығына үлкен пайда әкеледі. Мектеп оқушылары күнделікті сабақ барысында ұзақ уақыт бойы отырады, бұл олардың омыртқасына, көру қабілетіне және жалпы денсаулығына кері әсер етуі мүмкін. Дене шынықтыру сабағы осы проблемалардың алдын алуға көмектеседі. Мысалы, оқушылардың сабақ барысында белсенді қозғалыста болуы олардың дене бұлшықеттерін нығайтып, жалпы физикалық формасын жақсартады. Дене шынықтыру сабағы балалардың психикалық денсаулығына да оң әсер етеді. Жаттығулар жасау барысында эндорфин гормоны бөлінеді, бұл көңіл-күйді көтеріп, күйзелістен арылуға көмектеседі. Оқушылардың психикалық жағдайы олардың оқу үлгеріміне де тікелей байланысты. Менің ойымша, дене шынықтыру сабағы балалардың сабаққа деген ынтасын арттырып, олардың жалпы академиялық жетістіктеріне оң әсер етеді. Физикалық жаттығулар кезінде оқушылардың мидың жұмысын жақсартатын процесстер іске қосылады, бұл олардың оқу қабілетін жақсартады. Сонымен қатар, дене шынықтыру сабағы оқушыларды тәртіпке, жауапкершілікке, өзара ынтымақтастыққа үйретеді. Спорттық жарыстар барысында балалар бір-бірімен жұмыс істеуді, командада ойнауды үйренеді. Бұл дағдылар олардың болашақ өмірінде де маңызды рөл атқарады. Спорт адамды төзімділікке, мақсатқа жету үшін күш салуға үйретеді. Нақыл сөздерде айтылғандай, «Төзім табысқа жеткізеді». Спорттық жарыстарда жеңіске жету үшін оқушылар күш-жігер салып, мақсаттарына жетуге тырысады. Бұл қасиеттер олардың өмірде де табысты болуына көмектеседі. Дене шынықтыру сабағы салауатты өмір салтын насихаттауға да үлкен үлес қосады. Оқушыларға дұрыс тамақтану, денсаулықты сақтау, спортпен шұғылдану туралы мәліметтер беріледі. Бұл білімдер балаларға өмір бойы пайдалы болады. Балаларға спорттық ойындар мен жаттығулардың білім беру үдерісіне жағымды әсері анықталған. Физикалық белсенділік оқу қабілеттерін арттырып, ми жұмысын жақсартуға көмектеседі. Бұл зерттеулер дене шынықтыру сабағының оқушылардың психологиялық және эмоционалдық дамуына қаншалықты маңызды екенін көрсетеді. Мектептегі дене шынықтыру сабақтарында спорттық ойындар үлкен рөл атқарады. Балалар спорттық ойындар арқылы ұйымшылдықты, командалық жұмысты, көшбасшылық дағдыларды үйренеді. Сонымен қатар, спорт балалардың эмоционалдық тұрақтылығын арттырады және стресс деңгейін төмендетеді. Жапон зерттеулері көрсеткендей, физикалық белсенділік балалардың оқу үлгеріміне тікелей әсер етеді және олардың эмоционалдық тепе-теңдігін сақтауға көмектеседі Қазақстанның мектептерінде дене шынықтыру пәні балалардың жас ерекшеліктеріне сәйкес ұйымдастырылады. Бастауыш сыныптарда дене шынықтыру сабағы балалардың қозғалыс қабілеттерін жақсартуға және негізгі физикалық дағдыларды дамытуға бағытталған. Бұл кезеңде ойын элементтері бар жаттығулар көбірек қолданылады, себебі ойын арқылы балаларды қызықтырып, олардың физикалық белсенділігін арттыру жеңілдейді. Орта және жоғары сыныптарда дене шынықтыру сабақтарының бағдарламасы күрделене түседі. Бұл кезеңде спорттық ойындарға, жүгіру, секіру, күштік жаттығуларға баса назар аударылады. Орта және жоғары сынып оқушылары арасында мектепішілік және аудандық спорттық жарыстарға қатысу арқылы командалық жұмыс дағдылары дамытылады. Қазақстан мектептерінде оқушылар арасында футбол, баскетбол, волейбол, жеңіл атлетика сияқты спорт түрлері кең таралған.

Зерттеу әдістері

Жұмыс барысында біз зерттеу әдісі ретінде сауалнама өткіздік. Зерттеудің мақсатына сай өткізілген сауалнама: Орта мектеп пен Назарбаев Зияткерлік мектептеріндегі (НИШ) дене шынықтыру сабақтарының әсерін бағалау.Біз осы сауалнаманы құру барысында С.Тайжановтың “Дене тәрбиесі” кітабын үлгі ретінде алып сауалнаманы құрастырған болатынбыз. Бұл сауалнама орта мектептер мен Назарбаев Зияткерлік мектептеріндегі (НИШ) дене шынықтыру сабақтарының оқушылардың физикалық дайындығы мен эмоционалды жағдайына әсерін салыстыруға арналған. Барлығы 200 оқушы сауалнамаға қатысқан, оның ішінде 100 оқушы орта мектептен, 100 оқушы НИШ-тен.

Зерттеу нәтижиелері

Төменгі 1 суретте көрсетілгендей сауалнама нәтижелері НИШ мектептерінде дене шынықтыру сабақтарының жабдықталу деңгейі мен сапасы жоғары екенін және бұл оқушылардың физикалық және эмоционалды жағдайына оң әсер ететінін көрсетеді.



Орта мектептерде дене шынықтыру сабақтары тиімді болса да, спорттық инфрақұрылымның жетіспеушілігі олардың толыққанды жүзеге асуына кедергі келтіреді. Зерттеу нәтижелері оқушылардың дене шынықтыру сабағына деген қызығушылығы мен физикалық дайындық деңгейінің әртүрлі екенін көрсетті. 5-8 сынып оқушыларының дене шынықтыру сабақтарына қатысу белсенділігі жоғары, олар сабақтарда белсенді түрде қатысып, спорттық ойындарға үлкен қызығушылық танытатыны анықталды. Алайда, 9-11 сынып оқушыларының арасында сабаққа деген қызығушылықтың төмендеуі байқалды. Бұл жасөспірімдердің оқу жүктемесінің артуы, мектептен тыс іс-шараларға қатысуы және сабақтан тыс уақытта бос уақыттың жетіспеуімен байланысты болды. Тестілеу нәтижелері бойынша оқушылардың физикалық дайындық деңгейі де әртүрлі екендігі анықталды. 5-8 сынып оқушыларының физикалық дайындық деңгейі салыстырмалы түрде жоғары болса, 9-11 сынып оқушыларының физикалық дайындығы орташа деңгейде болды. Бұл олардың дене шынықтыру сабақтарына аз қатысуымен және физикалық белсенділіктің төмендеуімен түсіндірілді. Сауалнама нәтижелері бойынша, оқушылардың басым көпшілігі дене шынықтыру сабағының маңызды екенін мойындайды, бірақ олардың сабаққа деген қызығушылығы көбінесе спорттық іс-шараларға қатысу мүмкіндігіне байланысты. Мектепте спорт секцияларының жетіспеушілігі немесе қызықты спорт түрлерінің болмауы оқушылардың дене шынықтыруға деген ынтасын төмендететіні анықталды. Қорытындылай Қорыта айтқанда, мектептегі дене шынықтыру сабағы оқушылардың физикалық және психологиялық дамуы үшін маңызды болып табылады. Зерттеу нәтижелері көрсеткендей, 5-8 сынып оқушыларының дене шынықтыруға деген қызығушылығы жоғары болғанымен, 9-11 сынып оқушыларында бұл қызығушылық төмендеуде. Бұл оқушылардың дене белсенділігін арттыру үшін қосымша іс-шаралар мен спорт секцияларын ұйымдастырудың қажеттігін көрсетеді. Мектепте әртүрлі спорт түрлерін қамтитын секциялар мен іс-шаралар ұйымдастыру арқылы оқушылардың дене шынықтыру сабағына деген қызығушылығын арттыруға болады. Сонымен қатар, дене шынықтыру сабағының бағдарламасын жетілдіру қажет. Оқушылардың жас ерекшеліктеріне сәйкес келетін жаттығу бағдарламаларын жасау, оларды қызықтыру үшін спорттық ойындарды енгізу және сабақтың теориялық бөлігін де қамту маңызды. Бұл арқылы оқушылардың денсаулыққа деген көзқарасын қалыптастырып, салауатты өмір салтына тәрбиелеуге болады. Дене шынықтырудың теориялық бөлімі оқушыларға денсаулықтың маңызын түсіндіруге көмектеседі, ал практикалық бөлім олардың физикалық қабілеттерін арттырып, денсаулықты нығайтады. Мектептерде дене шынықтыру пәнін жақсарту арқылы оқушылардың физикалық дамуын ғана емес, сонымен қатар олардың жалпы өмірге деген көзқарасын да өзгертуге болады. Бұл дені сау және белсенді ұрпақты тәрбиелеу үшін маңызды қадамдардың бірі болып табылады. Зерттеу жұмысын ұйымдастыруға және жүргізуге қолдау көрсеткен барлық мектеп оқытушылары мен оқушыларға алғыс айтамын. Олардың көмегі мен қатысуысыз бұл зерттеу мүмкін болмас еді. Жұмыс барысында пайдалы кеңестер берген мамандар мен әріптестерге, әсіресе дене шынықтыру пәнінің мұғалімдеріне алғыс білдіремін.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Айтхожина, Г. (2009). Мектептегі дене шынықтыру: әдістемелік нұсқаулық. Алматы: Білім баспасы.
2. Тұрғанбаев, Б. (2015). Дене тәрбиесінің негіздері. Астана: Фолиант.
3. Қуанышбаев, Ж. (2017). Спорт және дене шынықтырудың теориясы мен

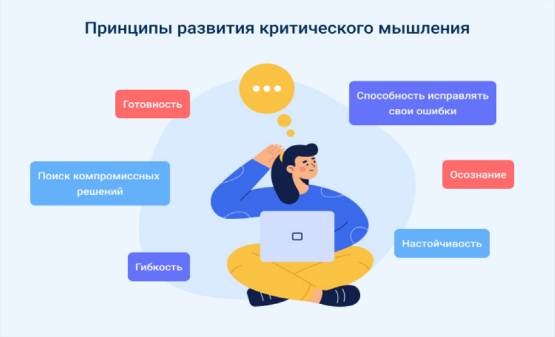
әдістемесі. Алматы: Қазақ университеті баспасы.
4. Байсалов, К. (2012). Балалар мен жасөспірімдердің дене дайындығы. Шымкент: Оқулық.
5. Доспаев, М. (2013). Салауатты өмір салтын қалыптастырудағы дене тәрбиесінің рөлі. Қарағанды: Болашақ.
6. Шарманов, Т. (2008). Спорттық психология және дене шынықтыру. Алматы: Мектеп баспасы.
7. Әлімбеков, Р. (2014). Мектептегі дене тәрбиесі әдістері. Астана: Фолиант.
8. Жұмабаев, С. (2016). Спорттық ойындардың педагогикалық негіздері. Алматы: Атамұра.
9. Есжанова, Ж. (2012). Мектептегі дене тәрбиесінің рөлі. Алматы: Мектеп баспасы.
10. Өмірбеков, Қ. (2017). Оқушылардың дене шынықтыру даярлығы. Астана: Білім баспасы.

«ҮЗДІК ҚАЛАМ» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТАНЫМДЫҚ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ
REPUBLICAN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL, METHODICAL JOURNAL
РЕСПУБЛИКАНСКИЙ НАУЧНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНЫЙ, МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ
UZDIK KALAM

ПРИЕМЫ ТЕХНОЛОГИИ РАЗВИТИЯ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ

Бешимова Нургуль Мизамовна
учитель русского языка и литературы
школы-интерната
«Кемел-Билим» города Актобе

Критическое мышление - это мышление, которое отличается взвешенностью, логичностью и целенаправленностью, его характеризует использование таких когнитивных навыков и стратегий, которые увеличивают вероятность получения желательного результата. Развитие мыслительных навыков учащихся, необходимых для учебы и обычной жизни (умение принимать взвешенные решения, работать с информацией, анализировать, рассматривать различные стороны решения) Традиционно школа дает обучающимся готовые «продукты» мышления (знания, обозначенные в книгах и учебниках), а сам процесс, с помощью которого эти «продукты» получены, остается за рамками. Школа должна вооружить школьников инструментами и стратегиями мыслительных операций, работы с информацией, продуктивного чтения. Обучая критическому мышлению важно определить приоритеты. Сегодня это не объём знаний или количество информации, которые необходимо усвоить обучающимся, а тот инструментарий, который помогает управлять полученной информацией: искать, находить главное, применять в жизни. Главное не «знание», а «познание», то есть, не присвоение «готового» знания, а конструирование своего, которое рождается в процессе обучения. В процессе обучения критическому мышлению необходима реализация коммуникативно-деятельностного принципа обучения, предусматривающего диалоговый, интерактивный режим занятий, совместный поиск решения проблем, а также «партнёрские» отношения между педагогом и обучаемыми. Технология критического мышления - технология обучения, которая ставит задачу научить критически мыслить-обсуждать, оценивать, выявлять и решать проблемы. Может рассматриваться как разновидность проблемного обучения.



Технология развития критического мышления (ТРКМ) - один из инновационных методов, позволяющих добиться хороших результатов в формировании мыслительной деятельности обучающихся, навыков самостоятельного критического, а не репродуктивного типа мышления. Данная технология появилась в российском образовании в 1997 году, ее авторы – американские ученые Ч. Темпл, К. Мередит, Д. Стилл. Проект, предложенный российским педагогам, первоначально назывался «Чтение и письмо для развития критического мышления», он подробно знакомил с приемами технологии, давал общие представления о теоретических основах технологии. Ученые и педагоги-практики адаптировали предложенную модель для российской педагогики и создали модель, которая в педагогической литературе получила название «Технология развития критического мышления». Применение теории критического мышления при работе с учащихся в процессе преподавания русского языка и литературы будет наиболее эффективным, если реализовать комплекс педагогических условий:

- наличие системы научно-методического обеспечения процесса применения теории критического мышления при работе с учащимися;
- профессионально-педагогическую готовность учителя литературы к работе с учащимися по этой методике;
- активное включение родителей и учителей-предметников в процесс применения теории критического мышления при работе с учащимися;
- наличие научно-обоснованной системы

работы с учащимися, предполагающей широкое использование возможностей применения методик, средств и приемов ТРКМ на уроках русского языка и литературы в школе.

В соответствии с проблемой, целью, предметом исследования нами были поставлены следующие задачи:

- выявить особенности, цели, задачи и приемы ТРКМ как общепедагогической технологии.
- объяснить значение методики критического мышления.
- обосновать возможность и необходимость применения ТРКМ в процессе преподавания русского языка и литературы

представить приемы ТРКМ, используемые на уроках, рассказать об их реализации на уроках при работе со школьниками.

Критическое мышление это такой тип мышления о любом предмете, содержании или проблеме, в котором думающий улучшает качество его мышления при помощи умелого использования структур и интеллектуальных стандартов, присущих мышлению. Технология «Критического мышления» сориентирована не только на сотрудничество учителя и учащихся, деятельностное участие самого ученика, а также на создание комфортных условий, снимающих психологическое напряжение. Работая по технологии «Критическое мышление», учащийся реализует свои потребности и возможности учиться решать свои проблемы самостоятельно, а также обучается способам оценки своей собственной деятельности. Используя технологию «Критическое мышление» на уроках русского языка и литературы, учитель развивает личность ученика, в результате чего происходит формирование коммуникативной компетенции, обеспечивающей комфортные условия для познавательной деятельности и самосовершенствования.

Таким образом, объектом исследования является процесс преподавания русского языка и литературы, а предметом - применение ТРКМ на уроках русского языка и литературы в школе. ТРКМ определяет чтение и письмо как базовые процессы любой образовательной деятельности. Эту технологию также называют «Технология развития критического мышления через чтение и письмо (ТРКМЧП)». Все методы развития критического мышления основаны на вдумчивом продуктивном чтении, в ходе которого человека учится подвергать анализу и ранжированию всю полученную информацию. При этом в понятие «текст» входят не только письменные записи, но и речь педагога, а также видеоматериалы. Навыки письменной речи играют важнейшую роль для развития критического мышления, так как позволяют зафиксировать неоформленные мысли или образ, рассмотреть их со всех сторон и «разбудить сознание». Средства технологии позволяют работать с информацией в любой области знания, а это значит, что применять её можно на любом предмете, в любой профессиональной области.

Список литературы

1. Беркенова Г.С. Технология развития критического мышления как условие достижения нового образовательного результата. - http://ksu.edu.kz/files/innova_2015/berkenova_g_s_tehnologiya_razvitiya_kriticheskogo_myshleniya_kak_uslovie_dostizheniya_novogo_obrazovatel_nogo_rezul_tata.pdf
2. Загашев И. О., Заир-Бек С. И. Критическое мышление: технология развития. — СПб: Альянс-Дельта, 2013. — 284 с.
3. Заир-Бек С.И., Муштавинская И.В.. Развитие критического мышления на уроке: пособие для учителей общеобразоват. учреждений. Москва, Просвещение, 2017.

«ҮЗДІК ҚАЛАМ» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТАНЫМДЫҚ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ
REPUBLICAN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL, METHODICAL JOURNAL
РЕСПУБЛИКАНСКИЙ НАУЧНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНЫЙ, МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

ӘДЕБИЕТ САБАҚТАРЫНДА ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ АРҚЫЛЫ АҚПАРАТТЫ ТАРАТУДЫҢ ЖОЛДАРЫ, ТИІМДІЛІГІ

Дуйсебаева Светлана Кениликовна
Ақтөбе қаласы №56 ЖОББ мектептің қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі

Қазіргі уақытта Қазақстанның жалпы орта білім беретін мектептерінің барлығы дерлік интерактивті тақтамен қамтамасыз етілген. Интерактивті әдіс – диалогтік әдіс, нәтижесінде сабаққа қатысушылар бір-бірімен байланыса отырып, мәселелерді шешеді. Қарапайым тақта және компьютер проекторына қарағанда, интерактивтік тақта сабақ мазмұнын кеңінен ашуына мүмкіншілігі өте зор. Интерактивтік тақтаны пайдалану кезінде үлкен жетістікке қол жеткізу үшін, тек қана сауатты сабақ жоспарлап, керекті материалдарды дайындау керек.Сабақта мұғалім интерактивтік тақтаны бір емес бірнеше рет пайдалана алады, қарапайым тақтаға қарағанда интерактивті тақта пайдалануға ыңғайлы, әрі уақыт үнемдейді. Сабақ дайындығына дұрыс уақытты қалай бөлу керек? Әр сабақта пайдаланатын көрнекі құралдарды қалай дайындайды?Осы аталған сұрақтарға жауап беруге тырысамын.Интерактивті тақта оқытудың басқа тәсілдеріне қарағанда (салыстырғанда), көптеген жетістіктері бар. Бұл жетістіктер туралы өз сабағында интерактивтік тақтаны пайдаланатын мұғалімдер ғана айта алады. Мұғалім әріптестерімен бірге отырып сабаққа дайындалу арқылы жақсы әсерге қол жеткізуге болады, бұл тек қана міндеттерді бөліп беру мен уақытты үнемдеу ғана емес, сонымен қатар берілген материалдардың сапасын да арттырады. Мұғалімдердің пайымдауынша интерактивтік бағдарлама олардың жартылай жұмысын атқарады. Мысалы: белгілі бір материалды интерактивтік тақтада орындау арқылы файлдағы белгілермен өзгерістерді сақтап қалуға болады, бұны сабақта болмай қалған оқушыларға қайта түсіндіруге немесе келесі жолы тағы да қолдануға болады.Мұғалім оқытудың жаңа ақпараттық технологияларын меңгеріп, оны пайдалану арқылы өзінің материалдық базасын толықтырып, әрі уақытты үнемдейді. Мультимедиялық технологиялар көбіне компьютерлік сыныптарда қолданылады. Қазіргі уақытта сабақ материалына байланысты көптеген электрондық оқулықтар мен компакт-дискілер бар. Бүгінгі таңда ақпараттық технологияның өмірімізге терең енуіне байланысты жеке пән сабақтарында компьютерлік техниканың мүмкіндіктерін толық пайдаланып, оқушыларға терең де тиянақты білім беруге жағдай жасалды.

Компьютерлік графикалық материал презентациялық слайд көмегімен көрсетіледі. Microsoft Power Point бағдарламасының көмегімен оқу процесінде презентациялар мен слайдтар жасап көрсету, оқушылардың қызықты және дәлелді (мағыналы) болады, танымдық ойлауы мен есте сақтауын қалыптастырады.

Интерактивті технологияның ерекшеліктері: 1) Бормен тақтаға жазған кескінді экрандағы түрлі – түсті, айқын, ұқыпты кескінмен салыстыруға болмайды. Тақта мен бордың көмегімен әр түрлі қосымшалары бар жұмысты түсіндіру қиын, әрі мүмкін емес. Слайдтарда кемшіліктер мен қателер жіберілсе, тез арада түзетуге болады. Сабақтың өнімділігі артады. Басқа пәндермен пәнаралық байланыс орнайды. 2) Сабақта көрнекілікті қолдану деңгейі артады. 3) Оқу материалын беру логикасына көп көңіл аударады, бұл оқушылардың білім деңгейіне оң әсерін тигізеді. Компьютерге деген қарым-қатынас өзгереді.

Activstudio – да қалам, өшіргіш, түс, себет деген нәрселерді игеру керек, сонымен қатар кітапхананың ішінде не бар, оны пайдалана білу. Ал флипчарт мәліметті сақтайды, анықтайды, жабады.Сонымен сабақ үрдісінде интерактивті тақтаның барлық мүмкіндіктерінқолдану арқылы оқушылардың қызығушылығын, интеллектуалдық танымын,білім сапасын арттыруға болатыны анық. Сабақта интерактивті тақтаныңэлементтерін пайдалану, оқушылардың дайындалған арнайы тапсырмалардытыңдап қана қоймай, көздерімен көріп, оны жетік түсінуге дағдыландырады.

Интерактивті тақтаны пайдалану арқылы оқушылардың білімін тексеру үшін әр тарауды аяқтаған кезде немесе жаңа сабақты бекіткен уақытта әдісін қолдануға болады. Бұл әдіс оқушылардан бір уақытта жауап алуға мүмкіндік береді және тестілеген кезде мұғалім оқушылардың білім деңгейін анықтай алады. Тестілеудің нәтижелерін құрылған график арқылы тексеріп, сол уақытта бағалауға болады. Ал жауап нәтижелерін бақылап, оқушылардың материалды түсіну деңгейін анықтауға болады. Оқушыға тест сұрақтарына жауап беруі үшін уақыт беріледі. Бұл жүйе тұйық оқушылардың ойын білдіріп, жалқау оқушылардың қызығушылығын арттырады. Оқушылар жауаптарын құпия түрде бере алады. Жаңа ақпараттық технологияларда электрондық тесттерді қолдану оқудың тиімділігін көтереді, сонымен қатар

оқушының бірден-бір өздігінен жұмыс істеу құралы болып табылады.Тестік формадағы тапсырмалар қысқа сұрақтардан тұруы тиіс. Техникалық құралдар арқылы тестті тез әрі нақты және үнемді орындауға болады. Электрондықтесттердіоқуүрдісініңкезкелгенкезеңінде қолдануға болады. Электрондық тесттерді «Aktivstudio Professional Edition V3“ бағдарламасындағы « Оценка тест» бағдарламасымен құрастыруға болады. Мұғалім алдын ала дайындалған тест арқылы кез келген уақытта сабақта өтілген тақырып бойынша оқушылардың білімін тексере алады және оқушы электрондық тесттер арқылы өзін-өзі тексере алады. Мысалы, сабақта оқушыларға тесттік тапсырмалар беруге болады.

Интерактивті тақтада слайд арқылы мұғалімнің дайын ақпаратты мәтін, фото, видеоны компьютерлік презентациямен пайдаланады. Оқушылар алдына қойылған мәселе тақтада қайталанып еске түсіріп отыруға өте жақсы жағдай туғызады. Осылайша оқушылармен қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында СТО технологиясы бойынша берілген әдістер бойынша тапсырмалар берілгенде оқушылар шешуге өз әдістерін ұсынады.Көмекке берілген ережелер, т.с.с құралдар экранда флипчарт арқылы жабылып тұруы мүмкін. Оқушылар талдау барысында жауаптары тақтада жазылады, ашылады, қателер түзетіліп, дәлелденеді. Айнымалыларды құрастыруға тапсырма беруге болады, оны орындау барысында оқушының заттардың химиялық қасиеттерін біледі, өзінің іс-әрекетін анықтайды, сыныптастарының жауаптарын талдауға үйренеді. Интерактивті тақтада сәйкестендіру есептерді тиімді талдауға өте ұтымды. Қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында маңызды жұмыстарда кестелерді, графиктерді қолдану тиімді. Ал интерактивті тақтадағы кесте, графиктерде қажетті ақпаратты маркер – қаламмен сызып бөлуге болады, назарды аударуға болады. Тақта басқа пәндермен байланыста болуға өте маңызды. Мысалы, географиядан карталарды, табиғи объектілердің фотографияларын т.б байланыстыра жазамыз. Интерактивті тақта сабақтың ұйымдастырушылық, қайталау, жаңа тақырыпты игеру, бекіту, қорытындылау, талдау кезеңдерінде, білім бақылауда кеңінен оқушының қызығушылығын, оқуға танымдық қасиетін оятуға тиімді. Объективті бағалауға, оқушының еркін сезінуге ақпараттық-коммуникациялық мәдениетінің деңгейі өсуіне жағдай жасалып, келешекте терең білім алуға көмегі зор.

Ғаламтормен жұмыс. Қазіргі ақпарат ғасырында өмірімізді әртүрлі ақпарат көздерінсіз елестету мүмкін емес. Теледидар мен радио желісінен бүкіләлемдік ғаламтор кеңістігіне көшіп бара жатқан заманда, келешек ұрпақты осы заманауи үрдістердің залалды әсерлерінен сақтап, пайдалы тұстарын өз жұмысымызда пайдаға асыру үшін интернет желісін қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында кеңінен пайдалануға тырысуымыз қажет. Қазақ тілі мен әдебиеті пәнінде ғаламтор желісін пайдалану формалары мынадай:

- Онлайн режимде сабақтар өткізу;
- Онлайн режимдегі тапсырмаларды орындау (тесттер, есептер);
- Әртүрлі деңгейдегі онлайн олимпиадалар мен байқауларға қатынасу;
- Мәліметтер қоры ретінде пайдалану.

Тәжірибе алмасу ретінде онлайн сабақтарға қатынасу әсіресе жас мамандар жұмысына методикалық үлкен көмек берері сөзсіз. Сонымен қатар оқушылар сабақта видеоматериалдар пайдаланады. Рефераттар жазу барысында оқушылар өз беттерімен Интернет кеңістігінің материалдарын, электрондық оқулықтарды іздеу арқылы компьютерлік сауаттанады. Қазақ тілі мен әдебиеті пәнінен оқушыларды сынақ пен емтиханға дайындау барысында ғаламтормен жұмыс үлкен роль атқарады. Ол тек әртүрлі тесттер мен мәліметтер алатын ақпарат көзі ғана емес, даярлық жұмыстарында онлайн режиміндегі тесттерді орындау арқылы оқушыны тестпен жұмыс істеу дағдысына, уақытты үнемдеуге және қорытындысын талдау арқылы сол бойда қатемен жұмыс істеуге көп көмегін тигізеді. Оқушылар бір тестілеуден жақсы нәтижеге жеткенше бірнеше қайтара өтеді. Бұл тестілердің барлығы қазақ тілі мен әдебиеті пәні бойынша мемлекеттік білім стандарты талаптарына сәйкес келеді. Ол оқушылардың интеллектін, логикалық ойлауын және шығармашылық қабілеттерін дамытуға ықпал жасайды. Қазақ тілі мен әдебиеті пәнінде дарынды оқушылармен жұмысты да ғаламтор көмегімен тиімді ұйымдастыруға болады. Осы бағытта соңғы уақытта жиі-жиі ұйымдастырылып жүрген республикалық, облыстық олимпиадалар мен байқауларға қатыстыру арқылы оқушылардың көптеген жетістіктеріне қол жеткізуге болады. Сабақты қызықты формада ұйымдастыруға, кейбір өндірістік процестерді бейнелейтін дидактикалық материалдардың шексіз көзі болып табылатындықтан ғаламтормен жұмыс әрбір мұғалімнің шығармашылық ізденісіне көп көмегін тигізері сөзсіз.

Электрондық оқу құралдары.

Дәстүрлі сабақтағы ең қажетті басшылыққа алынатын сабақ элементі болып табылатын оқулық құралы секілді қазіргі жаңа технологиялы сабақтардың барлығында дерлік электронды оқу құралдары пайдаланылады. Электронды оқу құралдары - жаңа сабақты түсіндіру, тірек-сызбалары, тақырыптық тапсырмалар, тақырыптық тест жұмыстары, логикалық тапсырмалар, жаттығу тапсырмалары секілді бірнеше сабақ элементтерін қамтитын кешенді электронды жинақ. Оқушылар қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында арнайы компьютерлік бағдарламалар мен электрондық оқулықтарды пайдалану арқылы кез-келген тақырыпты өздері меңгереді. Бұл оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттыруға, олардың ой-танымын кеңейтуге, өз бетінше шығармашылықпен, ізденімпаздықпен жұмыс жасауына көп көмегін тигізеді. Қазақ тілі мен әдебиеті пәні бойынша компьютерлік тестілеуді қолдану оқушылардың интеллектуалдық танымын арттырады. Қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында электронды оқу құралдарын пайдалану сабақ барысында оқушылардың жеке

жұмыстануына мүмкіндік туғызады. Яғни деңгейі төмен оқушы аз да болса өз бетімен орындағанына риза болатын болса, қабілеті жоғары оқушылар басқа оқушылар деңгейімен шектеліп қалмай одан әрі күрделі деңгей тапсырмаларын орындап, өз жетістіктерін көрсету мүмкіндігіне ие болады. Еліміздің мектептер мен колледждерінде қазақ тілі мен әдебиеті кабинеттерін жаңа электрондық құралдармен жабдықтау жүргізіліп жатыр. Бұлардың қатарына көптеген электронды өлшеу құралдары бар «Хайпер Хим», «СПАРК», «ПАСКО» т.б. кешендерді жатқызуға болады. Осының ішіндегі «Хайпер Хим» бағдарламасы тек электронды өлшеу құралдары ғана емес, сонымен қатар «электронды периодтық жүйе» т.с.с. көптеген электронды шапшаң есептегіш-көрсеткіш бағдарламалармен қамтылған. Бұл бағдарламалар бұрынғы әртүрлі кестелер мен анықтама кітаптарына бөлінетін уақытты үнемдеп, оқушылардың сабақ барысында тақырыпқа сай мәліметпен неғұрлым көп қамтылуына жағдай жасайды. Соңғы жылдары ақпараттық-коммуникациялық технологиялар саласында ауқымды ілгерілеу жұмыстары байқалып отыр. Барлық пәндер бойынша электронды оқулықтар жасалып, кеңінен таралуда. Осы электронды оқулықтармен жұмыс жасау үшін барлық оқытушылар, колледж әкімшілігі компьютерлік сауатты болулары керек. Оқу-тәрбие үрдісіне электрондық оқыту ресурстарын енгізу, электрондық оқулықтарды пайдалану, әр пәнді оқытуда мультимедиа мүмкіншіліктерін қолдану, демонстрациялау әдісін компьютер негізінде жабдықтау, оқу және жобалау бағдарламаларын енгізу қажеттілігі туындады. Осылардың негізінде оқу-тәрбие үдерісін ақпараттандырудың жұмыстары басталды. Ақпараттық технология және жүйелік бірігу түрлі мүмкіндіктерге жол ашады.

Әдебиеттер

1. Ә.М.Нұрмағамбетова.Ақпараттық коммуникативтік технологияны оқу үрдісінде пайдалану.// Педагогикалық альманах,(№3-4,2017,-64-бет).
2. А.Ғабитқызы. Кәсіби құзыреттілік және жаңа ақпараттық технологиялар.// Қазақстан мектебі,(№11,2018,-5-бет).

«ҮЗДІК ҚАЛАМ» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТАНЫМДЫҚ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ
REPUBLICAN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL, METHODICAL JOURNAL
РЕСПУБЛИКАНСКИЙ НАУЧНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНЫЙ, МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

ҚАЗАҚ ТІЛІ САБАҒЫНДА МОДУЛЬДІК ОҚЫТУ ТЕХНОЛОГИЯСЫН ҚОЛДАНУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ

Жолдасова Гульшат Тлектесовна
«Ақбөбек» Халықаралық мектебінің қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі

Қазақ тілін оқытуда бір сыныпта отырған балалардың ұлты, оқу ынтасына қарай тілді білу дәрежесі де әртүрлі болып келеді. Сол себепті де нақты нәтижеге жету үшін модульдік оқыту технологиясының тиімді екенін күнделікті іс-тәжірибемнен көріп келемін. М. Жанпейісованың модульдік оқыту технологиясының негізі баланың тұлғасын алға қояды, бұл жаңа білім парадигмасына сай келіп отыр.

Модульдік технологиясының басты ерекшелігі – оның тек қана білімді меңгеруге емес, тұлғаның танымдық қабілеттерін және танымдық процестерді, яғни жадының алуан түрлерін ойлауды, ынтаны, қабылдау қабілетін арнайы жасалған оқу және танымдық жағдайлар арқылы дамытуға, сондай- ақ тұлғаның қауіпсіздігін, өзін- өзі өзектілендіру, өзін - өзі бекіту, қарым- қатынас, ойын танымдық және шығармашылық қажеттіліктерін қанағаттануға белсенді сөздік қорын дамытуға бағытталады. Аталмыш технология әдістері оқушыларды өз бетімен жұмыс істеуге, қорытындылар жасауға, жүйелі білім алуға жетелейді, өзін-өзі өзгені де бағалай білуге үйретеді. Бұл технологияның бір ерекшелігі сабақтың негізгі кезеңдерінің бәрінде оқушыларға шығармашылық жұмысты ұсынуға болады. Оқушының белсенділігін оның ойлау, есте сақтау, елестету, қабылдау қабілеттерін, жадысы мен зейінін дамытып, қызығушылығын арттырады. Сабақ формаларының өзгеріп отыруы, әсіресе топтық формалар оқушылар арасында қарым-қатынастың нығаюына ықпалын тигізеді. Оқушының тапсырманы өзінің орындау мүмкіндігіне қарай таңдап алуға еріктілігі, оның өз күшін, шама-шарқын бағалай білуге, өзін қауіпсіз сезінуіне, қиындыққа дайын болуға және оны жеңуге тырысуына жетелейді.

Модульдік оқыту технологиясының негізі – модуль. Осы технологияны басшылыққа ала отырып, бағдарламада берілген тақырыптар логикалық бір жүйеге келтіріліп, модульдерге бөлінеді. Бұл модульдік оқытудың негізгі идеясы – жаңғырту. Оның мазмұны:

1) оқытудың жалпы мақсатын қою;
2) жалпы құрылған мақсатты нақтыланды руға көшу;
3) оқушылардың білім деңгейін алдын-ала бағалау;
4) оқу әрекеттерінің жиынтығы;
5) нәтижені бағалау.

Оқушыларды оқу мақсатымен модульмен таныстырамын. Оқушылар: оқу мақсатын, өзіне қойылатын талапты, лексикалық және грамматикалық тақырыпты, модульдің мазмұнын, жұмыс үрдісін, нәтижесінің бағаланып және түзетіліп отыратынын біледі.

Оқыту модулі үш құрылымдық бөлімнен тұрады:

1) кіріспе (модульге, тақырыпқа енгізу);
2) сөйлесу бөлімі (оқушылардың өзара сөйлесуін ұйымдастыру);
3) қорытынды бөлімі (бақылау, тест).

Кіріспе және қорытынды бөлімге 1-2 сағат мөлшерде уақыт бөлінеді. Кіріспе бөлімде оқушылардың осы модуль бойынша алатын негізгі ұғымға, іс-әрекеттерге айрықша мән беріп, негізі ұғымдардың модуль ішінде алатын орнына көңіл бөлулерін сұраймын. Кіріспе бөлім мынандай оқу әрекеттерінен тұрады:

- оқу-проблемалық жағдаятын жасау;
- оқу мақсатын қалыптастыру;
- өзін-өзі бақылау, мүмкіншілігін бағалау арқылы модульдің тақырыптарын меңгеруге дайындау;
- модуль бойынша жұмыстарды жоспарлап, бірге талдау;

Қалған уақыт түгел сөйлеу, сұхбат құру, сұрақ жауап бөліміне беріледі. Бұл барлық оқушылардың үш деңгей бойынша өзінің дайындық оқу қабілетіне байланысты әр оқушының өз деңгейінде оқу материалдарын меңгеруін қарастырады. Барлық тақырыптар бойынша оқушылар оқып аудару, сөйлеу, тыңдау, жазу, көру дағдыларын барлық модульдерде қолдана беруіне болады. Білім алуда жайдан күрделіге жоғарлау оқушылардың шығармашылық қабілеттерін ашып, оқу материалын түсініп, қолдана білу сатысына көтерілуіне себепкер болады. Осы жағдай оқушыларды сынып ішінде бірнеше шағын топтарға бөліп сұхбат, монолог құру, жұппен жұмыс, пікірталастар, диспуттар арқылы ойын технологиясын, жағдаят жасау әдіс-тәсілдерін қолдану арқылы жетуге болады. Бұл жерде мұғалімнің алатын орны бағыт-бағдар беруші ретінде болып отыр. Мен бұл үрдіске негізгі құрамдас бөлік ретінде өзімнің дайындығымды мынандай адымдар арқылы көрсеткім келеді.

Сөйлесу бөлімін педагогика және психология ғалымдарының жетістіктерін басшылыққа ала отырып,

оқушылардың қабылдау деңгейлері мен қабілеттеріне қарай ұйымдастырамын. М. Жанпейісованың сөйлесу бөлімін құру қағидаларына сүйене отырып, жеке тұлғаны дамытатын кез-келген әрекет емес орындау әрекеті екенін ескере отырып, оқушының танымдық қызметпен айналысуына, ақыл-ой жұмысына қанағаттануына жағдай жасаймын. Міндетті түрде, сабақ барысында, оқушының іс-әрекетінің төрт түрін: тыңдау, оқу, жазу және әңгімелесуді қолданамын. Модульдердің нәтижелі болуын көздеп, сөйлесу сабағының түрін өзгерте отырып, әртүрлі белсенді формаларды пайдалану арқылы іске асырамын. Олар:

- топтық;
- жұптық;
- жеке топтық;
- ұжымдық.

Оқытудың басты ерекшелігі – оқушылардың қарым-қатынасы арқылы тілдерін дамыту, тұлғаның дамуына жағдай жасау. Оқушы + оқушымен + топпен + ұжыммен + мұғаліммен қатынаста болуына жағдай тудыру. Сөйлесу сабағы үстінде тапсырманың жеңілдігі мен күрделілігіне қарай бірнеше іс-әрекет формалары ауысып отырады. Мысалы: сабақтың басында сөздікпен жұмыс жүргізгенде жұптық немесе бекіту кезінде топтық форманы немесе жеке топтық жұмысты қолданамын. Тілді оқытуда сөздікпен жұмыс оқушының тілін байытуда ерекше орын алады. Бұл жұмыс оқушының сөздік қорын молайтып, тілін, ойлау қабілетін дамытады. Сөйлесу сабағы оқушыларды тек қана қазақ тілінде ауызекі сөйлеуге үйретіп қоймайды, оларды ойлау, талдау, сараптау және қорытындылау қабілеттерін жетілдіреді. Оқушылар қандай да бір деңгейдегі тапсырмаларды өзінің орындау мүмкіндігіне қарай тандауға еркін. Оқу модулінің сөйлесу бөлімінің тағы бір ерекшелігі бар. Оқытудың белсенді және ойын формаларын кеңінен қолдану оқушылардың оқу материалына бірнеше мәрте қайта-қайта оралып, жұмыс істеуіне мүмкіндік береді. Оқу материалын меңгеру оған 7 мәрте қайта оралып, пысықтағанда ғана жүзеге асатынын психологтар дәлелдеп отыр. Сөйлесу бөлімі оқушылардың өзін-өзі оқытуына және бірін-бірі оқытуына құрылады. Бұл әрбір оқушы үшін тек үш деңгейлі тапсырма емес, олардың үлгі жауаптарын да даярлау арқылы іске асырылады.

Бұл технологияның маңызды шарты – оқушылардың кез келген ғылыми көздерді, оқулықтарды, оқу құралдарын пайдалануға болатындығы, сондай-ақ ұйымдастырушы, көмекші ретінде мұғалімнен жедел кеңес ала алатындығы. Сөйлесу бөлімі сабақтарының ұйымдастырылу формасы бойынша әр оқушы өзінің қалай және немен шұғылдану тиіс, сабақ барысында не істеу керек екенін біледі, өйткені мұғалім балаларды сабақтың құрылысымен және жүру барысымен алдын ала таныстырады.

Негізгі бөлімде әр оқушы бір-біріне мәтінді оқып береді, танысады, негізгі ұғымдарды ажыратады. Әр деңгейге қойылған сұрақтарға жұппен бірге отырып жауап береді. Сөздік көмегімен оқу мен қатар аудару жұмысын жасайды. Сонымен осы бөлімде оқушылардың мәтінді қаншалықты түсінгені анықталады. Бірінші, екінші сабақтарда оқушылар жаңа білім алады. Негізгі сұхбат бөлімде модульді әр түрлі бөлімдерге бөліп, саралап, жеңілден күрделіге өту жағы қарастырылады. Оқу материалдарын оқушыларға белгілі бір мөлшерде беріп отырамын. Кейбір тақырыптарда материал үлкен көлемде берілсе, кейбір тақырыптарда аз көлемде беріліп, тиімді меңгеру үшін әр түрлі жұмыс түрлері арқылы нәтижеге жетуді қарастырамын.

Әдебиеттер

1. Рахымбаева А., Тойымбаева Ж. «Қазақ тілі сабағында оқушылардың коммуникативтік құзырлылығын дамыту», А, 2015ж.
2. Артықова Т.М. «Қазақ тілін оқыту әдістемесі», А:, 2015 ж.
3. Бақзыбекова.Н. «Саралап деңгейлеп оқыту технологиясы арқылы оқушылардың білім деңгейін арттыру», А., Қазақ тілі, №4, 2017ж.

«ҮЗДІК ҚАЛАМ» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТАНЫМДЫҚ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ
REPUBLICAN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL, METHODICAL JOURNAL
РЕСПУБЛИКАНСКИЙ НАУЧНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНЫЙ, МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

ИННОВАЦИЯЛЫҚ ӘДІСТЕР МЕН ОҚЫТУДЫҢ АҚПАРАТТЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫН ТАРИХ САБАҒЫНДА ҚОЛДАНУ

Каирова Шынар Сакеновна
Ақтөбе қаласы «Кемел-білім» мектеп-интернатының тарих пәнінің мұғалімі

Тарих - мектептегі оқу пәні ретінде жалпы негізгі білім беретін барлық гуманитарлық және қоғамтанушылық курстардың негізін құрайды. Тарих ұлттық өзіндік сана - сезімді және адамгершілік этикалық нормаларды қалыптастыра отырып, оқытудың дүниетанымдық негізін қалыптастырады. Тарихтың басқа пәндермен өзара байланысы талдау, жинақтау сияқты ортақ логикалық таным - әдістерін қолдануға мүмкіндік береді. Мысалы, гуманитарлық циклдағы пәндермен байланысы картамен, мәтінмен жұмыс істеу, оқиғалармен құбылыстардың ерекшеліктерін айқындау сияқты ортақ әдіс - тәсілдері негізінде іске асады. Тарихқа деген қызығушылығын арттыру үшін сапалы білім берудің тиімді жолдарын таңдау, тарихи және мәдени мұралармен таныстыру, қосымша элементтерді пайдалану мен тарихи деректерді оқып білім алып шығармашылықпен айналысуына жағдай жасау сияқты жаңа педагогикалық технологиялармен инновациялық бағыттарды, әдістер мен тәсілдерді енгізу.

Бүгінгі таңда сабақ өткізудің түрлері өте көп. Шәкірттердің сыни тұрғыдан ойлау қабілеттерін дамытуға арналған оқытудың әдіс-тәсілдері білім алушыларға құбылыстардың себептерін толық ұғынуға, ережелер мен заңдылықтардың сырларын терең түсінуге, олардың ғылыми білімдегі орнын аңғаруға қолайлы жағдаяттар жасайды. Мұндай әдістер, әсіресе, табиғатынан тұйық, өз ойын тәптіштеп түсіндіруге шалағай, өздеріне сенімсіздеу, талданған мәселелерден, баяндалған тақырып мазмұнынан тиісті байлам, түйін жасауда жасқаншақтық байқататын оқушыларға пайдасы ұшан теңіз екеніне көзіміз жетті. Сабақ барысында шәкірт тердің сыни тұрғыдан ойлау қабілеттерін жетілдіруге, дамытуға арналған оқыту технологиясы оларға еркін ойлауға, байқалған, баяндалған мазмұнынан тәуелсіз пайымдамалар жасауға мүмкіндік береді, шығармашылық белсенділігі жоғарылайды, ұжымдық ойласу, ұжымдық тұжырымдар жасауға белсене атсалысады, ұжымдық қорытындыда өз үлесі бар екенін сезіп, қуаттана марқаяды, келесі мәселелер түйінін шешуге еркін араласады, өз ойын жасқанбай айтуға үйренеді. Тақырыптың негізігі өзегін, бағытын, мән-мағынасын түсінеді, тіл байлығын жетілдіреді, өз ойын қысқа, мазмұнды, мағыналы, дәлелді баяндауға дағдыланады, пәнге қызығушылығы артады, ғылым негіздерін игеру әдістерін меңгереді, сөйтіп өзін келесе мәселені талдауға дайындайды.

Қазіргі ақпараттық қоғамда өндірістің дамуының негізгі құралы болып ақпараттық ресурстардың қажеттілігі көрінеді. Сондықтан білім беру саласы да өзінің дамуы үшін жаңа қадамдарға баруда. Осыған байланысты адамға ақпараттар кеңістігінде дұрыс бағытты таңдауға мүмкіндік жасай алатын оқытудың инновациялық технологиялары пайда болуда. Білім беруді ақпараттандырудың қағидалары:

- қоғамның әрбір мүшесі үшін алынатын білімдер мен мәліметтердің түсініктілігі;
- жеке тұлғаның интеллектуалдық және шығармашылық қабілеттерін дамыту;
- білім мен тәрбиенің бірізділігі;
- жалпы компьютерлік сауаттылық;
- оқыту мен тәрбиелеудің жылдамдығы.

Нәтижелері:

- Инновациялық әдістер мен ақпараттық технологияны қолдану арқылы білімнің сапасын көтеру;
- Инновациялық әдістер мен ақпараттық технологияларды енгізу арқылы білім беру мазмұнын жаңарту;
- Инновациялық әдістер мен ақпараттық технологияны қолдану саласы бойынша оқушылардың мамандыққа баулу механизмін құру;
- мультимедиялық электрондық оқулықтарды, виртуалдық лабораторияларды және бақылау программаларын жасақтап, қамтамасыз ету;
- отандық білім беру жүйелерін біртұтас әлемдік ақпараттық білімдік кеңістікке ену арқылы сабақтастыру;
- Республикалық білім беру мекемелерін басқарудың біртұтас ақпараттық желісін құруға негіздеп, білім берудің басқару салаларының ақпараттық желісін құру.

Компьютерді мұғалім қосымша материалдар, әртүрлі анықтамалық мәліметтерден ақпараттар беру үшін көрнекі құрал ретінде пайдалана алады. Мұғалім ақпараттанушы емес, оқушының жеке тұлғалық және интеллектуалды дамуын жобалаушы. Ал бұл мұғалімнен жоғары құзырлықты, ұйымдастырушылық қабілеттілікті, оқушыларды қазіргі қоғамның түбегейлі

өзгерістеріне лайық бейімдеу, олардың зерттеушілік дағдыларын дамыту бағыттарын талап етеді.
Инновациялық әдістер мен ақпараттық технологиямен орындалатын қызмет өзінің кез келген нақты формасында тиімдірек орындалады, адам өркениетті бола бастайды.

Ұрпақ үшін кітаптың маңызы қандай болса, компьютерде оқушы үшін қоршаған әлемді танудың табиғи құралы болып табылады. Олай болса барлық сабақтарды компьютерлердің қуаттануымен жүргізуді үйрену – бүгінгі күннің кезек күттірмейтін өзекті мәселелерінің бірі.

Қазіргі заманғы ақпараттық технологияларды пайдалану өз білімін көтеру тиімділігін де арттырады. Бұл бірінші кезекте сандық түрде жазылған ақпараттарды пайдалану кезінде қажетті мәліметтерді оңай табуға мүмкіндік береді. Қазіргі кезде көптеген әлемге танымал энциклопедиялар, сөздіктер электронды түрге айналдырылған. Компьютердің көмегімен тек белгілі бір аудиторияларда ғана емес, сонымен бірге қашықтықтан оқыту үрдісі де дамып келе жатыр. Ол үшін Интернет желісіне қосылған компьютер керек. Қашықтықтан оқыту кезінде тапсырманы және онымен бірге ұсынылған оқулықтарды қарап отырып білім алғысы келетін адам өзі ізденіп, жауаптарын салып жібереді. Немесе бірлескен телеконференцияларға қатысады. Оқытудың бұл түрі анағұрлым арзан, әрі қалаған уақытында оқуына, тапсырмаларды орындауына мүмкіндік береді.

Инновациялық технологияны бәсекеге қабілетті ұлттық білім беру жүйесін дамытуға және оның мүмкіндіктерін әлемдік білімдік ортаға енудегі сабақтастыққа қолдану негізгі мәнге ие болып отыр. Инновациялық технология есептеуіш техникасымен жұмыс істеуге, оқу барысында компьютерді пайдалануға, электрондық күнделік жүйесін, электрондық оқулықтарды, интерактивті құралдарды қолдануға, интернетте жұмыс істеуге, компьютерлік оқыту бағдарламаларына негізделеді.

Оқушылардың жаңа технологиялар көмегімен қалыптасатын және жүзеге асырылатын ойлау қабілеті бұрынғы технологиялар арқылы берілетін ойлау жүйесінен өзгеше болатындықтан, тек ойлау қабілеті түсінігі ғана емес, жаңа жағдайда психикалық функциялардың басқа жақтары да қайта қарастырылуы тиіс. Осының бәрі жаңа ақпараттық және педагогикалық технологиялар жасау саласында, білім парадигмасын құруда тың инновациялық жұмыстар жүргізуді талап етеді. Компьютерлік техниканың дидактикалық мүмкіндіктерін педагогикалық мақсаттарға қолдану, білім мазмұнын анықтауда, оқыту формалары мен әдістерін жетілдіруде жақсы әсерін тигізеді.

Әдебиеттер

1.Инновациялық педагогикалық технологиялар.Қ.Сарбасова.(2016 ж)
2.Т.Т.Тұрлығұл Мектепте Қазақстан тарихын оқытудың теориясы мен әдістемесі Алматы: «Ғылым» Ғылым баспа орталығы 2013 ж
3.Төлеубаева К. Тарихты оқытудағы эдістемелік технологиялары // «Қазақ тарихы», № 5, 2017 ж.

«ҮЗДІК ҚАЛАМ» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТАНЫМДЫҚ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ
REPUBLICAN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL, METHODICAL JOURNAL
РЕСПУБЛИКАНСКИЙ НАУЧНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНЫЙ, МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

ГЕОМЕТРИЯЛЫҚ ЕСЕПТЕРДІ ШЕШУДІҢ ТИІМДІ ЖОЛДАРЫ

Максутова Асылгуль Ерлановна
БҚО Теректі ауданы Талпын негізгі орта мектебінің математика пәнінің мұғалімі

Есептерді геометриялық әдіспен шешкенде логикалық ойлаудың жәрдемімен белгілі теоремалар арқылы тұжырымдауды қажетсінетін сөйлемдерді дәлелдейміз. Ал есептерді алгебралық әдіспен шешкенде ізделінген шаманы табу, не тұжырымдауға тиісті сөйлемді дәлелдеу тікелей есептеу жолымен немесе теңдеулер мен олардың жүйелерін құру арқылы іске асады. Тікелей есептеу әдісінің мәні мынада: есептің берілгендері мен белгісіздерінің жан-жақты байланыстарынан аралық қосымша белгісіз шамалар тізбегі құрылады, тізбекке қатысытын әрбір белгісіз шама анықталады немесе іздеген шама белгілі шамалар арқылы өрнектеледі.

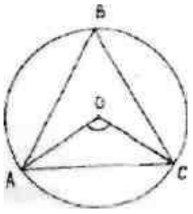
Геометриялық есептердің шешу жолдары:

a) геометриялық;
b) алгебралық;
c) комбинациялық деп аталатын негізгі шешімдер жатады.

Геометрия есептері әр түрлі ізденістерімен жаңалықтар ашуға итермелейді. Кез-келген геометриялық есепті шешу кезінде соған сәйкес геометриялық фигураның әр алуан касиеттері анықталып табылады. Бұл қасиеттер ең болмағанда есептің сұрағына жауап беруге қажетті және жеткілікті болып табылады. Жалпы алғанда есепті шешу кезінде оған қолданылмайтын басы артық қасиеттерде кездесуі де мүмкін. Ең болмағанда кейбір есептердің шартын түрлендіреміз. Ал шешу тәсілінде оның нәтижесі (әдетте кейбір бұрыштың шамасы) өзгеріссіз қалады. Басқа жағдайларда есеп шарты. есептің қорытындысы өзгертіледі. Дербес жағдайларды жалпылағанда кейде Менелай және Чева теоремалары қолданылды. Бұл есептерді шешу барысында есептерді қосымша зерттеуге басты назар аударды. Осындай қосымша зерттеудің нәтижесінде мектеп оқушылары жаңа фактілерді үйреніп есепті жалпылау үшін оның шарты мен қорытындысын ұқыпты түрде талдауы мүмкін. В.А.Крутецский математикалық материалды жалпылаудың әр түрлі екі жолын көрсетті: көп бейнелі кейбір дербес жалпылаудың басқа да жолдары бар. Оқу процесінде шәкірттер берілген оқу материалына сәйкестендірмей, салыстырмай, арнаулы жаттығуларсыз, мұғалімнің көрсетуінсіз өзбетінше математикалық объектілерді, қатыстармен амалдарды талдау арқылы бір құбылыспен қатар оған үқсас құбылысты жалпылауды іске асырады. Жалпылаудың бірінші жолы — нақты-эмприкалық ойлау мүмкіндігі, екінші жолы - ғылыми-теориялық ойлауды дамыту. 1. Бір есепті не теореманы қарастыру негізінде а)дәлелдеу мен есеп шешімін тікелей үйрену; ә) есепті қайта тұжырымдау арқылы жалпылау. 2. Ұсынған бірнеше дербес жағдайларды \үйрену арқылы жалпылау.

Сондықтан да геометрия курсында ұғымдарды игеруге бағытталған тапсырмалар жүйесі ұғымның барлық маңызды қасиеттерін (ұғымның мазмұны мен көлемін) ашатындай тапсырмалардан тұруы керек.

1-теорема. Егер O-ABC шеңберінің центрі, O және B нүктелері AC түзуінің бір жағында жатса, онда $\angle ABC = 2$



1-сурет

2-теорема. Егер $\angle ABC = 2\angle ABC$, | OA| = |OC| және O, B нүктелері AC кесіндісінің бір жағында жатса, онда O нүктесі ABC шеңберінің центрі.

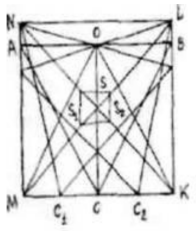
3-теорема. Егер ABCД төртбұрышында $\angle A + \angle C = \angle B + \backslash D$ болса, онда ол іштей сызылған.

1-есеп. Берілген квадратқа іштей дұрыс үшбұрыш сыз. Бұл есептің шешілуінің әр түрлі жолы белгілі. Мысалы, бұру әдісі, ұқсастық әдісі. Талдау барысында квадрат қабырғасының кез-келген нүктесі оны іштей сызылған дұрыс үшбұрышының төбесі болатынын оңай байқауға болады. Есептің шектеусіз көп шешімі бар. Талдау ретінде мынандай мәселені қарастыруға болады;

Квадратқа іштей сызылған дұрыс үшбұрыштар центрі қандай фигураны құрайды? .

Шешуі: MNLK квадрат берілсін (3-сурет). Алдын-ала $A \in MN$, $B \in LK$, $C \in MK$ болатындай ABC дұрыс үшбұрышын қарастыралық. Егер $CO \perp AB$, $O \in AB$ болса, онда MAOC және COBK төртбұрыштары іштей сызылған, содан $\angle OMC = \angle OAC = 60^\circ$, ∠OKC =∠OBC = 60^0. Бұдан MOK үшбұрышы — дұрыс үшбұрыш деген қорытындыға келеміз. O осы үшбұрыштың төбесі — бұл қарастырылатын барлық үшбұрыштардың (AB-ның ортасы). ABC үшбұрышының центрін S арқылы белгілейік. Онда $H_0^{\frac{1}{3}}(C) = S$, A нүктесі MN қабырғасы бойынша орын ауыстырғанда, B нүктесі LK квадрат қабырғасы бойынша орын ауыстырады. Онда MK бойында жатқан C нүктесі C_1C_2 кесіндісінің бойымен қозғалады. Егер A нүктесі N_1, де, $OC \perp ON$ болса, онда C нүктесімен C_1 нүктесімен беттеседі. Егер $B = L$ бірдей болса, OC_2 болса, онда C_1 мен C_2 бірдей. Бұл жағдайда S нүктесі $[S_1S_2] = H_0^{\frac{1}{3}}[C_1C_2]$

3.Жалпы теореманың дербес жагдайларын табу жәнв оны басқаша жалпылау. Есептерді шешу процесі келесі кезеңдерден тұрады. 1.Есептің шартын түсіну: а) есепті талдау: б) есеп шартын схема түрінде жазу. Есепті талдағанда оның шарты қандай, онда қандай талап қойылған (не берілген, не белгілі, есеп шарты неден тұрады?) екені анықталады. Есеп шартын схема түрінде жазғанда оның сызбасы қоса қарастырылады, осы талдаудың нәтижесінде есеп шартындағы ең керекті, таныс элементтер ескеріліп, олар қысқаша жазылады. Есепті талдау мен оның сызбасын жіне шартын схема түрінде қысқаша жазу – есепті шешу үшін жоспар іздеудің негізгі құралы болып табылады. Есепті талдай келе осы есепке қандай мөлшерде теориялық білімнің қажет болатындығы анықталады. 2. Есеп шешімін іздеу – есепті шешудің тәсілін іздеу –бүкіл процестің негізгі бөлігі. Бұл кезенде ең алдымен берілген есептің түрі (типі), яғни оның дәлелдеуге, есептеуге не геометриялық түрлендіруге берілгені анықталады, осыған орай есепті шешу тәсілі ізделеді. Есеп шартында берілген элементтер мен іздеуге, анықталуға тиісті белгізсіздер арасындағы байланыс ізделеді. Есеп шешімін іздеуде бір-бірімен тығыз байланысты мынадай екі жақты мәселені анықтайды: а) белгілі теориялық білімді шешіглуге тиісті есеп шартына сай түрлендір: б) есеп шартын белгілі теориялық фактілерге сәйкес және оларға байланысты түрлендіру. Бұл арада теориялық білім деп отырғанымыз математикалық ұғымдар мен олардың анықтамалары, теоремалар және математикадағы негізгі әдістер (координаттар әдісі, векторлық әдіс, геометриялық түрлендірулермен теңдеулер құру әдісі, және т.б.). Есептердің түрі мен құрылысына қарай оларды кластарға жіктеп талдау мен шешу әдістерін таңдап алады. Әсіресе, бірнеше теориялық материалдары біріктіретін, әр күрделі, әрі көптеген есептерді шешуге теориялық әдістемелік негізболатын тірек есептерін талдау кезінде белгілі бір гипотеза ұсынылады және оның іске асырылуы тексеріледі. Есеп шешімін іздеу үшін гипотеза ұсына отырып, осы есепке нақтылы қандай теориялық материал керек болатынын анықтаймыз. Теориялық білімді негідеуші әдісті таңдап, гипотезаны тексереміз. Егер есепті талдағанда бұрыннан таныс элементті байқасақ, не ол шешілуі таныс есепке ұқсас болса, онда есепті шешу үшін белгілі әдісті қолдану мүмкіндігі туралы ой, не есепті шешу жоспары пайда болады. Егер есептің таныс емес түрін шығаруға тура келсе, онда одан бұрыннан таныс есептердің кемінде бір элементін іздейміз немесе берілген есеп шартын бұрып шешілген есептегі таныс бір элемент табылатындай түрге дейін талдаймыз. 3. Жоспарды іске асыру. Бұл арада шешу идеясы табылып, есеп шешіледі. 4. Шешілген есепті талқылау: а) есеп шешімін тексеру; б) есепті зерттеу; в) есеп шешімін әр түрлі параметрлер мен байланыстар бойынша талдау. Іс-әрекеттің ұғымды игерту үдерісі ұғымның мазмұнын, оның көлемін, басқа да ұғымдармен және дәйектермен маңызды байланысын игеруді қамтиды.



2 – сурет

Есеп шартын қанағаттандыратын кез-келген үшбұрышты қарастырылған ABC үшбұрышын квадраттың центрінен 90°, 180°, 270°-қа бұрып шығарып алуға болады. Сондықтан барлық іштей сызылған дұрыс үшбұрыштар центрлері кабырғасының ұзындығы S_1S_2 квадратын құрайды. Бұл квадраттың центірі берілген квадраттың центрімен беттеседі. AB қабырғасынын ортасының қасиеті байқалған жаңа қасиет — бұл арқылы жаңа нәтижелерге қол жсекізуге болады. Ең алдымен О нүктесінің көмегімен ABC үшбұрышын оңай құрады. *(О* нүктесі квадрат ішінде жатыр) О нүктесі арқылы MN мен LK-ны қиятын кез-келген түзу жүргіземіз. Ол А, В нүктелеріңде қиылысады.

$OC \perp AB$, $C \in MK$, ΔABC — есеп шартын қанағаттандырады. Козғалмайтын О нүктесі MABK трапециясының өте маңызды жаңа қасиетін байқауға мүмкіндікбереді. |MA| + |KB| = 2|0C|

(Арақашықтықтар қосындысы О нүктесінен МК дейінгі қашықтықтың екі еселенген көбейтіндісіне тең). Сондықтан іштей сызылған ұшбұрыштың AB қабырғасын қай жерден таңдап алуға байланысты емес. MABK трапецияның ауданы тұрақты болады. Бұл арада квадраты МК түзуі және MN, KL екі жарты түзуі арқылы өрнектеуге болады. MN, KLжарты түзулер МК бір жағында жәнебұлар МК-ға $\perp$ болуы керек. Дұрыс ABC үшбұрышы $A \in MN$, $B \in LK$, $C \in MK$ орналасуы керек. AB-ның ортасы О ұшбұрыштар үшін ортақ. Сондықтан MABK төртбұрышының ауданы AB қабыргасын таңдап алуга тәуелсіз. Осы есепке сүйеніп жаңа есеп құрастыруға болады.

Геометриялық есептерді шешу барысында оның шартын өзгерту арқылы әртүрлі зерттеу жұмысын жүргізуге болады. Есеп шартында қолданылмаған ақпаратты зерттеп, ойымызды дамытатын басқа да есептер құрастыруға болады. Мұндай зерттеуге келтірілетін есептер жазықтықтағы салу және кеңістіктегі салулар болып бөлінеді. Жазықтықтағы салулар белгілі аспаптардың көмегімен салынатын болса, кеңістікте мұндай салу аспаптары жоқ, тек аксиомалардың көмегімен салу, түрлендіру, есептері күрделі қатынастарды есептеуге берілген есептер зерттеудің қайнар көзі.

Падаланылған әдебиеттер:

1. Есмұқан М. Е. Математиканы мектепте ақпарлық технологиямен оқыту, Көкшетау, 2002 ж. 327б
2.Көбесов А. Математика тарихы. Оқу құралы. –А., 1997. -240б.

«ҮЗДІК ҚАЛАМ» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТАНЫМДЫҚ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ
REPUBLICAN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL, METHODICAL JOURNAL
РЕСПУБЛИКАНСКИЙ НАУЧНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНЫЙ, МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

ЗИЯТКЕРЛІК ОЙЫНДАР АРҚЫЛЫ ТӘРБИЕЛЕНУШІЛЕРДІҢ ҚАРАПАЙЫМ БІЛІМ НЕГІЗДЕРІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Молдабекова Данабике Хазизхановна
Хромтау ауданы №7 «Еркетай» бөбекжай-балабақшасының тәрбиешісі

Балабақша балалары ертең-ақ болашақ иесі болғандықтан дүниежүзілік мәдениетті танитын, өзінің төл мәдениетін білетін, сыйлайтын, рухани дүниесі бай, саналы ойлайтын деңгейі жоғары білікті болуы міндетті. Ата-бабаларымыздың ғасырлар бойы жинақтаған тәжірибесін, мәдениетін жасөспірімдер бойында саналы сіңіріп, қоршаған ортадағы қарым-қатынасын, мінез-құлқын, өмірге деген көзқарасын, бағытын дұрыс қалыптастыру тәрбиеге байланысты.

Мектепке дейінгі мекемелерде адамгершілік тәрбиесі тәрбиелеу және білім беру үрдісінде әр түрлі іс-әрекеттер арқылы жүзеге асырылады. Олармен ойынның әр түрін ұйымдастыра отырып, бір-біріне деген қайырымдылық, мейірімділік, жанашырлық, достық, жолдастық сезімдерді тәрбиелеуге болады. Ал балаларды қоршаған ортамен таныстыру, тіл дамыту, табиғатпен таныстыру, бейнелеу өнері сабақтарында өлі-тірі табиғатқа деген сүйіспеншілік, үлкендердің еңбегіне қызығу мен сыйластық сияқты адамгершілік сапалары қалыптастырылады.

Қазақ ауыз әдебиетіндегі, әсіресе, балалар фольклорын дамытушы негізгі бір сала – балалар ойыны. Ойын – балалар өмірінің нәрі, яғни оның рухани жетілуі мен табиғи өсуінің қажетті алғы шарты және халықтың салтын үйренуде, табиғат құбылысын тануда олардың көру, есту, сезу қабілеттерін, зейінділік пен тапқырлықтарын дамытады. «Адам өркениетке бейім болуы үшін балалық шақты бастан кешуі міндетті, егер ойын мен қызыққа толы балалық шақ болмаса, ол мәңгілік жабайы болып қалған болар еді» деп К.Чуковский бала денесінің дамуы мен ой-дүниесінің өркен жаюы ойынға тікелей тәуелді екендігін атап көрсеткен.

Қазақ халқының жылдар бойы атадан балаға жалғасып, қалыптасқан ұлттық дәстүрі, әдет-ғұрпы, тәрбие мектебі бар. Баршамызға белгілі, ойын арқылы баланың дене құрылысы жетіліп, өзі жасаған қимылына сенімі артады. Баланың бойында ойлау, тапқырлық, ұйымдастырушылық, шыдамдылық, белсенділік қасиеттер қалыптасады. Ойын дегеніміз – жаттығу, ол арқылы бала өмірге әзірленеді. Ойын мазмұны мен түріне қарай:

- мазмұнды-бейнелі,
- қимыл-қозғалыс,
- дидактикалық,
- құрылыс,
- кейіптендіру ойындары болып бөлінеді.

Мазмұнды-бейнелі ойында балалар ойын мазмұнын түсінікті етіп жеткізуге тырысады, оған қажетті құрал-жабдықтарды табуға талпынады, оларды дайындау үшін еңбектенеді, ал еңбек ұжымдық іс-әрекетке біріктіреді және шығармашылық іс-әрекетке бағдарлайды, балалардың өзара қарым-қатынасын реттеп, олардың бойында адамгершілік сапаларды қалыптастырады. Бала алған рөлдеріне сай кейіпкердің киімін киіп, қимылын, дауыс ырғағын мәнерлі жеткізуге тырысады, көркемдік сабақтардан (ән-саз, бейнелеу өнері сабақтары) алған білімдерін пайдаланады, қуыршақты ұйықтату үшін бесік жырын айтып әлдилейді, бейнелеу өнері сабақтарында жасаған ыдыс, үй жиһаздарын, қағаздан құрастырған заттарды ойын құралы ретінде пайдаланады. Мазмұнды-бейнелі ойынның ерекшелігі: оны балалардың өздері жасауында, ал ойын қызметі айқын өнерпаздық және шығармашылық сипатта болады. Бұл ойындар қысқа да, ұзақ та болуы мүмкін.

Құрылыс ойынында бала сызық бойына әдемі үй құрылысын жасап, оның бояуларының бір-бірімен келісімді болуын қадағалайды. Құрылыс материалдарын пішіні, түсі бойынша симметриялы орналастырып, оларды көлемі (кең, тар), биіктігі (биік, аласа) бойынша салыстырады. Ойын барысында шығармашылық танытып, жаңа мазмұн ойластырып, белсенділік көрсетеді. Өзінің және жолдастарының тұрғызған құрылыстарының сапасына баға береді. Зияткерлік ойын барысында есту, көру, сезіну, қабылдау сияқты үрдістері дамып, балалар музыкалық ойыншықтар мен әр түрлі саздық аспаптардың дыбыс шығару ерекшелігін ажыратуға, заттарды пішініне, түсіне, көлеміне қарай іріктеуге, әр түрлі қимылдарды орындауға үйренеді. Ауызша ойналатын дидактикалық ойындарда сұрақ, өтініш, келісімді білдіретін дауыс ырғақтарына еліктеу қабілеттері жетіледі. Ертегі немесе әңгіменің мазмұны бойынша бөлек-бөлек суреттерді пайдаланғанда оларды белгілі бір тәртіппен жинау үшін байқағыштық пен тапқырлық көрсетеді. Қимыл-қозғалыс ойынында балалар санамақтар, өлеңдер, тақпақтар қолданады. Бұндай ойындарда балалардың ептілігі, қимылдың әдемілігі дамып қалыптасады, кеңістікті, уақытты бағдарлауға үйренеді, батылдық, тапқырлық, қайраттылық, достық, жолдастық көмек, тәртіптілік, ойын ережесіне бағына білу сияқты адамгершілік сапалар тәрбиеленеді.

Бала өмір құбылыстарына, адамдарға, жануарларға деген ынтасын, қоғамдық мәні бар іс-әрекетке деген құштарлығын ойын арқылы қанағаттандыратындықтан, ойынның қай түрі болсын балалардың адамгершілік тәрбиесінің дамуында маңызды рөл атқарады. Баланың өмірге қадам басардағы алғашқы қимыл-әрекеті – ойын, сондықтан да оның мәні ерекше. Қазақ халқының ұлы ойшылы Абай Құнанбаев: «Ойын ойнап, ән салмай, өсер бала бола ма?» деп айтқандай баланың өмірінде ойын ерекше орын алады. Жас баланың өмірді тануы, еңбекке қатынасы, психологиялық ерекшеліктері осы ойын үстінде қалыптасады. Ойынды зерттеу мәселесімен тек психологтар мен педагогтар ғана емес, философтар, тарихшылар, этнографтар және өнер қайраткерлері мен бала тәрбиесін зерттейтін ғалымдар да шұғылданды. Көптеген балалар жазушылары бала ойынының психологиялық мәнін және ойынға тән ерекшеліктерді көркем бейнелер арқылы суреттегені де мәлім.

Адам іс-әрекетінің ерекше бір түрі – ойынның пайда болуын зерттеушілердің біразы өз еңбектерінде өнер және ойын көркемдік іс-әрекеттің алғашқы қадамы деп түсіндіреді. Ойында шындықтың көрінісі, оның бейнелі сәулесі қылаң береді. Жалпы ойынға тән нәрсе өмірдің әртүрлі құбылыстары мен үлкендердің түрлі іс-әрекеттеріне еліктеу екені белгілі. Ойынның шартты түрдегі мақсаттары бар, ал сол мақсатқа жету жолындағы іс-әрекеттер бала үшін қызықты. Балаларға ақыл-ой, адамгершілік, дене шынықтыру және эстетикалық тәрбие берудің маңызды тетігі ойында жатыр. Ойын барысында балалар өзін еркін сезінеді, ізденімпаздық, тапқырлық әрекет байқатады. Сезіну, қабылдау, ойлау, қиялдау, зейін қою, ерік арқылы түрлі психикалық түйсік пен сезім әлеміне сүңгиді. Сондықтан да педагогикада бала ойынына ерекше мән беріледі, өйткені ойын үстінде қалыптасатын балалық шақтың түйсігі мен әсері адамның көңіліне өмірбақи өшпестей із қалдырады. Бала ойын арқылы өзін толқытқан қуанышын немесе ренішін, асқақ арманын, мұрат-мүддесін бейнелесе, күні ертең сол арман қиялын өмірде жүзеге асыруға мүмкіндік алады. Сөйтіп бүгінгі ойын, бейнелі әрекет ертеңгі шындық ақиқатқа айналатын кезі аз емес. Ойын мектеп жасына дейінгі баланың жеке басының дамуына игі ықпал ететін жетекші, басты құбылыстың бірі деуге болады. Бала ойын арқылы өзінің күш-жігерін жаттықтырады, қоршаған орта мен құбылыстарды ақиқат сырын ұғынып, еңбек дағдысына үйрене бастайды. Былайша айтқанда болашақ қайраткердің тәрбие жолы, тәлімдік өнегесі ойыннан бастап өрбиді.

Ойын мен еңбектің бір-біріне ұқсас сипаттары көп, сондықтан кейбір педагог-ғалымдар «жақсы ойын - жақсы жұмыс сияқты да, жаман ойын- жаман жұмыс сияқты» деп қарап, бұлардың арасында айырма шамалы деген түйін жасайды. Өйткені, әрбір жас кезінде ойын тиісті дәрежеде ақыл мен қажыр-қайрат жұмсауды керек етеді.Белсенді іс-әрекет пен күш-жігер жұмсалмаған ойын, жақсы ойын болып табылмайды. Жақсы ойын да жақсы жұмыс та көңілді қуанышқа толтырып, рахатқа бөлейді. Демек, осы жағынан ойын мен жұмыстың ұқсастығы байқалады. Баланың ойынында да белгілі дәрежеде тиісті жұмыстағыдай жауапкершілік болуға тиіс. Олардың негізгі айырмашылығы тек мынада: баланың ойыны нақты материалдық рухани байлықты көздемейді, ал жұмыс ондай игілікті өндірудің негізгі жолы екені айқын.

Баланың қуанышы мен реніші ойында айқын көрінеді. Ойын кезіндегі баланың психологиялық ерекшелігі мынада: олар ойланады, эмоциялық әсері ұшқындайды, белсенділігі артады, ерлік қасиеті, қиял елестері дамиды, мұның бәрі баланың шығармпаздық қабілеті мен дарынын ұштайды.

Ойын үстінде бала бейне өмірдің өзіндегідей қуаныш, реніш сезіміне бөленеді. Бірақ бала одан ойын екенін білмейді деген түсінік тумайды. Сондықтан шындықтағыдай «сөйтейік, бүйтіп көрейік» деуі, олардың «ойынды ойын» деп түсінуінде жатыр.

Халық жасаған мұралар сан алуан. Аға ұрпақ өз білгенін, өз көкейіне тоқығанын кейінгі буынға мирас етіп, іс-әрекет үстінде көзін қанықтыра беруден бастаған. Солардың бірі – ұлт ойындары халықтың сәби шағымен бүгінгі өскелең дәуірінің куәсі ретінде, адам баласының фантазиялық ой-жүйесінің заңды жалғасы ретінде оны үйретудің тәжірибеде пайдаланудың үлкен білімділік, тәрбиелік маңызы бар.

Ойынға тек ойын деп қарамай халықтың асыл қазынасы, бір жүйеге келтірілген тамаша тәрбие құралы деп қараған орынды.

«ҮЗДІК ҚАЛАМ» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТАНЫМДЫҚ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ
REPUBLICAN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL, METHODICAL JOURNAL
РЕСПУБЛИКАНСКИЙ НАУЧНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНЫЙ, МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ СЫНЫПТАН ТЫС ЖҰМЫСТАР АРҚЫЛЫ МАТЕМАТИКАЛЫҚ САУАТТЫЛЫҚТАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Мусрепова Маржан Карабаевна
Мұғалжар ауданы №2 Ембі қалалық ЖББО
мектептің бастауыш сынып мұғалімі

Сыныптан тыс жұмыстарды жүргізу үшін мұғалімнің білімі терең, жан-жақты дамыған, педагогикалық шеберлігі болуы — басты мәселе. Сабақтан тыс уақытта жұмыстарды жүргізу кезінде мұғалім оқушының талап-тілегін, қызығатын мәселелерін жан-жақты қамтуға мүмкіндік табады. Математикадан үлгірмеудің, бір себебі — оқушылардың пәнге аз қызығатындығы. Әрине, сабаққа деген қызығуды мұғалім оны жүргізу үстінде тудырса, ал жүйелі түрде жүргізілетін сыныптан тыс жұмыстар бұны одан әрі дамытуға себепші болады. Оқушылар сабақта, ойын немесе жұмыс үстінде ойлау, өлшеу, есептеу, табу, зерттеу сияқты процестермен кездеседі. Оларды ұштау, жетілдіру — мұғалім мін-деттерінің, бірі. Осы мағынада түрлі жаттығулардың — математикалық есептердің, математикалық сөзжұмбақтардың, ойындардың рөлі зор. Белгілі педагог В. А. Сухомлинскийдің басқаруындағы мектеп тәжірибесі көрсеткендей, оқушыларды еліктетіп, жігерлендірмейінше, тәрбиенің нағыз өз мәнінде болуы мүмкін емес. Міне, сондықтан да сабақ үстінде іздену мәселесін міндет етіп қойып, оны шешуде түрлі ойындарды пайдалансақ, сабақтан тыс шұғылданыстар бұларды толықтыра түсуге арналады. Алдымен математикадан жүргізілетін сыныптан тыс жұмыстарды ұйымдастыру және оны өткізудің әдістемелік негіздері мынада екендігін ескерген жөн: Сыныптан тыс жұмыс оқушылардың сабақта алған білімдері мен дағдылары негізінде ұйымдастырылады. Сыныптан тыс жұмыс оқушы инициативасынан басталып, олардың жеке қажеттіліктерін өтейтіндей бағытта жүргізілуі тиіс. Сыныптан тыс жұмыс оқушыларды математикаға қызықтыру мақсатын көздеуі тиіс. Мұғалім ол үшін жүйелі, әрі жоспарлы жұмыстар жүргізеді. Сыныптан тыс жүргізілетін жұмыстардың түрлері де көздеген мақсаттарына қарай: сергіту минуттарындағы қызықты математика элементтері, математикалық газет, математикалық бұрыш, математикалық үйірме, математикалық кеш ұйымдастыру, математикалық жарыстар, экскурсиялар, математикалық ойындар болып бөліне береді. Сыныптан тыс жұмыстардың әдістемелік негіздері мен мақсаттары айқындалғаннан кейін, оқушылар коллективімен жүргізілетін жұмыстың түрлері таңдалады. Ол мәселені мұғалім сынып тілегі, материалдың көлемі, оқушылардың қатысымдылығы сияқты фактілермен айқындайды. Енді жұмыс түрлеріне, оларды ұйымдастыру мәселелеріне, оқу-тәрбиелік сипаттарына тоқтайық.

Қызықты есептер.

Сыныптан тыс жұмыстар кезінде шешілетін есептер мына бағытта болуы керек. Математикадан бастауыш сыныпта етілетін, бірақ қиын шығарылатын есептер мен тапқырлықты талап ететін логикалық есептер астарласып келуі тиіс. Берілетін есептер оқушылардың жас шамасына шақталып, оқушыны жасытпай, қайта жігерлендіретін, математикалық инициативасын артыратындай, түсіндіруі жеңіл, тұжырымдалуы қысқа болғаны жөн. Есеп зерделікке, қиялдауға, логикалық ойлауға, тапқырлыққа, байқампаздыққа, есепті шешу тәсілдерін меңгеруге тәрбиелейтіндей болуы керек. Сондай-ақ есеп өмірден алынатындығын таны-татындай болуы қажет. Қызықты есептер өлең, әзіл, ермек, викторина түрінде де жазыла береді. Өлең есепте өлеңді жазу заңдылығын пайдалана отырып, математикалық есеп құрастырылады. Онда не белгілі, белгісізі не екендігі айтылады. Олар есепті ше-шуде байланыстырылады. Табылған жауаптың дұрыстығы тексеріледі. Кейде есепті өлең түрінде тұжырымдау, оқушыны әдеттегіден тыс күйге түсіріп, өзіне баурап алады. Өлең есеп оқушыларды ұжымдыққа, адамгершілік қасиеттерге, математикалық заңдылықты байқауға, тыңдай білуге, негізгіні қосымшадан ажырата білуге тәрбиелейді. Өйткені математикалық ұғымның, өлеңде тұрмыстық мағынасы кеңірек ашылады. Әзілесептеөлеңтүріндеде,қарасөзтүріндекездеседі. Есеп шарты дұрыс берілгенімен, қорытындысы әзіл түрінде ұшқары айтылады. Алайда, есеп-дұрыс есеп болғандықтан, оның астарлы сыры болады. Сондықтан жауап тез талап етіледі. Соңынан жауап талданып, жауаптың дұрыстығы дәлелденіп керсетіледі.

Логикалық есептер – кеңірек ойлануды қажет етеді. Есеп жауабы бір немесе бірнешеу болуы мүмкін. Есептің бұл түрі мұғалімнен де, оқушыдан да аңғарым-паз болуды талап етеді. Логикалық есепті шешу қатаң дәлелге сүйеніледі. Сондықтан мұнда қысқа есептей салу, көрнекілікпен астарластыру болуы ықтимал.

Мұндай есептер логикалық ойлауға, қиялдауға, ұстамдылыққа, еңбектене білуге тәрбиелейді.

Математикалық тақпақ мәнерлеп оқылады. Оны оқудың үлгісін мұғалімнің өзі көрсетеді. Сондықтан мұғалім тақпақ сөзін оқушыға жаттатқаннан кейін, дұрыстап оқуды үйретеді. Тақпақ арқылы математиканың өмірден алатын орнын, қоғамды дамытудағы ролін сипаттаймыз. Кейде ол арқылы оқушының мінезқұл-қын, оның кемшілігі мен жетістіктерін сынаймыз. Мұндай әдіс нәтижесі әсерлі келеді, оқушыларды ұжымдыққа, ұстамдылыққа, адамгершілік қасиетке, Отанды сүюге, математиканы құрметтеуге, адал еңбекті бағалауға, достыққа тәрбиелейміз.

Математикалық жұмбақ жауабына немесе оның тұжырымдалуына математикалық ұғымдар, символдар, терминдер енеді. Жұмбаққа қойылатын талаптар мұнда да сақталады. Жұмбақтар өлең-ұйқас түрінде де, ребустар, викториналар түрінде де келтіріледі. Жұмбақтар салыстыру, теңеу және сипаттау арқылы ұғымны қасиеттерін ажыратуға тәрбиелейді. Оқушы қиялының дамуына елеулі әсер етеді. Жұмбақ жауабы да, осыдан, түрліше болуы ықтимал.

Математикалық жаңылтпаш үйірме отырыстарында тіл ұстарту үшін қолданылады. Тіл — ой көркі. Сөйтіп, әр нәрсеге байыппен қарап, батыл сөйлеуге, сөйлеу мәдениетіне жаттықтырады. Халық тілін меңгеруге, халық қазынасына құрметпен қарауға тәрбиелейді.

Математикалық монтажды бір сыныпта немесе сыныпаралық кеште ұйымдастыруға болады. Математикалық монтаж әдеби монтаж сияқты белгілі тақырыпқа арналып өткізіледі. Монтажға қатысушылар тақырыпты жан-жақты ашу мақсатында өленді, қара сөзді кезектесіп, мәнерлі, көтеріңкі, ырғақты дауыспен орындайды. Бұлай орындау, екінші жағынан, ойдың мазмұнын ашу үшін де керек. Осындай жаттығу, орындау үстінде, оқушы ойды түсінуге, дұрыс сөйлеуге, ұстамдылыққа, сыпайылыққа үйренеді. Математиканы құрметтеуге басқаларды үгіттейді.

Математикалық турнир – командалық жарыс. Турнир бір сыныптағы жұлдызшалар немесе параллель сыныптар арасында ұйымдастырылады. Турнир болатындығы алдын ала хабарланады. Оған команда мүшелері бірігіп даярланады. Турнир белгілі бір тақырыпқа арналады. Мәселен, жануарлар мен жәндіктер, өміріне транспорт түрлерінің техникалық сипаттарына, халық шаруашылығындағы табыстарға, кейде есептерге арналады. Турнирде талданған тақырып оқушыларды қызықтырып, олардың білімін толықтыруға тиіс. Турнирді ұйымдастырудың тәрбиелік мағынасы да ұмытылмауы тиіс. Турнир болатын күн хабарланып, оны салтанатты ашу турнирдің ұйымшылдықпен өтуіне көмектеседі. Командаларды қамқорлыққа алған сынып оқушылары даярлайды. Командаларға берілетін сұрақтар, есептер алдын ала іріктеледі. Оны мұғалім анықтайды. Турнирге қатысатындар команда бойынша нөмірленіп, бірегей нөмірлер өзара жарысады. Көп ұпай жинаған команда озады. Жеңімпаздар суреті газеттен орын алады. Турнирге берілген есептер, сұрақтар үйірме отырысында талданады. Әдетте турнирді жабу кезеңінде қорытынды жасалады.

Математикалық сайыстар турнирмен мазмұндас. Тек мұнда қарсы командаға берілетін есептерді, сұрақтарды оқушылар даярлайды. Бірақ оны мұғалім қарап шығып, толықтырады. Бұл жарысушыларға бірыңғай талап қоюға мүмкіндік жасайды. Екіншіден, сайысқа қатысушылар біріне-бірі тапсырманы күні бұрын береді. Тапсырманы орындау мерзімін мұғалім тағайындайды. Тапсырма тексеріліп, соның нәтижесі бойынша жеңімпаз команда айқындалады. Кей жағдайда сайысқа қатысушылардың математика дәптері де үлгі ретінде қарастырылып, оған ұпай белгіленеді. Мұндай жағда оны мұғалім жыл басында-ақ хабарлап қояды. Сайыстар оқушыларды қиындыққа төзуге, ұстамдылыққа, жауапкершілікке, өз бетімен жұмыс істеуге, ұжымдыққа тәрбиелейді.

Әдебиеттер

1. А.Б.Жанәділ. «Математика сабақтарын түрлендіріп өткізу». Бастауыш мектеп №8-9. 2018ж. 41 бет.
2. Дүйсенбекова «Оқушылардың танымдық әрекеттерін дамыту». Бастауыш мектеп №10. 2019ж. 27 бет.
3. Б.М.Қосанов. «Математикадан сыныптан тыс жұмыстарда оқушыларға экономикалық тәрбие беру». Алматы «Іскер» 2018ж.

«ҮЗДІК ҚАЛАМ» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТАНЫМДЫҚ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ
REPUBLICAN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL, METHODICAL JOURNAL
РЕСПУБЛИКАНСКИЙ НАУЧНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНЫЙ, МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

АКТИВНЫЕ МЕТОДЫ И ПРИЁМЫ ОБУЧЕНИЯ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ

Нагиева Гульдария Утегеновна
учитель русского языка и литературы
Копинской общеобразовательной
средней школы Темирского района

Активные методы обучения - это методы, которые побуждают обучающихся к активной мыслительной и практической деятельности в процессе овладения учебным материалом. Активные методы обучения помогают - развивать мотивацию к обучению и наилучшие стороны ученика, учить учащихся самостоятельно добывать знания, развивают интерес к предмету, позволяют активизировать процесс развития у учащихся коммуникативных навыков, учебно-информационных и учебно-организационных умений.

Дети имеют свои особенности, поэтому не всегда могут совладать со своими эмоциями, поэтому на уроках создаётся вполне допустимый рабочий шум при обсуждении проблем; методы лучше вводить постепенно, воспитывая у учащихся культуру дискуссии и сотрудничества; применять данные методики не обязательно все на каждом и на одном уроке. И, наконец, не нужно забывать о том, что увлечение активными методами может увести от главного на уроке – получение знаний по конкретному вопросу. Таким образом, использование активных методов обучения позволяет обеспечить эффективную организацию учебного процесса, но и как в любой методике есть особенности. А применять ее или нет, это уже дело учителя и его творчества. Особенности активных методов обучения состоят в том, что в их основе заложено побуждение к практической и мыслительной деятельности, без которой нет движения вперед в овладении знаниями. Для каждого этапа урока использую свои активные методы, позволяющие эффективно решать конкретные задачи этапа. Динамично помогают начать урок такие методы, как

• “Галерея портретов”

• “Улыбнемся друг другу” Такая работа позволяет создать благоприятный настрой.

Очень важным для преподавателя является включение в урок активных методов выяснения целей, ожиданий, опасений. Такие методы, как:

• “Дерево ожиданий”

• “Фруктовый сад”

• “Ковер идей”

• “Осенний сад”

Эта работа позволяет понять каждого обучающегося, а полученный материал в дальнейшем использовать для осуществления личностно-ориентированного подхода в работе. Обучающимся данный метод позволит более четко определиться со своими образовательными целями, озвучить свои ожидания и опасения, с тем, чтобы педагог мог их знать и учитывать в образовательном процессе. Методы заключаются в следующем. Обучающимся предлагаются заранее вырезанные из бумаги яблоки, лимоны, разноцветные листы, таблица и т.д. для определения ожидания (что хотел бы получить от урока, обучения в целом и чего опасается). Ребенок записывает и прикрепляет на определенную «поляну», «дерево» и т.д. После выполнения систематизируются сформулированные цели, пожелания, опасения и подводятся итоги. Методы и приемы на уроках: Ролевые игры

Например, тема урок: «Язык и человек. Язык и речь. Речь устная и письменная». Ролевая игра «Вы пришли в библиотеку (магазин…)».Охарактеризуйте условия общения: С кем будете говорить? Зачем вы пришли? О чем будете говорить? На каком языке? Какое общение будет в этой ситуации?

Или

Тем: «Виды предложений»

Проведем лингвистический эксперимент. Как вы произнесете фразу ВАШ БИЛЕТ в предложенных речевых ситуациях?

• Кто-то уронил билет, вы его подобрали и ищите владельца. Вы должны обратиться к окружающим.

• Вы контролер. Ваша цель-проверить наличие проездных билетов у пассажиров автобуса. Вы поочередно обращаетесь к каждому, требуя показать билет.

• Поезд прибывает в пункт конечного назначения. Проводник вагона раздает пассажирам билеты. Он вручает билеты поочередно пассажирам.

Рубрика«Любознательным».

В ней необычные, удивительные сведения о родном языке, о его истории, о происхождении многих слов и выражений,атакжеинформацияонауке,изучающейязык. Например, о происхождении слова копейка (родственное слову копье). « Многие слова, обозначающие привычные обыденные понятия, имеют любопытную историю, связанную с их происхождением. Например, название монеты КОПЕЙКА, оказывается, произошло от слова КОПЬЁ: в старину на этой монете был изображен всадник с копьем.

Словесные игры

Кроссворды, ребусы, обычные загадки тренируют

ум, развивают языковую догадку, помогают лучше понять законы родного языка. Игра со словами – это не только развлечение, но и серьезная работа. Игра «Волшебная лесенка». Попробуйте спуститься вниз по лесенке, заполняя каждую ступеньку именем существительным. При выполнении этого задания можете пользоваться орфографическим или толковым словарем. Индивидуальные сообщения. Например,«История создания повести Карамзина «Бедная Лиза», «Слово о полку Игореве» и др. Этот вид работы позволяет активизировать работу с дополнительными источниками информации. Работа в группах. Например, тема : Сюжет и композиция комедии Грибоедова «Горе от ума»
В комедии 4 действия – 4 группы.
1 группа. Работа с содержанием 1-го действия. Вопросы раздаю. Письменные ответы в тетрадь.
Какое главное событие происходит в 1-м действии? Что происходит до приезда Чацкого, какую роль играют эти сцены? Что можно сказать по 1-му действию о взглядах Фамусова и Чацкого?
2 группа. Работа над содержанием 2-го действия.
В чем суть споров между Фамусовым и Чацким? Как развивается любовная линия сюжета?
Как сочетаются общественная и личная линии сюжета?
3 группа. 3 действие. Что нового вносит диалог Чацкого и Молчалина в развитие сюжета и обрисовку действующих лиц? Для чего в 3-м действии изображена многочисленная группа гостей в доме Фамусова?
Как возникла и развилась сплетня о сумасшествии Чацкого?
4 группа. 4 действие. Для чего автор выводит на сцену Репетилова? Где развязка комедии? Как вы оцениваете поведение Молчалина, Софьи и Чацкого в явлениях 12-14? Затем выслушиваем членов группы, делаем общий вывод. Проговариваем устно, затем записываем в тетрадь. Этот нехитрый прием работы с текстом позволяет активизировать деятельность обучающихся. Не секрет, что некоторые дети не берут в руки изучаемые произведения, читают их в кратком изложении, а то и вовсе не читают. При работе в группах обучающиеся вынуждены обратиться к тексту хотя бы на уроке. Работа с текстом на уроках. Например, составьте речевую характеристику (словарь афоризмов) персонажа. У кого из героев характеристика получилась более яркой и выразительной? Фамусов о себе, Софья о Фамусове, другие персонажи о нем. Дети просматривают весь текст, выискивают нужные реплики, то есть организуется активная работа с текстом на уроке. Выводы самостоятельно формулируют и записывают в тетрадь. Творческие задания. Подтвердите или опровергните ту или иную точку зрения? В учебнике А.Г.Кутузова дается много различных критических высказываний. Сравнить их, согласиться или не согласиться, доказать свою точку зрения обучающимся предлагается в письменной работе. Активные методы обучения помогают развивать мотивацию к обучению, учиться самостоятельно добывать знания, повышают интерес к предмету, позволяют активизировать процесс развития коммуникативных навыков.

«ҮЗДІК ҚАЛАМ» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТАНЫМДЫҚ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ
REPUBLICAN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL, METHODICAL JOURNAL
РЕСПУБЛИКАНСКИЙ НАУЧНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНЫЙ, МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ:ЕРЕКШЕ БАЛАЛАРҒА ЕРЕКШЕ ҚОЛДАУ

Ракишева Арайлым Тулемискызы
«SmartBilim» ЖОББМГ
Бастауыш сынып мұғалімі
Ақтөбе қаласы
96arai_96@mail.ru

Аннотация

Қазіргі заманның басты талабы қоғамға сай жан-жақты, қабілетті тұлғаны қалыптастыру.Осы орайда ерекше білім беруді қажет ететін балаларды бүгінгі қоғамнан бөлек алып қарастырмай, қайта осы қоғамға сіңісіп, өз орнын табу үшін барлық жағдайлар жасалуы тиіс.Кез келген бала тәуелсіз мемлекеттің азаматы ретінде лайықты білім алуға теңдей құқыққа ие. Ерекше білім беруді қажет ететін балаларды қоғамнан оқшаулау онсызда көмекке мұқтаж оқушылардың жарқын болашақтарына балта шабумен бірдей.

Бұл мәселені шешуде инклюзив жағдайындағы оқушыларға қолдау білдірудің орны ерекше. Мақалада бастауыш сынып оқушыларының педагогикалық-психологиялық қолдау білдіру арқылы білім мен тәрбие алу жағдайы қарастырылды. Ширек ғасырда жаңа атаумен енген инклюзив оқушылардан ат-тоқымызды ала қашпай, дені сау азамат ретінде оларға психологиялық-педагогикалық тұрғысынан қолдаудың барлық түрін көрсетудің маңызы түсіндірілді.

Abstract

The main requirement of our time is the formation of a versatile, capable personality in accordance with society.In this regard, all conditions should be created for children in need of special education not to be separated from today's society, but to integrate into this society and find their place again.Any child, as a citizen of an independent state, has an equal right to a decent education. Isolating children in need of special education from society is like axing the bright future of students who need help without it.

Support for inclusive students in solving this problem is of particular importance. The article considered the state of education and upbringing of Primary School students through the expression of pedagogical and psychological support. For a quarter of a century, it was explained the importance of providing all kinds of psychological and pedagogical support to them as healthy citizens, without taking our horses from inclusive students who have entered the new name.

Бұрын-соңды естімеген, құлаққа түрпідей тиетін "ерекше білім беруді қажет ететін" немесе " инклюзив" деген терминдер ҚР "Білім туралы" заңына енгізілген өзгерістер мен толықтырулар негізінде қолданылып келеді.Алайда осы атаулар арқылы қандай оқушыларды меңзеп жүрміз?Ерекше білімді қажет ететін оқушы деп, қарапайым қатардағы оқушыны емес, белгілі бір даму ақаулары, мінез-құлық және эмоциялық проблемалары бар оқушыларды атаймыз. Дегенмен, қандай да бір қиындық тудыратын оқушы болмасын қоғам болып, біз бен сіз болып, жанашырлық танытып, олардың білім алып, дамуына бір кісідей ат салысуымыз керек. Әсіресе, мемлекет тарапынан білім беру саласында бұл жағдай әлі де өзекті мәселеге айналып, бірқатар шаралар жүзеге асуда. Мысалы, инклюзивті білім беру жағдайында оқушыларға психологиялық-педагогикалық қолдау білдіру.

Психологиялық-педагогикалық қолдау ата-анадан бастап, барлық ерекше білім беруді қажет ететін оқушымен қарым-қатынас жасайтын мұғалімдер, сынып жетекші, пән мұғалімдеріне жүктеледі.Әсіресе, ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды оқытуды ыңғайлы,тиімді және қауіпсіз етуде педагог-психолог,оқытушы логопед, арнайы мұғалім, әдістемелік көмекші, әлеуметтік педагог мамандарына артылар жауапкершіліктің жүгі ауыр. Ал бастауыш пәнінің ұстазы ретінде инклюзив оқушының жағдайын ескере отырып, қарым-қатынас құру үлкен мәнге ие деп ойлаймын.Себебі, мектепке жасқана қадам басқан оқушының ең сенім білдірер екінші анасы оның ұстазы.Осы орайда мұғалім де осы жауапкершілікті сезіне отырып, инклюзив оқушыға қолдау білдіру қажет.Қолдаудың түрін педагогикалық және психологиялық деп екі тараптан қарастыруға болады.

Педагогикалық қолдау оқушының білім алу процесіне қатысты жүргізіледі.Яғни, баланың жағдайын ескере отырып, білім алу процесін ұйымдастыру, өтілетін тақырыпқа алдын-ала жеңілдетілген тапсырма құру немесе деңгейлік, саралап оқыту технологияларын қолдану арқылы жүзеге асыра аламыз. Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларға білікті қолдау көрсету үшін арнайы үй-жайлармен, дамытушы жабдықтармен және дидактикалық материалдармен қамтамасыз ету де назардан тыс қалмауы тиіс.

Заманауи психологиялық-педагогикалық үрдістерге сәйкес сараланған оқыту өнімді педагогикалық технологиялардың бірі екенін дәлелдеп отыр. Сараланған оқыту процесінде білім алушылармен жеке жұмыс істеу, көзқарас, даралап оқыту жүзеге асырылады. Оқу бағдарламасының

мазмұнына сәйкес, мұғалімдер оқушылардың белгілі бір нәтижеге қол жеткізуге мүмкіндік беретін дағдыларды дамытуға ықпал ететін стратегияларды қолдануы керек. Ерекше білім беруді қажет ететін балаларды оқытудағы сараланған тәсілдің мәні материалдың мазмұнын жеңілдету емес, оқушының оқу мақсатына қол жеткізуі үшін тапсырмаларды өз бетінше орындауына мүмкіндік беретін әдіс-тәсілдерді тауып қолдану. Деңгейлік жұмыс ұйымдастырудың мақсаты сабақта психологиялық қолайлы жағдай орнату және әр оқушының мүмкіндігі мен қабілетінің деңгейіне сәйкес оқыту негізінде жүргізіледі.

Сараланған тапсырмалар оқушылардың ойлау және шығармашылық белсенділігін, олардың пәнді оқуға деген қызығушылығын дамытуға бағытталған оқыту мен тәрбиелеудің маңызды құралы болса, түрлі күрделілік дәрежесіндегі сараланған тапсырмалардың үш деңгейін бөліп көрсетуге болады. Сыныптағы қабылдауы төмен балаларға зияткерлік даму деңгейіне сәйкес таңдаймын.

Білім алу процесі кезінде мұғалім қолдау білдіру мақсатында оқушыға беретін тапсырмалар санын азайтады, оқу тапсырмасының мазмұнын жеңілдетіледі, оқулықтан тапсырмалар мұғалім құрастырған тапсырмалармен ауыстырылады, •тапсырмаларды орындау үшін қысқа және анық нұсқаулар беріледі, оқушыға дауыстап немесе сыбырлап сөйлесуге рұқсат етіледі, сынып алдында дауыстап оқуды талап етпейді, қайталауға көп уақыт бөлінеді, теориялық материалдардың саны азаяды, оқылған немесе тыңдалған мәтінге сұрақтар қою қысқартылады.

Білім алу процесін жеңілдетумен қатар, оқушының өзінің сыныптастарымен жағымды қарым-қатынас құрып, ортаға сіңісуі де маңызды болып табылады. Ол үшін оқушының психофизиологиялық жағдайын ескеру керек.Қарапайым оқушыға қарағанда инклюзив оқушыларда эмоцияға тез берілу, тез шаршау, ақпаратты жай қабылдау сынды әрекеттер болатындықтан мұғалім тарапынан психологиялық- педагогикалық қолдау көрсетілуі тиіс.Әрине, инклюзив оқушыға білім беруде мұғалімнің бір өзіне оңайға соқпайтыны анық, сондықтан мұғалім мектеп мұғалімдері мен ата-аналармен тығыз байланыста бірлесе отырып қана әрекет еткенде, нәтижеге қол жеткізе алады. Мектепте қызмет ететін психолог, логопед, дефектолог мамандарының көмегіне жүгініп отыруы тиіс. Бұл мамандар баланың жеке ерекшеліктерін,танымдық қызметін,ерік-жігерін, отбасындағы тәрбиелік жағдайдағы даму ерекшеліктерін зерттеп отырады. Сонымен қатар, мұғалім ерекше балалардың ата-аналармен жиі кеңес құрып, бағыт-бағдар беріп отыруы керек.Баланың үйдегі қолдаушысы-ата-анасы болса, мектепте-мұғалім.Олар ынтымақтастықта әрекет етіп, балаға көмек беріп отырса, болашағы жарқын тұлға болып қалыптасары сөзсіз.

Инклюзивті білім беру жағдайында қолдау көрсетудің пайдасы орасан зор.Тәжірибе жүзінде қолдау білдіру мынадай көрсеткештірге ықпал етеді: оқуға қызығушылықты оятып, жағымды оқу мәдениетінің қалыптасуына; отбасы мен мектеп арасындағы ынтымақтастықтың орнауына; оқушылардың оқу нәтижесін қадағалауға; жеке жетістіктерді үнемі қолдауға септігін тигізеді.

Инклюзивті білім беруді жүзеге асыруда ерекше білім беруге қажеттілігі бар балаларды жалпы білім беру үрдісіне қосу үшін оларды әлеуметтік-педагогикалық және психологиялық-педагогикалық сүйемелдеуді ұйымдастыру оқу бағдарламаларын, оқу жоспарларын бейімдеу, оқу жетістіктерін бағалаудың критериалды жүйесін бейімдеу, оқыту нәтижелерін бағалау және мониторингілеу жүйесін әзірлеу, сондай-ақ жеке білім беру маршрутын құру сынды өзекті мәселелерді қамтиды.

Ерекше білім қажеттігі бар балаға психологиялықпедагогикалық қолдау көрсету мынадай бағыттарда іске асырылады: – оқушының жеке ерекшіліктерін, танымдық қызметін, ерік-жігер саласын, отбасындағы тәрбиелік жағдайдың даму ерекшеліктерін зерттеу; – жалпы білім беретін мектептің бағдарламасын меңгеру деңгейін анықтау; – баланың даму деңгейіне әсер еткен әдіс-тәсілдер мен таңдалған бағдарламаның тиімділігін анықтау; – баламен жұмыстың бағыттарын айқындау мен бала дамуындағы ауытқулардың алдын алу.

Қорытындылай келе, әрбір ерекше білім беруді қажет ететін оқушы сапалы білім алып, тұлға болып қалыптасуы үшін бар жағдайды жасау – біздің басты парызымыз. Қазіргі Қазақстан жағдайында мемлекеттік саясаттың маңызды басымдықтарының қатарына барлық адамдардың білім алу құқықтарының теңдігі жатады. Білімнің қолжетімді болуын қамтамасыз ететін алғышарт – инклюзивті орта.Осы ортаны қалыптастыру мұғалімдердің еншісінде.Ендеше, бүгінгі қолдауға, көмекке мұқтаж оқушылардың ертеңгі ел тізгінін ұстар азамат болмасына кім кепіл? Сондықтан инклюзив оқушылардың болашағы үшін мектеп, мұғалім, ата-ана болып бір кісідей ат салысуымыз керек. Дене мүшесі мүгедек болғанымен, жан дүниесі сау балаларға қамқорлық таныту, қолдау білдіру үшін мұғалім өз жұмысына, оқушыларға сүйіспеншілікпен қараса жеткілікті деп білемін.Өз мамандығын сүйетін мұғалім үшін инклюзив оқушы кедергі емес, қайта өзін дамытудың ең биік көрсеткіші.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Инклюзивті білім беруді қолдау жөніндегі ресурстық орталықтың (кабинеттің) қызметін ұйымдастыру. Елисеева и.г, ерсарина а.к. 12-бет
2. Жигитбекова б.д., Канаева с. Топтық психологиялық тренингтегі психогимнастиканың орны
Және рөлі // Абай атындағыҚАЗҰПУ -дың хабаршысы, «психология» сериясы №4 (53) 2017ж. 61-66 б.
3. https://infolesson.kz/inklyuzivti-bilim-beru-zhadayinda-damu-mmkindigi-shekteuli-oushilardi-psihologiyalipedagogikali-oldau-izmetini-yim-

«ҮЗДІК ҚАЛАМ» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТАНЫМДЫҚ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ
REPUBLICAN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL, METHODICAL JOURNAL
РЕСПУБЛИКАНСКИЙ НАУЧНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНЫЙ, МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

КОЛЛЕДЖ БІЛІМ АЛУШЫЛАРЫНЫҢ ДЕНЕ ТӘРБИЕСІНІҢ ЗАМАНАУИ ЖҮЙЕСІ.

Танатаров Р.Х. және Аймаганбетов Б.Н
Бопай ханым жоғары медициналық колледжі
дене шынықтырушы.
пәнінің мұғалімдері

Колледждіндердегіқазіргізаманғыденетәрбиесіжүйесі жас адамның жалпы мәдениетінің бір түрі, салауатты өмір салты және болашақ білікті жұмысшылардың спорттық өмір салты ретінде дене шынықтыруды қалыптастыруда басым болып табылады. Физикалық дамумен үйлесімді әлеуметтік белсенді тұлғаны қалыптастыру - түлекті нарықтық экономика заңдары бойынша дамып келе жатқан қоғамдағы кәсіби қызметке дайындаудың маңызды шарты. Дене шынықтыру сабақтары процесінде адамның физикалық дамуы мен адамгершілік қалыптасуының өзара байланысы дене тәрбиесінің теориясы мен әдістемесінде ғылыми негіздеме алынды. Бірыңғай бағдарламалық сынақ нормативтерін орындауға бағытталған дене шынықтыру құндылықтарын дене шынықтыру басымдығымен игерудің дәстүрлі жолы-бұл жас адамның физикалық жағдайларымен ғана шектелмейтін және рухани және физикалық салалардың дамуындағы бірлікті білдіретін дене шынықтыру құндылықтарының бүкіл жүйесін қалыптастырудың негізі ғана. Алайда дене тәрбиесіне мұндай көзқарас жиі жарияланады. Іс жүзінде, тәжірибе дәлелдегендей, дене тәрбиесі қозғалыс белсенділігімен шектеледі, дене тәрбиесі тек дене тәрбиесінің мотрикаңы қалыптастыруға және адамның физикалық қасиеттерін дамытуға бағытталуы ретінде қарастырылады, осылайша оның мүмкіндіктерін айтарлықтай төмендетеді, бұл сайып келгенде білім мен мәдениеттің бұзылуына әкеледі. Дене тәрбиесі процесінің өзі мәдени, моральдық және сонымен бірге пәндік-мазмұнды мағынаны жоғалтады. Дене шынықтыру-спорттық іс-әрекетке эмоционалды-құндылық қатынасы өздігінен қалыптаспайды және тұқым қуаламайды. Оны жеке тұлға іс-әрекет процесінде алады және шынайы педагогикалық процесте бастамашылық пен белсенділіктің көрінісімен байланысты білімді игеру және шығармашылық тәжірибе жинақтау кезінде тиімді дамиды. Осының дәлелі-орталық баспасөз беттерінде білім алушы жастардың дене шынықтыруын қалыптастыру мәселелері бойынша өткір тұжырымдамалық пікірталастар .Оқушылардың дене тәрбиесі бойынша жұмыстың сәттілігі негізінен 1-ші курстан бастап сабақтардың қаншалықты тиімді ұйымдастырылатынына байланысты. Дене тәрбиесіне үлкен зиян оқу процесі білім алушының жеке басына емес, кезекті оқу бағдарламасының бақылау нормативтерімен сипатталатын таза сыртқы көрсеткіштерге бағытталған кезде нормативтік тәсілге басымдық береді. Бұдан әрі жеке тұлғаны орташа стандарттарға мәжбүрлеп сәйкестендіру, бұл жеке бас бостандығы идеясына қайшы келеді және оқушылардың дене шынықтыру саласына қосылуына ықпал етпейді. Бұл тәсілмен дене тәрбиесі процесі субъективті принципті - адам тұлғасын жоғалтады. Дене шынықтыру мұғалімі қызметінің мақсаты-мотивацияны, дене шынықтыруға деген қызығушылықты және өз денсаулығының жай-күйін тәрбиелеу аясында білім алушыларда өзін-өзі жетілдіру дағдыларын қалыптастыру және жағдай жасау. Дене мәдениетін тәрбиелеуге қызығушылықты арттырудың басым міндеттерінің бірі-білім алушыны дене шынықтыру кеңістігіне пайдаланушы ретінде ғана емес, сонымен бірге осы қызмет саласында жасай алатын субъект ретінде қосу.

Дене шынықтырудың теориялық аспектілерін талдау қазіргі жастардың дене шынықтырудың әртүрлі түрлерін таңдаудағы қажеттіліктерін, мақсаттарын, мотивтерін қалыптастырудың негізгі жолдарын анықтауға мүмкіндік береді.

Профессор В. М. Выдрин тұжырымдамасының негізі - Дене шынықтыру-адамның жалпы мәдениетінің маңызды түрлерінің бірі. Оның негізгі компоненттері: спорт, физикалық демалыс және моторды қалпына келтіру. Олар әрбір жас жігіттің дене шынықтыру іс-әрекетінің қажеттіліктерін қанағаттандырады және білім алушының жеке басының дене шынықтыруын Әлеуметтік және жеке құндылық ретінде терең түсіну колледжде дене шынықтырудың әртүрлі түрлерін дамыту үшін шындыққа айналуы мүмкін.

Осыған байланысты дене тәрбиесінің жаңа стратегиясын іске асыру, ең алдымен оқу процесін практикаға келесі бағыттарды енгізу қажет:

- “Дене шынықтыру мазмұнының адамның жеке жағдайына сәйкестігі”;
- “Дене шынықтыруды үйлестіру және оңтайландыру”;

- “Әр адамның жеке бейімділігіне сәйкес дене шынықтыру-спорттық қызмет түрлерін таңдау еркіндігі”.

Дене шынықтырудағы мотивациялық компоненттері.
Оқушының дене шынықтыру құрылымындағы өзек мотивациялық компонент болып табылады. Қажеттіліктер негізінде пайда болатын мотивтер жеке тұлғаның бағытын анықтайды, оны белсенділікті көрсетуге ынталандырады және жұмылдырады.
Дене шынықтыруға деген қажеттілік-бұл адамның мінез-құлқының негізгі ынталандырушы, бағыттаушы және реттеуші күші, оның кең спектрі бар: қозғалыс пен физикалық белсенділікке, қарым-қатынасқа, байланысқа және бос уақытты достар арасында өткізуге, ойындарға, ойын-сауыққа, демалуға, эмоционалды разрядқа, өзін-өзі растауға, өзінің “Мен” позициясын нығайтуға, танымға деген қажеттілік, эстетикалық ләззат алуда, дене шынықтыру-спорт сабақтарының сапасын жақсартуда, жайлылықта және т. б.
Қажеттіліктер эмоциялармен тығыз байланысты: тәжірибе, жағымды және жағымсыз сезімдер, рахат немесе наразылық.
Қажеттіліктерді қанағаттандыру жағымды эмоциялармен, қанағаттанбау жағымсыз эмоциялармен бірге жүреді. Сондықтан адам әдетте пайда болған қажеттілікті қанағаттандыруға және жағымды эмоциялар алуға мүмкіндік беретін қызмет түрін таңдайды.
Қажеттіліктер негізінде пайда болатын мотивтер жүйесі адамның дене тәрбиесі саласындағы бағытын анықтайды, оны мотор белсенділігін көрсетуге ынталандырады және жұмылдырады. В. И. Ильинич және тағыда басқа ғұламалар келесі себептерді ажыратады: физикалық жетілдіру; достық ынтымақтастық; лауазымдық (сабаққа қатысу); бәсекелестік; еліктеу; спорттық; іс жүргізу; ойын

Жоғарыда айтылғандардан, егер дене шынықтыру бойынша ұсынылатын оқу бағдарламалары жас-жыныстық және әлеуметтік-демографиялық ерекшеліктерді ескере отырып, дене шынықтыру және спорт саласындағы білім алушылардың сұраныстары мен қажеттіліктерін ескеретін болса, білім алушылардың дене шынықтыру және спортпен айналысуға мотивациялық-құндылық қатынасын арттыру тиімді болатыны белгілі болады. Осы білім беру процесінің шындығын бағалауға мүмкіндік беретін маңызды критерийлердің бірі-адамның “өзін-өзі жүзеге асырумен”жеке және әлеуметтік процестері жүзеге асырылатын жағдайға жетеді.
Тұлғаға бағытталған тәсілдің құрамдас бөліктерінің бірі-педагог пен білім алушы білім, білік және дағдыларды жетілдіру міндеттерін бірлесіп шешетін диалогтылық. Осы диалогты жүргізетін оқытушы студенттердің дене шынықтыру және спорт саласындағы қажеттіліктері туралы тиісті ақпаратқа ие болуы керек.

Осыған байланысты жұмыстың осы бөлімінің міндеті білім алушылардың дене шынықтыру және спорт саласындағы сұраныстар мен қажеттіліктер туралы сұранысқа ие негізгі ақпарат бөлімін анықтау болып табылады.
Осылайша, білім алушыларға жеке мүдделерін, бейімділігі мен қабілеттерін ескере отырып, дене шынықтыру-спорттық іс-әрекеттің әртүрлі формаларының кең таңдауы ұсынылады. Сонымен бірге мұндай жүйе және оқу сабақтарын ұйымдастыру мұғалімнің шығармашылық әлеуетін арттырып, оны үнемі жетілдіруге, “дене шынықтыру”пәні бойынша оқыту мен сауықтырудың жаңа әдістемелік әдістерін, әдістері мен технологияларын іздеуге итермелейді

«ҮЗДІК ҚАЛАМ» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТАНЫМДЫҚ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ
REPUBLICAN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL, METHODICAL JOURNAL
РЕСПУБЛИКАНСКИЙ НАУЧНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНЫЙ, МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

ОҚЫТУ БАРЫСЫНДА ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ЕНГІЗУ

Унгербаева Светлана Ерахметовна
Ақтөбе қаласы Сазды орта мектебінің директоры

Қазіргі кезде егемен елімізде білім берудің жаңа жүйесі жасалып, әлемдік білім беру кеңістігіне енуге бағыт алуда. Бұл оқу-тәрбие үрдісіндегі елеулі өзгерістерге байланысты болып отыр. Себебі, білім беру парадигмасы өзгерді, білім берудің мазмұны жаңарып, жаңа көзқарас, жаңаша қарым-қатынас пайда болуда. Келер ұрпаққа қоғам талабына сай тәрбие мен білім беруде мұғалімдердің инновациялық іс-әрекетінің ғылыми-педагогикалық негіздерін меңгеруі маңызды мәселелердің бірі. Ғылым мен техниканың жедел дамыған, ақпараттық мәліметтер ағыны күшейген заманда ақыл-ой мүмкіндігін қалыптастырып, адамның қабілетін, талантын дамыту білім беру мекемелерінің басты міндеті болып отыр. Ол бүгінгі білім беру кеңістігіндегі ауадай қажет жаңару оқытушының қажымас ізденімпаздығы мен шығармашылық жемісімен келмек. Сондықтан да әрбір оқушының қабілетіне қарай білім беруді, оны дербестікке, ізденімпаздыққа, шығармашылыққа тәрбиелеуді жүзеге асыратын жаңартылған педагогикалық технологияны меңгеруге үлкен бетбұрыс жасалуы қажет. Өйткені мемлекеттік білім стандарты деңгейінде оқу үрдісін ұйымдастыру жаңа педагогикалық технологияны ендіруді міндеттейді. Білім беру саласы қызметкерлерінің алдына қойылып отырған міндеттердің бірі - оқытудың әдіс тәсілдерін үнемі жетілдіріп отыру және қазіргі заманғы педагогикалық технологияларды меңгеру. Қазіргі таңда оқытушылар инновациялық және интерактивтік әдістемелерін сабақ барысында пайдалана отырып сабақтың сапалы әрі қызықты өтуіне ықпалын тигізуде. «Инновация» ұғымын қарастырсақ, ғалымдардың көбі оған әртүрлі анықтамалар берген. Мысалы, Э.Раджерс инновацияны былайша түсіндіреді: «Инновация- нақтылы бір адамға жаңа болып табылатын идея». Майлс «Инновация - арнайы жаңа өзгеріс. Біз одан жүйелі міндеттеріміздің жүзеге асуын, шешімдерін күтеміз», - дейді. Инновациялық құбылыстар білім беру саласында өткен ғасырдың сексенінші жылдарында кеңінен тарала бастады. Әдетте инновация бірнеше өзекті мәселелердің түйіскен жерінде пайда болады да, берік түрде жаңа мақсатты шешуге бағытталады, педагогикалық құбылысты үздіксіз жаңғыртуға жетелейді. » Масырова Р.Линчевская Т - «Жаңару» дегенімізді былай деп түсіндіреді: «Жаңару - белгілі бір адам үшін әділ түрде жаңа ма, әлде ескі ме оған байланысты емес, ашылған уақытынан бірінші қолданған уақытымен анықталатын жаңа идея. Қазақстанда ең алғаш «Инновация» ұғымына қазақ тілінде анықтама берген ғалым Немеребай Нұрахметов. Ол «Инновация, инновациялық үрдіс деп отырғанымыз - білім беру мекемелерінің жаңалықтарды жасау, меңгеру, қолдану және таратуға байланысты бір бөлек қызметі» деген анықтаманы ұсынады. Н.Нұрахметов «Инновация» білімнің мазмұнында, әдістемеде, технологияда, оқу-тәрбие жұмысын ұйымдастыруда, мектеп жүйесін басқаруда көрініс табады деп қарастырып, өзінің жіктемесінде инновацияны, қайта жаңарту кеңістігін бірнеше түрге бөледі: жеке түрі (жеке -дара, бір-бірімен байланыспаған); модульдік түрі (жеке - дара кешені, бір-бірімен байланысқан); жүйелі түрі (мектепті толық қамтитын). Әдіскер С.Көшімбетова өзінің зерттеуінде оқу-тәрбие үрдісінде оқытудың инновациялық әдіс-тәсілдерін қолданудың мынадай ерекшеліктерін атап көрсеткен:

- дербес оқыту технологиясы оқу-тәрбие үрдісінде ғылымның негіздерін игерту үшін ізгілік, адамгершілік қасиеттерді қалыптастыра отырып, жеке тұлғаның әлеуметтік-психологиялық жауапкершілін арттырады.
- қоғам мен табиғат заңдылықтарын кіріктіру негізінде меңгеруі;
- оқытушы білмейтін шығармашылық ізденіс негізінде өмірге келген жаңа қабілет;
- саралап деңгейлел оқыту технологиясында оқытудың мазмұны мен әдістері шығармашылық ізденіс іс-әрекет жасау негізінде адамның инновациялық қабілеттерінің қалыптасуына бағытталады.
- ақпараттық бағдарламалап оқыту — оқытудың мазмұнын пәнаралық байланыс тұрғысынан ұйымдастыру;
- иллюстрациялы түсіндірмелі оқытуда «адам-қоғам-табиғат» үйлесімдік бағыттағы дүниетанымында жүйелі саналы мәдениет қалыптасады;
- ізгілендіру технологиясында педагогика ғылымының алдыңғы қатарлы ғылыми жаңалықтарды тәжірибеде «бала–субъект», «бала-объект» тұрғысынан енгізіле бастайды да, ал ғылыми білімдер «оның тұрмысының әлеуметтік жағдайы мен іс-әрекетінің әлеуметтік нәтижесінің бірлігінде қарастырады;

Ал жалпы инновацияны модификациялық, комбинаторлық,радикалдықдепүштүргебөлугеболады.

Модификациялық инновация — бұл бұрын қолда барды дамытумен, түрін өзгертумен айналысу. Бұған В.Ф. Шаталовтың математикаға жазған тірек конспектісі және оны көптеген мұғалімдердің пайдалануы мысал бола алады. **Комбинаторлық модификация** — бұрын пайдаланылмаған, белгілі әдістеме элементтерін жаңаша құрастыру. Бұған пәндерді оқытудың қазіргі кездегі әдістемесі дәлел. **Радикалдық инновация** — білімге мемлекеттік стандарттарды енгізу жатады. Мемлекеттік стандарт білім беруде, негізінен, мөлшерлерді, параметрлерді, деңгейлік және сапалы оқытудың көрсеткіштерін қалыптастырады. Қазір республика оқу орындары ұсынып отырған көп нұсқалыққа байланысты өздерінің қалауына сәйкес кез-келген үлгі бойынша қызмет етуіне мүмкіндік алды. Бұл бағытта білім берудің әртүрлі нұсқадағы мазмұны, құрылымы, ғылымға және тәжірибеге негізделген жаңа идеялар, жаңа технологиялар бар. Сондықтан әртүрлі оқыту технологияларын, оқу мазмұны әрбір білім алушының жас және жеке дара психологиялық ерекшеліктеріне орай таңдап, тәжірибеде сынап қараудың маңызы зор. Ғылыми-педагогикалық әдебиеттерде іс жүзінде анықталып табылған оқыту үрдісінің нәтижесін көретін әдіс-тәсілдері, түрлері көбіне жаңашыл, инновациялық болып табылады. Инновациялық процестерді ендіру үш өзара байланысты күштер анықталады: енгізілген технологияның ерекшеліктерімен; жаңашылдардың инновациялық әлеуетімен; жаңалықты енгізу жолдарымен. Жаңа инновациялық оқыту технологиясы кәсіптік қызметтің ерекше түрі болып табылады. Инновациялық оқыту технологиясын меңгеру үшін педагогикалық аса зор тәжірибені жұмылдыру қажет. Бұл өз қызметіне шығармашылықпен қарайтын, жеке басының белгілі іскерлік қасиеті бар адамды қажет ететін жұмыс. Шындығында да әрбір педагог жаңа инновациялық технологияны меңгеру барысында өзін-өзі дамытады және өзін-өзі қалыптастырады. XXI ғасырда болашақ мамандарды даярлау, олардың кәсіби бейімделуін қалыптастыру мәселелері — кезек күттірмейтін өзекті қоғам талабы. Сондықтай біз болашақ педагог-психологтардың жаңа педагогикалық инновациялық технологияларды қолдануға даярлығын қалыптастырудың құрылымдық-мазмұндық моделін жасадық. Болашақ мамандардың жаңа инновациялық педагогикалық технологияларды қолдануға даярлықты қалыптастыру мына көрсеткіштерді қамтиды: Мотивациялық өлшемдеріне танымдық қызығуды қалыптастыру бейнесі жатады. Оған болашақ мамандарды қалыптастыру, құндылық қарым-қатынас, болашақ маманның өзінің кәсіби шеберлігін дамытуға талпынуы, болашақ мамандығын ерекше жақсы көруі, ұрпақ тәрбиесінде ұстаздың жетекші орнын сезінуі, кәсіби жеке біліктілік деңгейін көтеруге бағыттылығы, инновациялық іс-әрекетке ұмтылу әрекеттері кіреді. Мазмұндық өлшемдеріне болашақ маманның жалпы мәдениеттілік дайындығы мен мәндік әдіснамалық дайындығының деңгейі, мамандығы бойынша білімі, педагогикалық біртұтас білім жүйесі, біртұтас педагогикалық үрдістің заңдылықтары, мен қозғаушы күштерінің жалпы теориялық білім негіздерімен қаруланууы кіреді. Оған біртұтас педагогикалық үрдістің теориялық негіздерін және жеке тұлға теориясының ғылыми негіздерін меңгеруі, педагогикалық іс-әрекет теориясының негіздерін білуі, білім алушылардың барлық мүмкіндіктерін пайдаланғанда инновациялық іс-әрекеттің көбіне нәтижелі болатындығын сезіне алуы жатады.

«ҮЗДІК ҚАЛАМ» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТАНЫМДЫҚ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ
REPUBLICAN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL, METHODICAL JOURNAL
РЕСПУБЛИКАНСКИЙ НАУЧНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНЫЙ, МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

МЕКТЕПТЕГІ СЫНЫПТАН ТЫС ЖӘНЕ КҮН ТӘРТІБІ ІШІНДЕГІ ДЕНЕ ТӘРБИЕСІ ЖҰМЫСТАРЫН ҰЙЫМДАСТЫРУ

Утеулин Бекнур Танатарович
Мұғалжар ауданы Құмжарған орта мектебінің
дене шынықтыру пәнінің мұғалімі

Мектептегі сыныптан тыс спорт, көпшілік спорт жұмыстарын ұйымдастыру. Жалпы білім беру мектептерінде жүргізілген дене тәрбиесі және спорт жұмыстарының көп жылдық тәжірибесі әрбір мектептердегі дене тәрбиесі сабағынан кейінгі негізгі жұмыс түрі - сыныптан тыс өткізілетін спорт, көпшілік спорт және сауықтыру дене тәрбиесі жұмыстары екенін көрсетті. **Сыныптан тыс жұмыстар төмендегідей түрлерге бөлінеді:**

1. Спорт түрлерінен өткізілетін жаттықтырулар (секциялар).
2. Мектептегі жаттықтырулар ұйымдастарылған спорт түрлерінен өтетін жарыстар. Спорт түрлерінен өткізілетін жарыстарға оқушылардың тұрақты айналысып жүрген спорт түрлерінің жарыстары жатады. Ол жарыстар: мектепішілік біріншілік, басқа мектептің оқушыларымен жолдастық кездесулер, аудандық, қалалық, облыстық, республикалық жарыстар т.б. жарыстар.
3. Президенттік сынама сынақтарына дайындық және сынама нормаларын тапсыру шаралары.
4. Жазғы және қысқы Президенттік көпсайыс. Президенттік көпсайыс спорт түрінің жарыстарына дайындық және оған қатысуға барлық оқушылар ат салысуы керек.
5. Спорт түрлерінен өткізілетін жарыстар. Оқушылар арасында кең тараған жалпы мектепішілік спорт түрлері жарыстары.
6. Туристік жорықтар, саяхаттар. Спорттық жорықтар, саяхаттар жергілікті жердегі тарихи орындарға, табиғаты жақсы жерлерге, тауларға, өзен, көлдерге бару, танысу, көру мақсатында бір, екі, үш одан да көп күндерге созылып өткізілуі мүмкін. Жорық кездерінде оқушылар ұзақ қашықтыққа жүк көтеріп жүру, әртүрлі кедергілерден өту, күрке (палатка) құру, от жағу, тамақ пісіру ж.т.б. жорық дағдыларын меңгереді.
7. Денсаулық топтары. Оқушылар мен мұғалімдерге арналған, денсаулықтарын нығайту, дене қуаты дайындығы деңгейлерін жоғарылату мақсатында жүргізілетін жаттықтырулар.
8. Спорт мерекелері. Оқу жылының ортасында, аяғында спортты насихаттау, дене тәрбиесі жұмысттарын қорытындылау, спортшыларды марапаттау, көңіл көтеру мақсатында жүргізілетін спорт кеші.

Жалпы білім беретін мектептерде сыныптан тыс жұмыстарды ұйымдастыру бір – бірімен тығыз байланысқан екі бағытта: көпшілік спортты дамыту және спортшылардың спорттық шеберліктерін жетілдіру бағытында жүргізіледі.

Сыныптан тыс спорт, көпшілік спорт жұмыстарын жоспарлаудың негізгі жоспарлау құжаты - көпшілік спорт шараларының жылдық күнтізбелік жоспары. Бұл жоспарды құрастырған кезде ауданның, қаланың жоспарын есепке ала отырып жасау керек. Жоспарды құрастырғанда оқу жылының басы қыркүйек айында өткізілетін жарыстардан бастап, оқу жылының аяғы мамыр айындағы қорытынды спорт мерекесіне дейінгі барлық спорттық шаралар қамтылуы қажет. Спорттық шаралар рет – ретімен өздерінің жүргізілетін кезеңдеріне байланысты құрастырылады. Оқушылармен оқу күні ішінде жүргізілетін дене тәрбиесі – сауықтыру шаралары: сабаққа дейінгі гимнастика, сергектік сәттер, ұзартылған үзіліс кезіндегі дене тәрбиесі жаттығулары мен қозғалмалы ойындар.

Бұл жұмыстарды атқару мынандай міндеттерді орындауға көмектеседі: оқушылардың қозғалыстары белсендіріледі, денсаулықтарын нығайтылады, қимылдары жетілдіреді, әдемілендіреді, жаттығулардың керектігі туралы ұғынады, ақыл – ой және ағзаның жұмыс қабілеттіктері жақсарады, тәртіпке және ұйымшылдыққа деген дағдылары қалыптасады. Мектептен тыс дене тәрбиесі және спорт жұмыстарын мектеп ұжымы оқушылардың ата-аналарымен бірігіп, аудандық, қалалық халыққа білім беру басқармалары ұйымдастырады. Мектептен тыс дене тәрбиесі жұмыстары әртүрі ұжымды мекемелерде, жұмыс орындардарында өткізіледі. Ол мекемелер: балалар және жасөспірімдер спорт мектебі, жаздық сауықтыру лагерлері, еңбек сауықтыру лагерлері, стадиондар, дене мәдениеті сауықтыру кешендері, спорт клубтары, бассейіндер, спорт базалары, жергілікті тұрғын жерлердегі аула спорт клубтары. Бұл мектептен тыс жұмыстар, оқу және сыныптан тыс жұмыстарды толықтырады. Жаттықтыру түрлері әртүрлі болып келеді. Спорт түрлерін таңдауға балалардың мүмкішіліктерін кеңейтеді.

Мектептен тыс мекемелер көптеген мектептің оқушыларын біріктіріп жаттықтырады. Әрбір мекеменің өз педагогикалық ұжымы болады. Әр мекеме

өзінің жұмыс істейтін бағыттарында оқушыларды үйрету, жетілдіру, тәрбиелеу жұмыстарын тиімді ұйымдастырады. Мекемелердің қызметші, педагогтар құрамы, бағдарламалар, ережелер бойынша балаларды оқыту, жаттықтыру, тәрбиелеу жұмыстарын жүргізеді.

Осы аты аталған мекемелердегі жұмыстар екі бағытта, ұйымдастырыла жүргізіледі:
1. Арнайы бағыт. Ол бағыт - спорт түрлері бойынша жоғары жетістіктерге жету бағыты. Бұл бағытта жұмыс істейтін мекемелер денсаулықтары мықты, дене қуаты дайындығы жоғары, тұрақты оқушылар контингентімен жұмыс істейді. Ол мекемелер: балалар, жасөспірімдер спорт мектебі (БЖСМ), олимпиадалық ізбасарлар спорт мектебі (ОІСМ), жоғарғы спорттық шеберлік мектебі (ЖСШМ), спорттық мектеп интерн аттар
2. Жалпы немесе көпшілік бағыты. Бұл бағыттағы жұмыстар балалардың қозғалысқа деген табиғи қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін жүргізіледі. Ол бағытта жұмыс істейтін мекемелердің ерекшеліктері, олар денсаулықтары жақсы, белгілі бір уақытта топтың құрамдары ауысып тұрған балалармен жұмыс істейді. Ол бағыттағы мекемелер: жазғы сауықтыру лагері, еңбек сауықтыру лагері, стадиондар, су станциялары, жас туристер станциялары, мәдениет үйлері мен спорттық сауықтыру кешендері, мәдени
Өзін-өзі бағалауға арналған тапсырмалар:

1. Мектептегі сыныптан тыс дене тәрбиесі және спорт жұмыстары.
2. Сыныптан тыс дене тәрбиесі жұмыстарын ұйымдастыру.
3. Күн тәртібі ішіндегі дене тәрбиесі сауықтыру жұмыстар
4. Сыныптан тыс жұмыстарды жоспарлау.
5. Мектептен тыс дене тәрбиесі және спорт жұмыстары.
6. Балалар жасөспірімдер спорт мектебі.
7. Сауықтыру лагерлеріндегі дене тәрбиесі жұмыстары

«ҮЗДІК ҚАЛАМ» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТАНЫМДЫҚ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ
REPUBLICAN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL, METHODICAL JOURNAL
РЕСПУБЛИКАНСКИЙ НАУЧНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНЫЙ, МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

МУЗЫКАЛЫҚ МӘДЕНИЕТТІ ҚАЛЫПТАСТЫРУДА ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТТІ ДАМЫТУ

Үмбетова Гүлбану Галимуллақызы
Шалқар ауданы Қ.Тлепбергенұлы атындағы
саз мектебінің
баян класының оқытушысы

Адамның тұлға болып қалыптасуы жолында халық музыкасының әсері ұлан-ғайыр. Музыка өнері тек эстетикалық құрал ғана емес, оның өзге сипаттары да бар: ұлттық болмыс, мазмұн, сипат. Бұл турасында, орта мектеп бағдарламаларында осы тұрғыдан да зер салып, әдістемелік тәсілдеріміздің мазмұнын байыта түсуіміз керек-ақ. Сондықтанда жастардың тәрбиесіне ықпал ететіндей жаңаша түрін іздеу керек сияқты. Байқасақ, әрбір жүргізілген музыка сабағының тәрбиелік мәні өте зор. Мектепке мұғалімдерді кәсіптік мамандыққа сәйкес даярлауда негізгі нысана музыка болуы керек. Бастауыш сынып оқушыларының әсемдікті көре, түсіне, жасай білуі мен рухани өмірін байыту, туған еліне, жеріне, табиғатына деген сүйіспеншілігін және ұлтымыздың бай қазынасы - қазақ фольклорына қызығушылығын арттыра отырып, олардың бойында эстетикалық мәдениетті тәрбиелеу – бүгінгі таңда өзекті мәселе болып отыр.

Оқушының әсемдікпен әрсіздікті, жақсы мен жаманды, мейірімділік пен зұлымдықты, қуаныш пен қайғыны түсініп ажырата білуіне байланысты оның эстетикалық мәдениеті мен мінез-құлық дағдылары айқындалады. «Жаратылыстың, һәм өнердің сұлу заттары адам жанында сұлулық сезімдерін оятады. Сондықтан баланың сұлулық сезімдері әр түрлі нәрседен оянымпаз болады. Біреудің музыкадан, сұлу суреттен, біреудің поэмадан. Тәрбиешінің міндеті балада өнердің қандай түріне ынта бар екенін тауып, сол ынтасын, түр туғызатын сұлулық сезімдерін өркендету», - деп А. Жұбанов айтқандай, бастауыш сынып оқушыларының эстетикалық мәдениетінің дамуы сынып жетекшілерінің және пән мұғалімдерінің шеберлігі мен тәрбие құралдары қазақ фольклор жанрларын тиімді қолдана алуына, әдіс-тәсілдеріне байланысты. Оқушылардың музыка өнеріне дүниетанымын қалыптастыру әдістері алуан түрлі және ол оқушының жас мөлшеріне тәуелді. Музыка өнеріне дүниетанымын қалыптастыру әдістерін көрнекі және ауызша деп бөлуге болады. Педагогикалық ғылым мен практика оқушының шығармашылық қабілетінің неғұрлым тиімді әдістерін анықтап отыр. Олар: оқушылардың музыканы қабылдауы мен эстетикалық мәдениетінің бастапқы көріністерін дамытуға бағытталған сендіру әдістері:

а) қоршаған ортаны жасампаздандыруға және мінез-құлық мәдениеті дағдыларын қалыптастыруға арналған практикалық іс-әрекеттерге үйрету, жаттықтыру әдістері;

ә) шығармашылық және практикалық іс-әрекеттерге итермелейтін проблемалық жағдайлар сияқты әдістер жатады. Шығармашылық қабілетті қалыптастыруда қолданатын сендіру әдісінің ерекшелігі оны қабылдайтын құбылыс әсем болған жағдайда ғана пайдалану керек екендігі. Оқушыда эмоциялық үн қосу өнер шығармаларымен тікелей ұшырасқанда пайда болады. Бұл әдісті көрнекілік, сондай-ақ ауызша әдіс деп те санауға болады.

Үйрету - жаттықтыру әдісінің мәні - оқушыны тыңдай, көре бағалай білуге және соған сәйкес белсенді іс-әрекет етуге үйрету. Үйрету, жаттықтыру әдісі көп қайталауды талап етеді және түрлі жағдайларда қолданылады. Аталған әдістерді кешенді пайдалана отырып оқушының қабылдау белсенділігін тәрбиелеу керек. Оқушылар әдебиетті оқуға, музыканы тыңдауға ынталы келеді. Әртүрлі әдеби, музыкалық шығармалардағы іс-әрекеттің оқиға желісін дұрыс түсіну үшін оқушыларды көп ізденуге үйрету, бағыт беру ұстаздың міндеті.

Оқушылардың шығармашылық қабілеті және белсенділігі тұтас педагогикалық процесте дамиды. Сондықтан оның барлық еңбегі, демалысы шығармашылық бағытта тиімді ұйымдастырылса, ол өз өміріне әдемілік элементтерін енгізе алады.

Қазіргі таңда жас ұрпаққа тәрбие беру саласында көп өзгерістер жаңалықтар болып жатыр. Бүгінгі күнде негізгі мақсат жан-жақты дамыған білімді тұлғаны тәрбиелеу. Өзгерістер өнер саласын да қамтыды. Тәрбиелеудің бір құралы кең сан қырлы ұғымды қамтитын музыкалық өнер. Халық тағлымының байлығын ән бойына жинақтаған ертеден қалыптасқан педагогикалық тәжірибеде, тәлім-тәрбиеде оқу-ағарту мәселелері әлі де жетерлік. Музыка адамзаттың рухани азығы, жан серігі, ұшқыр қиялы, нәзік сезімі. Қазақ халқы құлақтан кіріп бойды алар әсем ән мен тәтті күйді ұнатқан. Домбыра сөйлейді, қобыз жеткізеді, сыбызғы білдіреді деген сөз тіркестері қазақ мәдениетінде кездейсоқ кездеспейді. Сабақта оқушылардың шығармашылық қабілетін дамытуда музыка мұғалімінің негізгі міндеті толықтырылған кеңейтілген бағдарлама негізінде оқу-тәрбие үрдісін және ұстаздың педагогикалық шеберлігін дамыту. Жас өспірімнің бойында талғампаздық эмоциялық

сезімпаздық қалыптастыруында, оның мәдениетті болып өсуінде музыка әлемін түсінуде мектептегі музыка тәрбиесінің алатын орны ерекше. Әр түрлі жанрлы музыкалық шығармаларды тану, музыкадағы түрлі кезеңдермен көңілді ажыратуда оқушының музыкалық шығармашылығын дамытады. Жас өспірім – тыңдаушы, орындаушы музыкаға деген өзінің ой-пікірін көрсететін, түсінетін оқушы. Сондықтан музыкалық шығармашылық қабілеттің басты саласының бірі ол музыка арқылы тәрбие. Эстетика мен музыкалық шығармашылық қабілеттің ортақ мәселесі адамның табиғат пен өмірдегі әсемдікті қабылдап бағалауға және түсінуге тәрбиелеп оқыту. Мұғалімнің міндеті оқушының жай ғана музыкалық икемін дамытып, оған музыка білім ғана беру емес, оған музыкаға күнделікті байланыс керектігін таныту арқылы оның шығармашылық белсенділігін арттыру. Музыкалық тәрбие әдебиет бейнелеу өнері, тіл, тарих тағы басқа пәндермен байланысты. Сонда ғана біз оқушының мәдениетті жан дүниесі бай ой-парасаты кемелденген білімді оқушы етіп тәрбиелей аламыз.

Музыка тіл айтып жеткізе алмайтын адамның киелі нәзік сезімі. Музыка бұл сезім тілі, адам жанын баурап алатын, моральдық сезімдік эстетикалық бірлігі болып табылады. Мектептегі музыка пәні оқушыларға басты тәрбие құралы болып есептеледі. Олардың рухани өмірі мен тәжірибенің музыка әлемін түсініп қабылдауы. Оқушының талғампаздығы, эмоциялық сезімталдығы, білімділігі, мәдениеттілігі, жас өспірімге ақыл-ой, сана-сезімдігі жақсы мінез-құлықтың қалыптасуына әсерін тигізеді. Музыканың қажеттілігі – ол музыка өнерінің негізімен оның өмірі мен байланысы жайлы түсінігін жетілдіру, баянды меңгеруіне көмектесу. Музыкалық тәжірибелік іскерліктерін дағдыларын қалыптастыру болып табылады. Оқушының бойында рухани мәдениеттің маңызы мен ажырамас келбетін байытатын музыканың әсері мол. Олардың бойында түсінігі, сезімдік қабілеттілігінің тұрақтылығы музыка тілінің ерекшелігін меңгеру. Музыка сабағында, сыныптан тыс уақыттарда бастауыш сынып оқушыларымен музыкалық тәрбие жұмысын жүргізе білуге, күнделікті өмірге музыка өнерінің тәрбиелік мүмкіндіктерін кеңірек пайдалана білуге даярлау. Балалардың музыка арқылы түсінігін сезіну қабілетін музыка ерекшелігін меңгеру. Бүгінгі таңда балаларды жастайынан өнерге баулу музыкалық тәрбие арқылы жаңа тұлғаны, жаңа адамды тәрбиелеп қалыптастыру. Сухомлинский былай деді: «музыка адамның табиғаттың әсемдігінен, еңбекке деген құлшынысын арттырады, музыканың арқасында адамның айналаға, өмірге, тіпті өзіне деген көзқарасты өзгертеді.» Оқушыларға музыкалық тәрбие беру олардың өнерге деген сезімін ояту, таңдаулы халықтың шетелдік және классикалық музыкасын, Қазақстан композиторларының шығармаларын сүйіп тыңдай білуге дағдыландырып үйрету негізінен музыка сабағында, іске асырылады.

Музыка пәні арқылы тәрбие беру тек қана жекеленген нысандарды елестете ұғыну ғана емес, ол мәдениетті сезіну мен түсінудің негізі. Бұл өмірге деген эстетикалық қатынасқа тығысатын барлық үйреншікті заттарға, дағдылы әлемге жаңа қатынас орнатады.

Мұғалім үшін бірнеше кезеңнен тұратын ұзақ оқыту процесіне мынадай міндет қойылады: оқушылардың музыка ұлттық қазына арқылы қызығушылығын ояту, шығармашылық қабылдау қабілетін дамытуды жүйелі түрде ұйымдастыру және халықтық мұра-орындаушылықты насихаттау.

Музыкадағы оқыту мен тәрбиелеу үрдісіндегі басты мақсат - әрбір жас адамды қоғамның тірегі, рухани бай, мәдениетті, эстетикалық талғамы зор, өз Отанының елжанды азаматы етіп тәрбиелеу болып табылады.

«ҮЗДІК ҚАЛАМ» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТАНЫМДЫҚ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ
REPUBLICAN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL, METHODICAL JOURNAL
РЕСПУБЛИКАНСКИЙ НАУЧНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНЫЙ, МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

ХИМИЯ САБАҒЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН БЕЛСЕНДІРУ

Чигимбаева Айгуль Тимуровна
Ақтөбе облысы, Алға қаласының мектеп-гимназиясы, химия пәнінің мұғалімі

Қазіргі уақытта адамдар әлемде болып жатқан өзгерістерге тез бейімделуге мәжбүр. Сондықтан қазіргі білім беру оқушыға тек пәндік білім беріп қана қоймай, баланы өмірлік мәселелер мен туындайтын мәселелерді шешуге пайдалана білуге үйретуі керек.

«Функционалдық сауаттылық - адамның өмір бойы алған білімін кең ауқымды шешу үшін пайдалана білу қабілеті. Адам әрекетінің, қарым-қатынастың және әлеуметтік қатынастардың әртүрлі салаларындағы өмірлік мәселелердің мәселелері», сонымен қатар бұл мектептегі оқу кезінде қол жеткізуге болатын білім деңгейі, оның әртүрлі салаларындағы өмірлік мәселелерді шешу қабілетін болжайды.

Өздеріңіз білетіндей, химия сабағы тек химиялық элементтер, қосылыстар және реакциялар туралы білім алу ғана емес, сонымен қатар оқушылардың коммуникативті және танымдық қабілеттерін дамыту болып табылады. Химиядағы функционалдық сауаттылық – бұл ғылыми терминологияны және оқу материалының мазмұнын білу ғана емес, сонымен қатар бұл материалды әртүрлі өмірлік және кәсіби жағдайларда қолдана білу.
* Химия сабақтарында оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту үшін бірнеше әдістерді қолдануға болады: Химиялық білімді нақты практикалық жағдайларда қолдану қажет болған жағдайда сабақтарда практикалық есептер мен тапсырмаларды шешу.
*Басқа пәндермен және күнделікті өмірмен интеграция, ал оқушылардың өздері әртүрлі пәндерден алған білімдердің өмірмен байланысы туралы қорытындыға келеді және мәселені шешу үшін осы білімді ұштастыра қолдана алады.
*Ақпаратты жақсы қабылдау үшін оқытудың технологиялық әдістерін қолдану, мысалы, бейне сабақтар, интерактивті жаттығулар және т.б. *Бәсекелестік орта туындайтын және жаңа дағдыларды (жаңа ақпаратты іздеу, жинақтау, қолдану) дамыту қажеттілігі туындайтын ойын технологияларын, сондай-ақ әртүрлі жарыстар мен командалық жарыстарды пайдалану.

Функционалдық сауаттылықтың барлық түрлері, соның ішінде жаратылыстану пәні оқушылардың негізгі құзыреттіліктерін дамытуға бағытталған: сыни тұрғыдан ойлау, шығармашылық, қарым-қатынас, мәселені шешуде ынтымақтастық, мектеп оқушыларына күрделі мәселелерді шешуге мүмкіндік береді. Сонымен қатар бойында білуге құштарлық, бастамашылдық, бейімделгіштік, әлеуметтік және мәдени саналылық, табандылық, көшбасшылық сияқты қасиеттер дамиды. Ал соның нәтижесінде жаратылыстану ғылымдарына қатысты мәселелерге қатысты белсенді азаматтық ұстанымы, жаратылыстану-ғылыми идеяларға ынталылығы қалыптасқан тұлға қалыптасады.

Мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамытуға бағытталған тиімді әдіс-тәсілдердің бірі тәжірибеге бағытталған есептерді шешу болып табылады. Мұндай тапсырмалардың кейбір мысалдары төменде келтірілген:
Тапсырма1.Дүкендердеәрқашансөрелердесарымайдың алуан түрлі ассортименті болады. Көбінесе бұл өнім контрафактілік және бұрмалау объектісіне айналады. Әрине, жалғанды арнайы зертханада қымбат сынақтар арқылы анықтауға және дәлелдеуге болады. Бірақ үйдегі майдың сапасын анықтаудың жолдары да бар. Тапсырма: Оқулық пен қосымша әдебиеттер материалдарын, сонымен қатар интернетті пайдалана отырып, үй жағдайында сары майдың бұрмалануын анықтау жолдарын ұсынады. Жасалған жұмыс бойынша есеп беруді постер түрінде дайындау.
Тапсырма 2. Жапондықтардың ұзақ өмір сүруінің бір себебі – теңіз өнімдерін үнемі тұтыну. Олардың құрамындағы майлар қанықпаған. Олардың құрамында маңызды май қышқылдары мен майда еритін витаминдердің көп мөлшері бар. Маңызды май қышқылдары да, майда еритін витаминдер де адам денсаулығын сақтау және өмірді ұзарту үшін қажетті диетаның маңызды құрамдас бөлігі болып табылады.
Жаттығу:
1.Маңызды амин қышқылының – триптофанның (C 11 H 12 O 2 N 2) салыстырмалы молекулалық салмағын анықтаңыз Маңызды аминқышқылдары туралы хабарлама дайындаңыз. Қанықкан және қанықпаған IVLC-терді салыстырыңыз.

Біз жаһандану және белсенді өзара әрекеттесу дәуірінде өмір сүріп жатқандықтан, біздің балаларымыз заманауи әлемде табысты және бәсекеге қабілетті болуы керек. Ал біздің мұғалімдер ретіндегі міндетіміз – балалар 21 ғасырдағы барлық қажетті дағдыларды меңгеріп, постиндустриалды ақпараттық қоғамда өмір сүруге дайын болатындай етіп жұмысымызды құрылымдау

«ҮЗДІК ҚАЛАМ» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТАНЫМДЫҚ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ
REPUBLICAN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL, METHODICAL JOURNAL
РЕСПУБЛИКАНСКИЙ НАУЧНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНЫЙ, МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ
UZDIK KALAM

«ЗАМАНАУИ ИНТЕРНЕТ-РЕСУРСТАРДЫ АҒЫЛШЫН ТІЛІ САБАҚТАРЫНДА ҚОЛДАНУ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ПӘНГЕ ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҒЫН АРТТЫРУ»

Исмагулова Динара Нуралиевна
Ақтөбе қаласындағы А.Маргұлан атындағы
№ 71 ЖББОМ
шетел тілі пәнінің мұғалімі

Қазіргі уақытта сабақта интернет-ресурстарды пайдалану өте маңызды. Заманауи интернет-ресурстар ағылшын тілі мұғалімдеріне көптеген мүмкіндіктер ұсынады, бұл оқушылардың мотивациясын арттырып, пәнге деген қызығушылықтарын оятады. Бұл құралдар оқыту процессін интерактивті, қызықты және тиімді етуге көмектеседі. Осы мақалада түрлі ресурстар топтарын қарастырып, оларды ағылшын тілі сабақтарында қолдану мысалдарын келтіреміз.

1. Оқыту платформалары және қосымшалар

Duolingo, Lingualeo, Memrise

Бұл платформалар ойын үлгісінде интерактивті сабақтар мен жаттығулар ұсынады, бұл оқушыларға ағылшын тілін үйрену қабілеттерін жақсартуға көмектеседі.

- Duolingo: Студенттерді марапаттау жүйесі мен деңгейлері арқылы мотивациялайтын интерактивті тапсырмалар. Мұғалімдер оқушылардың прогресін бақылап, қосымша тапсырмалар бере алады.
- Lingualeo: Бұл платформа грамматика, сөздік қор және оқуға арналған жаттығулар ұсынады. Мұғалімдер топтар құрып, оқушылардың жетістіктерін қадағалай алады.
- Memrise: Сөздік қорды жақсартуға арналған карточкалар және қайталау арқылы үйренуге көмектесетін қосымша.

2. Бейнересурстар мен білім беру видеолары

YouTube, TED-Ed, BBC Learning English

Бұл ресурстар тыңдау және тілді түсіну қабілеттерін жақсарту үшін сабақтарда пайдалануға болатын көптеген оқу бейнелерін ұсынады.

- YouTube: Мұғалімдер сабақ барысында видео сабақтарды, сұхбаттарды, музыкалық клиптерді қолдана алады. Мысалы, “English with Lucy” және “BBC Learning English” арналарында сапалы материалдар бар.
- TED-Ed: Әртүрлі тақырыптарға арналған білім беру бейнелері талқылауға және тапсырмалар орындауға қолайлы.
- BBC Learning English: Оқушыларға ағылшын тілін нақты жағдайларда жақсартуға көмектесетін бейнесабақтар, подкасттар және мақалалар.

3. Тесттер мен викториналар жасау және өткізу платформалары

Kahoot!, Quizlet, Quizwhizzer

Бұл платформалар интерактивті викториналар мен тесттер жасауға мүмкіндік береді, бұл оқыту процесін қызықты етеді.

- Kahoot!: Сыныпта өткізуге арналған интерактивті викториналар. Оқушылар сұрақтарға өз құрылғылары арқылы жауап береді, бұл белсенді қатысуға ықпал етеді.
- Quizlet: Сөздік қорды және грамматика ережелерін есте сақтауға көмектесетін карточкалар мен викториналарды жасау платформасы.
- Quizwhizzer: Мұғалімдерге қызықты тапсырмалар жасауға және оқушылардың прогресін бақылауға мүмкіндік беретін интерактивті викториналар.

4. Әлеуметтік желілер мен қауымдастықтар

Facebook, Reddit, Discord

Әлеуметтік желілер мен онлайн қауымдастықтар ағылшын тілінде қарым-қатынас жасау және бірге оқу үшін қолданылады.

- Facebook: Ағылшын тілін үйренуге арналған топтар мен беттер.
- Reddit: Оқушыларға кеңестер, материалдар табуға және түрлі тақырыптарды ағылшын тілінде талқылауға мүмкіндік беретін форумдар.
- Discord: Тіл иелерімен және басқа оқушылармен нақты уақытта байланыс орнатуға арналған чат-сервистер мен дауыстық арналар.

5. Оқу және мәдениетті зерттеу ресурстары

Project Gutenberg, Oxford Owl, Google Arts & Culture, Mystery Skype

Бұл ресурстар ағылшын тілді елдердің мәдениеті мен әдебиеті туралы білімді кеңейтуге көмектеседі.

- Project Gutenberg: Мәтінді оқу және талдау үшін қолданылатын ағылшын тіліндегі тегін электронды кітаптар.
- Oxford Owl: Балаларға арналған электронды кітапхана.
- Google Arts & Culture: Өнер мен мәдениетке арналған виртуалды экскурсиялар мен материалдар.
- Mystery Skype: Оқушылар басқа елдердің сыныптарымен сөйлесіп, олардың орналасқан жерін табуға тырысады.

6. Мәтін жазу және өңдеу құралдары

Grammarly

Grammarly студенттерге жазу қабілеттерін жақсартуға, мәтіндердегі грамматикалық қателерді тексеруге көмектеседі.

• Grammarly: Грамматиканы, орфографияны және стильді тексеретін бағдарлама.

7. Оқытуды басқару және өзара әрекеттесу платформалары

Бұл платформалар оқу процесін ұйымдастыруға, өзара әрекеттесуге және тапсырмаларды басқаруға көмектеседі.

• Edmodo: Мұғалімдерге тапсырмалар мен материалдарды орналастыруға арналған сыныпты басқару платформасы.

• Dashboard: Оқушылардың прогресін бақылау үшін деректерді визуализациялау және талдау құралы.

8. Ойындар мен интерактивті тапсырмалар

Guess the Song, Genial.ly, Educaplay

Бұл ресурстар оқытуды қызықты етуге арналған әртүрлі ойындар мен интерактивті тапсырмалар ұсынады.

• Guess the Song: Тыңдау қабілеттерін жақсартуға және сөздік қорды кеңейтуге көмектесетін ойын.

• Genial.ly: Интерактивті презентациялар мен тапсырмалар жасауға арналған платформа.

• Educaplay: Кроссвордтар, викториналар және сәйкестендіру ойындары сияқты интерактивті жаттығулар жасауға арналған платформа.

Сабақ жоспарының мысалдары

1 сабақ: “Саяхаттар” тақырыбы бойынша сабақ

1. Сабақтың басталуы: Мұғалім BBC Learning English-тен саяхаттар туралы видеоны көрсетеді.
2. Сөздік қорды бекіту: Оқушылар Quizlet-те жаңа сөздерді карточкалар арқылы үйренеді.
3. Сөйлеу тәжірибесі: Мұғалім Kahoot! арқылы видео материалы бойынша викторина ұйымдастырады.
4. Жазбаша тапсырма: Оқушылар өздерінің арманындағы саяхат туралы эссе жазады және оны Grammarly арқылы тексереді.

2 сабақ: “Салауатты өмір салты” тақырыбы бойынша сабақ

1. Сабақтың басталуы: Мұғалім оқушыларға BBC Learning English-тен дұрыс тамақтану туралы мақаланы көрсетеді.
2. Талқылау және пікір алмасу: Оқушылар Padlet-те өз пікірлерін және сұрақтарын жазады.
3. Материалды қайталау: Оқушылар Duolingo-да сабақ тақырыбы бойынша тесттен өтеді.
4. Үй тапсырмасы: Оқушылар Edmodo-да оқылған материал бойынша тапсырмаларды орындайды.

100-ГЕ ДЕЙІН САНАУ / МЕНІҢ СЫНЫПТАС ДОСТАРЫМ



Бекбергенова Сара АлимжановнаБайганин
«№1 орта мектеп» КММ
бастауыш сынып мұғалімі

Бөлім:	2А бөлім. Екі таңбалы сандарды қосу және азайту. Жүздіктер. Есеп
Педагогтің Т.А.Ә.	Бекбергенова Сара Алимжановна
Күні:	
Сынып: 2	Қатысушылар саны: Қатыспағандар саны:
Сабақтың тақырыбы	100-ге дейін санау / Менің сыныптас достарым
Оқу бағдарламасына сәйкес оқыту мақсаттары	2.1.2.5 біртаңбалы сандарды ондықтан аттап қосу және азайту / 300+200 (3жүзд.+2жүзд.), 170-130 (17 онд.-13онд.) түрінде ауызша қосу және азайтуды орындау
Сабақтың мақсаты	Біртаңбалы сандарды ондықтан аттап қосу және азайтады / 300+200 (3жүзд.+2жүзд.), 170-130 (17 онд.-13онд.) түрінде ауызша қосу және азайтуды орындайды.
Ойлау дағдыларының деңгейі	Түсіну, талдау, қолдану

Сабақтың барысы

Сабақтың кезеңі / уақыт	**Педагогтің әрекеті**	**Оқушының әрекеті**	**Бағалау**	**Ресурстар**
Сабақтың басы (3 минут)	**Психологиялық ахуал Ой қозғау.** *Оқушылардан өзінің сыныптас достары туралы не ойлайтынын, олардың мектепке қандай көңіл-күймен келетіні туралы сұрау* **Топқа бөлу «Менің өмірімдегі сандар» әдісі.** Өз өміріңде кездесетін сандарды рим цифрларымен сәйкестендір. Мысалы, туған үнін, жасын, сыныбын, отбасындағы адам санын, т.б. Үстел үстіндегі рим цифрларына назар аудар. ***Дескриптор:*** -өз өмірінде кездесетін сандармен рим цифрларын сәйкестендіреді **Алдыңғы білім.** Туылған айларына қарай топқа бөлінеді. I топ: «I, II, II, IY» II топ: «Y,YI, YII, YIII» III топ: «IX, X, XI, XII»	Бір-біріне сәттілік тілеп, қандай көңіл-күймен келетіндерін айтады. Сұрақтарға жауап бере отырып, рим цифрлары арқылы топтарға бөлінеді.	Өн бойы орындалған әр тапсырмаға бір шариктен беріліп отырады	Интерактивті тақта Жедел сұрақтар https://cdn1.vectorstock.com/i/1000x1000/35/15/roman-numerals-orange-square-icons-vector-20353515.jpg Рим цифрлары жазылған кеспе

				қағаздар
Сабақтың ортасы (6 минут) **8мин**	**Жаңа білім.** -Ал, балалар, біздер 100-ге дейінгі сандарды білеміз, санай да аламыз. Солай ма...? Ендеше, біздің сабағымыздың тақырыбы «100-ге дейін санау». **(Оқушыларға оқу мақсатын хабарлау)** **Пысықтау тапсырмасы. «Жасырылған сан» әдісі. АКТ-мен жұмыс.** **ЕБҚ** оқушы тапсырманы бірге орындайды ***Дескриптор:*** -жоғалған сандарды табады	Топтарға бөлінеді Сұрақтарға жауап беру арқылы жаңа білімдерін толықтырады және пысықтау мақсатында осы платформа арқылы тапсырмаларды жеке-жеке орындайды.	**ҚБ:** ТАМАША!	АКТ (1) http://smk.edu.kz/Upload/Der/ec0125c5-849e-4315-9bd9-e37963091c03/HOME%201/2/applet.html Жұмыртқа тәріздес шариктер
7мин	**ТЖ «Модельді қолдан» әдісі** (Әр топқа ортаға сандардың моделі тасталады). Модельдің көмегімен екі таңбалы сандарды қосуды және азайтуды орында. 56+2= 56-2= 56+20= 56-20= ***Дескриптор:*** -модельдің көмегімен екі таңбалы сандарға бір таңбалы сандарды қосады және азайтады -модельдің көмегімен екі таңбалы сандарға екі таңбалы сандарды қосады және азайтады ***ЕБҚ*** тапсырмасы. Берілген сандардың модельдерін боя **Сергіту сәті «Молекула».** Сандар арқылы жұпқа бөліну **ЖЖ. «Сен маған, мен саған» әдісі.** Мәтін есепті шығар а) Әжем 16 картоп қосылған және 25 ет қосылған бәліш пісірді. Әжем барлығы неше бәліш пісірді? Шарты: Картоп-16 } ? Ет-25 Шешуі: 16+25=41 Жауабы: барлығы 41 бәліш **ЕБҚ** тапсырмасы. **«Таңда» әдісі.** Тиісті сандарды таңда, 100-ге	Берілген өрнектерді модельдің көмегімен орындайды. Топ бір-бірінің жұмыстарын бағалайд ***Дескриптор:*** -берілген сандардың модельдерін бояйды Берілген сандардың моделін ұяшықтарда бояйды Балалар араласып қимылдай жүріп, белгі берілгенде 10-ға, 5-ке, 2-ге бөлінеді. Алдымен құрама есеп бөліктерін жұптасып, кезектесе отырып шығарады, бір-бірін тексереді.	**ҚБ:** Жарайсыңдар! **ҚБ:** От шашу	Оқулық 8 бет https://www.okulyk.kz/ Маркер, түрлі-түсті қарындаш, сандардың модельдері кескінделген үлестірме қағаздар Бос ұяшықтары бар үлестірме қағаз

2мин **5мин** **3мин**	дейінгі сандарды салыстыр **Саралау тапсырмасы.** **1.Қарқыны жоғары, қолдауды аз қажет ететін оқушы.** Өрнектердің мәнін разрядтық қосылғыштар түрінде жаз және пирамида құрастыр. **Дескриптор:** -өрнектердің мәнін тауып, разрядтық қосылғыштар түрінде жазады - өрнектер мен мәндерінен пирамида құрастырады **2.Қарқыны баяу, қолдауды көп қажет ететін оқушы.** Өрнектердің мәнін тап **Дескриптор:** -өрнектердің мәнін табады **ТЖ. «Тезірек қоңырау шал» әдісі.** АКТ-мен жұмыс. Өрнектердің мәндерін пайдаланып қоңырау шал. Әр топқа бірнеше өрнектер беріледі. **ЕҚБ** оқушы тапсырманы бірге орындайды ресурс арқылы тексереді	Дәптерлеріне көшіріп жазады. ***Дескриптор:*** -есептің шартын, сұрағын жазады -өренктің мәнін табады, жауабын жазады -кері есеп құрастырады Осы платформа арқылы тиісті сандарды таңдап, салыстырады. **Дескриптор:** -тиісті сандарды таңдайды -100-ге дейінгі сандарды салыстырады Оқушы кеспе қағаздардағы тапсырмаларды орындайды ***Дескриптор:*** -қосылғыш, қосылғыш, қосындының мәнін табады; -азайғыш, азайтқыш, айырманың мәнін табады; -өрнек мәндерінің дұрыстығын Оқушылар біріге отырып, өрнектердің мәнін ұялы телефонға ретімен енгізу арқылы қоңырау шалады.	**ҚБ:** ТАМАША! ***ҚБ:*** Жарайсың! Топ бір-бірін бағалайды	Ауыспалы тақта, түрлі-түсті борлар АКТ (3) http://smk.edu.kz/Upload/Der/ec0125c5-849e-4315-9bd9-e37963091c03/HOME%201/2/applet.html
Сабақтың соңы (6 мин)	**Кері байланыс: «Телефонмен тілдесу» әдісі.** Қоңырауға жауап бер. Маған бүгінгі сабақты... Қызық болған тұстар Қиындық болған тұстар Ұнамаған тұстар **Үйге тапсырма:** №5, 9-бет	Оқушылар бүгінгі сабақтан алған әсерлерін айтады	Оқушылар өн бойы жинаған шариктерді жұмыртқа касеталарына орналастырып, бірліктерін, ондықтарын атайды.	Ондық ұяшықтарға бөлінген жұмыртқа касеталары

«ҮЗДІК ҚАЛАМ» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТАНЫМДЫҚ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ
REPUBLICAN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL, METHODICAL JOURNAL
РЕСПУБЛИКАНСКИЙ НАУЧНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНЫЙ, МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

«ФОРМИРОВАНИЕ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ ОБУЧАЮЩИХСЯ НА УРОКАХ В НАЧАЛЬНЫХ КЛАССАХ»

Рысбекова Айнур Маратбековна
Учитель начальных классов
КГУ " Средняя школа #16" г.Актобе
(Педагог-эксперт)

Литературное чтение

Класс	3 класс
Тема урока	И. Крылов «Лебедь, Щука и Рак», «Бык, баран, гусь, петух и волк» (русская народная сказка) Быть добрыми, честными, смелыми.
Цель обучения	3.1.4.1 использовать в речи пословицы и поговорки/ выражения из сказок, невербальные средства речи 3.2.4.1. понимать и определять жанровые особенности народной и литературной сказки, рассказа, стихотворения, басни. 3.3.4.1 Совершенствовать работу, исправляя лексические и стилистические неточности, исправлять орфографические
Цель урока	Познакомить учащихся с произведениями И. Крылова «Лебедь, Щука и Рак»
Задание	**Методическое обоснование задания**
Источник учебник 3 класс стр 81, урок 21. Прочитай басню И.Крылова «Лебедь, Щука и Рак» **1.Ответь на вопросы:** -Случайно ли подобрал Крылов именно этих героев? - Чему же учит басня? - Как бы ты поступил в данной ситуации?  2. Вставь пропущенные слова:	Объяснение выбора задания: Основным навыком является читательская .грамотность. Басня "Лебедь, Щука и Рак" соответствует целям обучения, так как помогает детям развивать навыки тескста и анализа .У детей расширяется кругозор и учит их находить мораль произведения. Басня знакомит учащихся 3-ых классов со словом "мораль" и с важной жизненной идеей о том, что для достижения своего успеха в деле необходимы какие -то действия и цель. А также соответствие возрастным и индивидуальным особенностям обучающихся 3 класса.Эта басня написана простым языком, которые привлекают внимание детей. Ученики легко запоминают образы Лебедя, Щуки и Рака и могут сравнивать действия животных с поведением людей.

Когда в товарищах …, На лад их дело …, И выйдет из него не дело, ….	В этом возрасте учащиеся осмысливать различные виды поведения и мотивы, что делает мораль басни близкой и понятной им. Формирование навыков сотрудничества: Басня подчеркивает важность согласованных действий, что помогает детям осознать ценность совместной работы, особенно полезную в школьной среде, где дети часто работают в группах. Направленность на развитие навыков Басня способствует развитию различных навыков. Дети учатся понимать сюжет и мораль басни, выделять основные события и анализировать поступки героев. При обсуждении басни ученики могут делиться своим мнением о том, почему герои не смогли справиться с задачей и как им следовало действовать, чтобы добиться успеха. Басня “Лебедь, Щука и Рак” учит детей важным жизненным ценностям, таким как совместная работа и согласованность действий. Она способствует развитию аналитических и творческих способностей, что делает её ценным элементом в обра зовательной программе третьего класса.

Естествознание

Класс	3 класс
Тема урока	Как человек влияет на жизнь растений.
Цель обучения	3.2.1.4 – объяснять влияние человеческой деятельности на многообразие растений
Цель урока:	Объяснять влияние человеческой деятельности на многообразие растений
Задание	**Методическое обоснование задания**
Источник-учебник 3 класс (стр 22, урок 4)  1. Рассмотри кластер. Подумай и напиши, как ты можешь помочь растениям у себя во дворе, в парке или на школьной территории. Обоснуй свой ответ.	Обоснование выбора задания Это задание соответствует целям обучения, так как оно развивает экологическое сознание у детей, учит их понимать, как можно заботиться о природе и почему это важно. Осознание значимости растений и понимание их роли в экосистеме помогают формировать у детей осознанное отношение к окружающей среде.

2.Определи, какие действия человека приведут к улучшению состояния воздуха. 2.Назови источники отрицательного влияния на растения в нашей области 3.Нарисуй рисунок , как сберечь природу.	Соответствие возрастным и индивидуальным особенностям обучающихся Оно подходит для третьеклассников по нескольким причинам: Личное участие и осознанность: Дети в этом возрасте с удовольствием узнают, как их действия могут влиять на окружающий мир, и начинают осознавать, что даже маленькие усилия важны. Понятная и доступная тема: Третьеклассники понимают, что значит заботиться о растениях, и могут приводить примеры из повседневной жизни, например, полив цветов, уборка мусора, посадка растений. Формирование ответственности: Это задание помогает детям развивать чувство ответственности и внимательного отношения к природе, что соответствует их возрастным особенностям. Направленность на развитие навыков Оно помогает развивать несколько навыков: Навыки осознанного поведения: Дети учатся замечать свои действия и их влияние на окружающую среду, что способствует формированию ответственного поведения. Навыки планирования и постановки целей: Придумывая и формулируя, как можно помочь растениям, дети учатся планировать действия, ставить цели и размышлять о способах их достижения. Развитие творческих способностей и письменной речи: Написание идей помогает детям структурировать свои мысли и развивать навыки письменной речи, а также креативное мышление, когда они придумывают различные способы помощи растениям. : Учащиеся осваивают знания о природе, экологии и важности растений в экосистеме. Так же затрагивает вопросы нравственности, ответственности и заботы об окружающем мире, учит детей основам экологического поведения.

	Развитие речи: Умение выражать свои мысли в письменной форме помогает развивать навыки связного изложения. Трудовое обучение или изобразительное искусство: Дети могут обсудить и воплотить идеи в конкретных действиях, например, посадка растений или уход за клумбами, или нарисовать, как они помогают природе, что развивает их творческие и трудовые навыки. .

«ҮЗДІК ҚАЛАМ» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТАНЫМДЫҚ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ
REPUBLICAN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL, METHODICAL JOURNAL
РЕСПУБЛИКАНСКИЙ НАУЧНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНЫЙ, МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

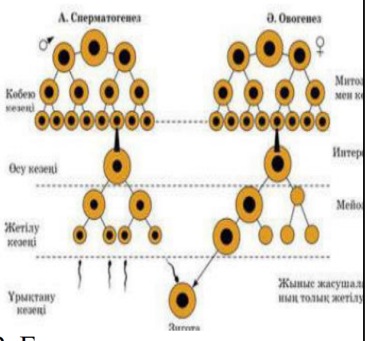
ӨСІМДІКТЕР МЕН ЖАНУАРЛАРДАҒЫ ГАМЕТОГЕНЕЗ. ГАМЕТАЛАР. ГАМЕТОГЕНЕЗ КЕЗЕҢДЕРІ

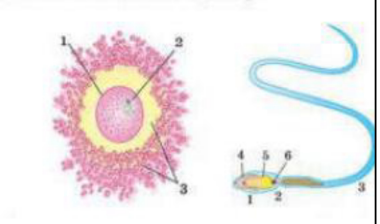
Умбетова Райса Базарбаевна
Ақтөбе қаласы №49ЖОББ мектептің
биология пәнінің мұғалімі

Бөлім:	**10.3 Жасушалық цикл**
Педагогтің аты-жөні:	**Умбетова Р.Б.**
Күні:	
Сыныбы:	Қатысушылар саны: Қатыспағандар саны:
Сабақтың тақырыбы:	**Өсімдіктер мен жануарлардағы гаметогенез. Гаметалар. Гаметогенез кезеңдері. Өсімдіктердегі спорогенез және гаметогенез**
Оқу бағдарламасына сәйкес оқу мақсаты	10.2.2.2 - өсімдіктер мен жануарлардағы гаметалардың қалыптасу ерекшелігін түсіндіру
Сабақтың мақсаты:	***Барлық оқушылар үшін:*** Гаметогенез кезеңдерінің жүру жолдарын оқып үйренеді.

Сабақтың барысы:

Сабақ кезеңі/Уақыты	Педагогтің іс-әрекеті	Оқушының іс-әрекеті	Бағалау	Ресурстар
Сабақтың басы Қызығушылықты ояту 7 мин.	**І.Ұйымдастыру кезеңі:** **а)** Оқушылармен сәлемдесу, түгендеу. Психологиялық жағымды ахуал туғызу **Мақсаты:** Оқушылар бір-біріне тілек білдіреді, тыңдау дағдыларын дамытуға бағытталады, сондай-ақ барлық оқушылардың қатыстырылуы арқылы сабаққа белсенділігі артады.			
Жаңа сабаққа кіріспе	**(Ұ) «Миға шабуыл»** әдісі арқылы өткен тақырыппен жаңа сабақты байланыстыру мақсатында ой қозғау сұрақтарын ұжымдық талқылау. Оқушыларға жалпылама төмендегі сұрақтар және жаттығу түрлері беріледі. Әр оқушы өз оймен бөліседі. Өзгенің пікірін толықтырады. *Оқушылар сұрақтарға жауап беріп, өзара ұжымдық*	1.Ұрықтану нәтижесінде жаңа даралар қалай дамиды? 2. Сперматогенез және овогенез процестерінің қандай ерекшеліктері бар? 3. Ұрықтанбаған жұмыртқа жасушасынан қалай жаңа аналық организим дамиды?	**Мақсаты:** Жылдам әрі функционалды түрде сыни ойлануды дамыту. **Тиімділігі:** оқушының танымдық дағдысы артады. Сонымен қатар оқушыға сабақтың өмірмен байланысын көрсетеді және сабақтың тақырыбы мен мақсатын анықтауға мүмкіндік береді. **Саралау:** Бұл жерде саралаудың **«Диалог және қолдау**	**Өз ойын дұрыс мағынада білдіріп,** талқылауға белсенділікпен қатысқан оқушыға «Жарайсың!» деген мадақтау сөзімен ынталандыру.

	талқылау жасағаннан кейін мұғалім оқушыларға сабақтың тақырыбы, мақсатымен таныстырады .		**көрсету»** тәсілі көрінеді. Дұрыс мағынада жауап беруге бағыттау мақсатында кейбір оқушыларға ашық сұрақтар, ал кейбір көмек қажет ететін оқушыларға жетелеуші сұрақтар қойылады.	
Сабақтың ортасы Мағынаны ашу. 26 мин.	Оқулықтағы жаңа сабақтың мәтінін оқуға тапсырма береді	Оқулықты оқып танысып шығады. Тірек сөздермен танысып, өз дәптерлеріне жазып алады. Оқулықтағы сызбаны сызып алады.	Дескриптор: Жалпы - 3 балл 1.Гамета-жыныс жасушаларын түсіндіреді.	Презентация
	Білу, түсіну айдарындағы тапсырмаларды орындатады, бақылайды, мысал, үлгі көрсетеді.	**1.**Жыныс жасушаларының ерекшеліктері туралы айтып береді. Аталық және аналық жыныс жасушаларының даму сызбанұсқасын түсіндіреді.  2. Гаметогенез және партеногенез дегеніміз не? 3.Тірі организимдердің түрлі топтарындағы партеногенездің айырмашылығын айтып береді. 4. Овогенез процесінің кезеңдерін атайды.	Дескриптор: Жалпы - 3 балл 1.Мысалдар келтіреді. 2. Өз тұжырымдарын негіздейді. .	ДК экраны 10-сынып оқулығы. Жұмыс дәптерлері.
	Талдау және синтез айдарындағы тапсырмаларды орындатады, бақылайды,	1. Жыныс жасушаларының құрылыс ерекшеліктерінің атқаратын қызметіне байланысты екендігін дәлелдеп көрсетеді.	Жалпы - 4 балл 1.Мысалдар келтіреді. 2. Өз тұжырымдарын негіздейді.	ДК экраны 10-сынып оқулығы. Жұмыс дәптерлері.

<table>
<tr>
<td></td>
<td>мысал, үлгі көрсетеді.</td>
<td>2. Параграф материалдарын, қосымша ақпарат көздерін пайдаланып, суреттегі жыныс жасушаларын сипаттап береді.
 
3.Овогенез бен сперматогенезді салыстырып талдайды.
<table>
<tr><th>Овогенез</th><th>Белгісі</th><th>Сперматог</th></tr>
<tr><td>Тууға дейін ғана</td><td>Әуелгі жасушалар көбейген кезде</td><td>Жыныстық жетілу баст және жыныс аяқталған к</td></tr>
<tr><td>1 жұмартқа жасуша</td><td>Жыныс безінің бір жасушасынан нәтижесінде түзілген толық жарамды гаметалар</td><td>4 сперматозои</td></tr>
<tr><td>Көп (қатысады)</td><td>Гаметалардағы (митохондриялы ДНҚ) цитоплазма</td><td>Аз мөлшерде</td></tr>
<tr><td>"Сәулелі тәжі" бар, екі сперматозоидтың бір мезгілде ұрықтандыруына келергі келтіреді</td><td>Қосалқы жасушалар</td><td>Жоқ</td></tr>
<tr><td>Жоқ. Гүлдерде және шешкұмықтарда ол амебаға ұқсас сперматозоидтерді қарпуы мүмкін</td><td>Гаметалардың қозғалғыштығы</td><td>Бар</td></tr>
</table>
</td>
<td>3. Кестені талдайды.</td>
<td></td>
</tr>
<tr>
<td>Сабақтың соңы
Ой толғаныс.
Рефлексия
7 мин.</td>
<td>«Бір ауыз сөз» әдісі.
Мұғалім сабақты қорытындылау мақсатында оқушылардың сабаққа деген көзқарасын, рефлексиясын тыңдайды.
Мақсаты:
Оқушы алған білімін саралай білуге дағдыланады.
Тиімділігі:
Тақырып бойынша оқушылардың пікірін анықтайды. Жинақталған деректердің</td>
<td>Жеке жұмыс:
Оқушылар бір ауыз сөзбен сабақ туралы өз ойларын түсіндіріп береді. Бір ауыз сөздеріне сабақты бағалайтын келесі сөздерді айтуға болады ұнады, пайдалы, қажет, білдім, үйрендім, қызықтым, ұмтылдым, есте сақтадым, жасай аламын. т.б.</td>
<td>Мұғалім оқушылардың сабаққа қатысқан белсенілігіне қарай 1-10 баллдық жүйе бойынша әр оқушының өзіне тиісті баллын қойып бағалайды.
СОнымен қатар, оқушыларды ынталандыру үшін «Қошеметтеу» әдісі арқылы бағалайды.</td>
<td>  </td>
</tr>
</table>

	құнды болуын қадағалайды. ***Саралау:*** Бұл кезеңде саралаудың ***«Қорытынды»*** тәсілі көрінеді.			
«Диалог және қолдау көрсету», «Тапсырма», «Жіктеу». Саралау тапсырмаларды іріктеуді, белгілі бір оқушыдан күтілетін нәтижені, оқушыға жеке қолдау көрсетуде, оқу материалы мен ресурстарды оқушылардың жеке қабілеттерін ескере отырып әзірлеуді қамтиды.		«Мадақтау сөзі» әдісі	Денсаулық сақтау технологиялары. Сабақта сергіту жаттығулары мен белсенді жұмыс түрлерін қолданамын. Осы сабақта қолданылатын Қауіпсіздік техникасы ережелерінің тармақтары орындалады.	
Жалпы бағалау Сабақтың қандай екі аспектісі жақсы өтті? Оқыту туралы да, сабақ беру туралы да ойланыңыз. Сабақты жақсартуға не жәрдемдесер еді? Оқыту туралы да, сабақ беру туралы да ойланыңыз. Сабақ кезінде, сынып немесе жекелеген оқушылардың жетістіктері/қиыншылықтары туралы мен нені анықтадым? Келесі сабақтарда неге назар аудару керек?				

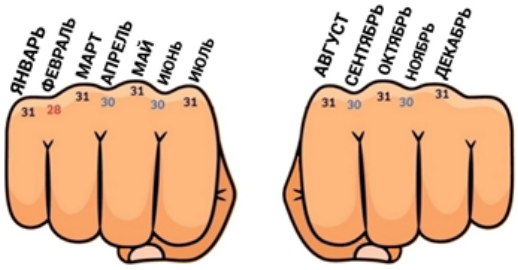
«ҮЗДІК ҚАЛАМ» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТАНЫМДЫҚ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ
REPUBLICAN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL, METHODICAL JOURNAL
РЕСПУБЛИКАНСКИЙ НАУЧНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНЫЙ, МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

ПРИЕМЫ МНЕМОТЕХНИКИ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ

Азиева Гульнара Сайдахметовна
Учитель КГУ Школа-гимназия №44
г.Алматы

Цель статьи:
Ознакомление с некоторыми приемами, обеспечивающими эффективное запоминание, сохранение и воспроизведение информации – методом мнемотехники.
Задачи данной статьи:
- дать понятие о мнемотехнике, раскрыть ее актуальность;
- познакомить с особенностями работы с мнемоприемами на уроке;
- мотивация учащихся на применение данной технологии вучебной деятельности.

Современное образование ставит перед обучающимися большое количество задач, одной из которых является умение запоминать огромное количество информации. В связи с этим возникает вопрос о необходимости использования мнемотехники – специальных приемов и упражнений, направленных на облегчение процесса запоминания, основанных на образовании ассоциаций между новой информацией и уже знакомыми образами. Приемы мнемотехники могут стать эффективным инструментом для улучшения памяти и повышения способностей к запоминанию информации у дошкольников, школьников, подростков и даже взрослых.
Что такое мнемоника?
Считается, что понятие «мнемоника» впервые было введено в VI в. До н. э. Пифагором. Первые сохранившиеся записи по мнемотехнике приписывают Цицерону. Изучением, разработкой и преподаванием мнемоники занимались Аристотель и Джордано Бруно. Благодаря приемам мнемотехники Александр Македонский, Юлий Цезарь и Наполеон Бонапарт смогли развить выдающиеся способности к запоминанию и осознанному воспроизведению большого количества информации.
Мнемотехника или мнемоника – это система методов и приемов, облегчающих запоминание информации. Она основана на принципе использовании различных ассоциаций и визуализации образов для создания связи между новой информацией и уже имеющимися знаниями и опытом. Создание ассоциативных связей способствует более быстрому и долгосрочному запоминанию новой информации.
Ключевой задачей мнемотехники является создание ярких образов или ассоциаций, которые помогут полностью задействовать возможности памяти человека.
Один из известных примеров мнемоники: запоминание количества дней в месяце по костяшкам пальцев.



В школе, где детям приходится работать с большим количеством информации, использование приемов мнемоники может значительно облегчить процесс запоминания учебного материала. Это может быть использование ассоциативных карт или даже создание связей между изучаемыми предметами и реальными ситуациями или объектами.
Важно отметить, что использование мнемотехники требует практики и постоянных тренировок памяти. Чем чаще вы будете применять приемы и выполнять упражнения мнемотехники, тем легче будете запоминать информацию.

Приемы мнемотехники

Рифмы

Информация, представленная в виде зарифмованных строчек или небольших стихотворений, запоминается легче.

Например, правила русского языка можно зарифмовать:

Ко второму же спряженью
Отнесем мы без сомненья
Все глаголы, что на -ить,
Исключая брить, стелить.
А еще: смотреть, обидеть,
Слышать, видеть, ненавидеть,
Гнать, держать, дышать, вертеть,
И зависеть, и терпеть.

Опорные слова и картинки

В тексте выделяются ключевые слова, к которым создается цепочка ассоциаций-картинок. Можно использовать на уроках чтения и литературы для запоминания стихотворений и текстов художественных произведений.

ученикам запоминать информацию лучше, так как они связывают ее с некоторым контекстом и последовательностью событий. Например, для изучения жанров литературы можно придумать сюжет, в котором каждый жанр будет представлен как отдельный персонаж или элемент сюжета.

4. Прием акронимов. Прием акронимов также является очень распространенным видом мнемотехники. Суть данного приема заключается в составлении аббревиатур из первых (или нескольких первых) букв слов, обозначающих то или иное явление, предмет. Широко известным приемом акронимов, является метод запоминания падежей в русском языке:
«Иван Родил Девчонку, Велел Тащить Пеленку».

Мнемотехника – это уникальный инструмент, который может значительно облегчить процесс запоминания информации в детском саду, школе и других учебных заведениях. Правильное использование мнемонических приемов и упражнений позволяет эффективно тренировать память и повышать успеваемость.



Метод Цицерона (метод места)

Заключается в связывании информации с определенными местами или локациями. На уроках русского языка и литературы ученики могут использовать этот метод, чтобы ассоциировать слова или понятия с различными частями класса или школы. Например, каждая литературная эпоха может быть связана с определенным местом в классе, что поможет им легче вспоминать информацию о каждой эпохе.

Истории и сюжеты

Рассказывание историй или создание маленьких сюжетов на основе учебного материала помогает

«ҮЗДІК ҚАЛАМ» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТАНЫМДЫҚ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ
REPUBLICAN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL, METHODICAL JOURNAL
РЕСПУБЛИКАНСКИЙ НАУЧНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНЫЙ, МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

ОРЫС СЫНЫПТАРЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ТІЛІ САБАҚТАРЫНДА СӨЙЛЕУ МЕН ЖАЗБАША ТІЛІН ДАМЫТУҒА АРНАЛҒАН ӘДІС – ТӘСІЛДЕР ЖҮЙЕСІ

Азимбаева Камшат Бахтияровна
«Ақмола облысы білім басқармасының Аршалы ауданы бойынша білім бөлімі Шортанды ауылының негізгі орта мектебі» КММ
Қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі

Кез – келген елдің қарыштап алға дамуының ең негізгі тетігі – білімді ел тұрғындарының көп болуында. Ғылым мен өркениеттің дамуы, күнделікті тұрмыс – тіршіліктің оң жаққа қарай ойысуы, инновацияның тіршілігімізге терең енуінің бәрі – адамзат баласының білімі арқылы қол жеткізген дүниелер. Олай болса, сапалы білім мен саналы ұлт ұландарын қалыптастыру қоғамның алдында тұрған үлкен міндет.

Жалпы, білім беру саласы бүгінде дамудың басым бағыттарын негізге ала отыра, өркениетке қарыштап қадам басып барады. Оның өзіндік талаптары да жоқ емес. Өскелең ұрпақтың бойында зияткерлік, білімге деген ұмтылыс, рухани даму, жан-жақтылық барынша көрініс табуы шарт.

Осы тұста, тіл машығын арттыру, дұрыс коммуникация құра білуге дағдыландыру, жазбаша сауаттылықты дамыту аса үлкен қажеттілік. Бұл үрдістің бәрі мектеп кезінде бастау алатыны белгілі. Осы орайда, орыс сыныптарына қазақ тілі пәнінен сабақ беру барысында мен оқушылардың білімін тереңдетіп, барынша жан – жақты әдіс – тәсілдерді жүзеге асыруға тырысамын. Себебі, біз тілді еркін меңгеру арқылы, қоғамда біртұтас көзқарас қалыптастыра аламыз.

Адамзат өмір сүретін қоғамның басты артықшылығы өз – ара байланысы, яғни сөйлеу тілінің болуында. Бір – бірімізбен қарым – қатынас жасау үшін, ойымызды білдіріп, сан түрлі сауалға жауап алу үшін біз тілді қолданамыз. Оның адам үшін алар орыны ерекше. Олай болса, «Тіл» ұғымына анықтама беріп көрейік. Тіл – ұсақ фрагменттер (үзіктер) мен мағыналы ойды жеткізуде қолданудың тәсілдерін реттейтін ережелер жиынтығынан тұратын қарым – қатынас жүйесі. Адамзат тілі ауызша немесе жазбаша түрде пайдаланылатын сөздерден тұрады. [1]

Білім тілдің дамуына әсер ететінін айта кеткен жөн. Мидың көру, есту, сөйлеу, ойлау сияқты түрлі бөліктері тілді үйрену кезінде бірдей қызмет атқаруға тиіс [3] Тілді үйрену мен оны қолдану – басқарыла отырып іске асатын әрекеттер. Адамдар басқалардың сөйлегенін естиді, олардың не айтқаны, өздерінің не оқығаны туралы ойлайды, жазу үшін немесе сөйлеу үшін сөйлем құрастырады. Сөйлеуге қажетті әрекеттің осылайша басқарылуы көру, есту, сөйлеу және ойлауды қажет ететін тәжірибені немесе қызметтерді үйлестіріп отыратын білім беру процесімен сабақтасып жатуы керек [2].

Олай болса, біз оқушыларға тіл игеруту барысында барынша жан – жақты әдіс – тәсілдерге сүйенгеніміз абзал. Мәселен, біз ауызша тіл жаттықтыру барысында диалог, әңгіме, мәтіндерге сүйенеміз. Сөйлеу әрекеті – тілдік және сөйлеу материалы дағдылары мен біліктілік арқылы дамытылғанда ғана мүмкін болады. Дағды дегеніміз – жаттығу мен қайталау арқылы автоматтандырылған іс – әрекеттің бөлігі. Мысалы: А.Леонтьев сейлеу дағдысы деп өте жоғары дамытылған сөйлеу әрекетін айтады.

Әдістемелік компонент. Қазіргі дидактика ғылыми оқу процесінде оқушының белсенділігін арттыруға, әдістерді жоспарлауға, ұйымдастыру мен бақылауды пайдалануға көп көңіл бөледі. Бұл жағдайда мұғалім оқу процесін ұйымдастырушы болып табылады. Оқушының белсеңділігіне басты назар аударылады. Тілді үйренудің нәтижелілігі оқушыға тікелей байланысты, олар мүмкіндігінше қазақ тілінде көп сөйлеп, тыңдап. оқып, жазулары керек. Тілдік ортаның болмауы тілді оқыту ісінде кері әсер етеді. Сондықтан мұғалім сабаққа шығармашылықпен әзірленуі керек, тілді үйренуді оқушы тек сабақта ғана емес, сабақтан тыс уақытта да ұмытпауы керек.

Қазіргі әдістеме дәстүрлі және аудио – лингвистикалық оқыту деп екіге бөлінеді. Қазіргі әдістеменің негізгі қағидалары:

- тыңдауды және сөйлеуді дамыту;
- сөйлеу үлгілерін пайдалану;
- грамматиканы үлгі арқылы оқыту;
- сөйлеуді үйретуде өмірімен тығыз байланысты жағдайларды қолдану.

Мұғалім оқушыларға тілді меңгерту үшін өзі:

- тілді жетік білуі;
- педагогика мен психологияны жақсы меңгеруі;
- оқыту әдістері мен техникасын жан – жақты қолдану;
- оқыту әдістерін оқу процесінде шебер іске асыра білуі тиіс. [4]

Қазақ тілін оқыту ауызша үйретуден басталады. Әуелі оқушылар қазақ тілі фонетикасының тек өзіне

тән дыбыстарымен танысады, оның дауыс ырғағы, екпіні, ритмі үйретіледі. Дыбысталу барысына мұқият мән беріліп, өз – ара сөйлеу әрекеттері арқылы көрініс табады.

Сөздерді үйрету үшін ауызша жаттығулар фонетиканы, грамматиканы қолданылады. Көбіне олар жаттығулар болады. Мысалы: тақпақты жатқа айту, айту және сөйлеу дағдысы жақсы қалыптасады. Ал берілген сөздер мен мәтіндерді пайдаланып сөйлем құрастыру да өте пайдалы жаттығу. Ауызша жаттығулар сөйлеуді дамытады.

Оқушылардың жазбаша тілін дамыту барысында біз ең алдымен қатемен жұмыс жасауды әдетке айналдырғанымыз жөн. Оқушылар өздерінің ағат кеткен тұстарын түсініп, дыбыс пен әріптің үйлесімін түсіне алуы шарт. Ол үшін қос дыбыстардың жазылу ережесін терең пысықтап, ережелерді жаттай отыра, өзіндік жұмыс түрін ұйымдастыру қажет.

Оқушылардың дербес әрекеті – тілді жылдам игеруге мүмкіндік беріп, өз бетімен әрекет етуге жол ашады. Оған қоса, жазу сауаттылығын арттыру үшін инновациялық технологияларды да көмекші құрал ретінде пайдалануға болады.

Заман дамыған сайын өзінің мол мүмкіндіктерін ашып, таным көкжиегін кеңейту барысында түрлі технологиялар терең қолданысқа енген. Сандық сауаттылықты сауат ашу барысында пайдаланып, қазақ тілін меңгертуді барынша жетілдіруге болады. Ғаламтордың ақпарат айдынында әр қолданушыға түрлі бағдарламалар құрастырылып, қызықты ойын, танымдық дүниелер де топтастырылған. Әр сынып арнайы мультимедиялық жабдықтармен қамтамасыз етілгенін ескерсек, бұл қазақ тілін ауызша және жазбаша меңгеруге жол ашпақ. Мәселен, мәтіндік графикалық суреттер, түрлі бейнежазбалар, дыбыс, бейне, әуен мұның бәрі сөйлеу дағдыларын қалыптастырып, оған қосы шәкірттердің ынтасын одан әрі арттыра түседі. Ал, мәтінді жалғастырып жазу, сөздердің жалғасын табу, берілген тапсырмаларды жазбаша орындау сауаттылықты арттырып, тілді игеруге септігін тигізеді. Ерекше сипаттағы әдіс-тәсілдер қашан да өзінің тиімділігін байқататыны анық. Олай болса, заманның озық технологияларын тиімді мақсатқа қолдану ұстаздар үшін үлкен көмекші болмақ.

Ағылшын тіліндегі дағдыларды қалыптастырып, оқушылардың бойында біліктілікті арттыру барысында бірқатар негізгі ережелерге мән бергеніміз абзал:

Ауызша әдіс – бұл көбіне жаңа сабақты пысықтауда, өткенді қайталап, енді ғана меңгерген сөздерді жаттау барысында көптеп пайдаланылады;

Жазбаша әдіс – тілді оқу барысында қателіктерге бой алдырмауға, тыныс белгілерін дұрыс қоюды үйренуге, шапшаңдыққа баулиды;

Көрнекі әдіс – ұстаздың шеберлігі мен ұтқырлығына байланысты оқу материалының мазмұнын түрлі көрнекіліктер арқылы дамыту барысын көздейді;

Практикалық әдіс – бұл игерген мәліметтерді пысықтау үшін, іскерлік пен дағдының бір мезгілде көрініс тауып, оқушылардың білім деңгейін саралау барысының айқын көрінісі;

Ойын әдісі – оқушылардың қызығушылығын барынша арттыруға негізделген, түрлі ойын түрлерін қамтып, сөйлеу мен жазбаша дағдыны жетілдіру барысында жүйелі жүргізілуі қажет үрдіс.

Тілді жаттықтырудың барысында ұстаз ең алдымен ептілікке мән берген дұрыс. Ол ең алдымен педагогтың дауыс ырғағы, оқушыларды сабаққа бейімдеу барысында жылы сөйлеуі, оларды қызықтыра алуы. Кез – келген оқушы белгілі бір пәнді ұстазы үшін қатты жақсы көруі мүмкін. Сол себепті шәкірт пен мұғалімнің арасындағы тығыз қарым – қатынас қашан да көрініс табуы қажет.

Білімді ұрпақ – ұлт болашағы екенін ескерсек, сапалы оқу, саналы тәрбиені өскелең ұрпақ бойына сіңіру біздің басты мақсатымыз!

Пайдаланған әдебиеттер:

1. Тер – Минасова С.Г. Тіл және мәдениетаралық коммуникация. – Алматы: Ұлттық аударма бюросы, 2018 жыл – 320 бет.

2. Шунк Дейл Х. Оқыту теориясы: Білім беру көкжиегі. – Алматы: «Ұлттық аударма бюросы» қоғамдық қоры, 2019 жыл – 608 бет.

3. Жапбаров А.Т.Б., Оқытудың жалпы әдістемесі; оқушылардың ойлау және сөйлеу әрекетін дамыту. Бесінші кітап, Алматы 2021 г.

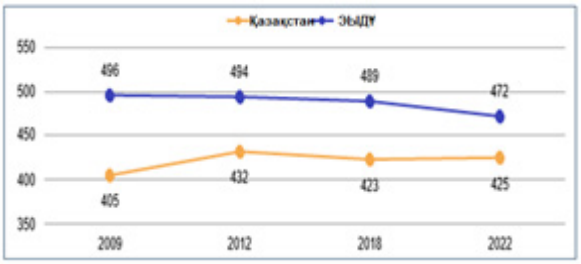
«ҮЗДІК ҚАЛАМ» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТАНЫМДЫҚ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ
REPUBLICAN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL, METHODICAL JOURNAL
РЕСПУБЛИКАНСКИЙ НАУЧНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНЫЙ, МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

10-СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНА АРНАЛҒАН «МАТЕМАТИКАЛЫҚ САУАТТЫЛЫҚ» АВТОРЛЫҚ БАҒДАРЛАМАСЫ БОЙЫНША ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ТӘЖІРИБЕ



Амренова Айнагуль Сарсембаевна
Математика пәнінің мұғалімі
Павлодар қаласы, «Ы.Алтынсарин атындағы дарынды балаларға арналған облыстық қазақ гимназия-интернаты» ММ

Қазіргі білім беру жүйесінің негізгі мақсаттарының бірі – білімді, бәсекеге қабілетті, функционалдық сауатты, алған білімін шынайы өмірде өзін-өзі жүзеге асыруға қолдана білетін тұлғаны тәрбиелеу. Пәндік білімге негізделген дәстүрлі оқыту жүйесі академиялық пәндермен теорияны оқытуға баса назар аударылып, олардың практикалық қосымшаларын қарастыру төмен деңгейде жүзеге асыратыны белгілі. Нәтижесінде, оқушылар алған білімін өмірдегі қалыпсыз жағдаяттарда тиімді қолдану мен пайдалану қабілеттерінің жеткіліксіз мөлшерде екенін байқауға болады [1]. Осы тұрғыда халықаралық Қауымдастығының және экономикалық ынтымақтастық және даму ұйымының қолдауымен өткізілетін TIMSS және PISA зерттеулерінің нәтижелері де қазақстандық оқушылардың функционалдық сауаттылықтары қажетті деңгейде қалыптасуына әлі де жұмыстар жүргізілу керек екендігін төмендегі диаграммадан көре аламыз. Математикалық сауаттылықтың 2009, 2012, 2018, 2022 жж. нәтижелерінде 2022 ж. – орташа балл - 386, 46-орында, ал 2018 ж.- 54-орында тұр[2].



1-сурет. PISA нәтижелері бойынша Қазақстанның және ЭЫДҰ елдерінің нәтижелері.

Сонымен қатар, ЭЫДҰ жүргізген зерттеулерінің қорытындысына көңіл аударатын болсақ, олардың пікірінше, «қолданыстағы білім мазмұны оқушыларға функционалдық және математикалық сауаттылықтың төменгі деңгейіне де жетуге мүмкіндік бермей, жоғары деңгейдегі ойлау дағдыларының дамуына ықпал етпей отыр және академиялық пәндер көп болып, теорияға тым басымдық берілген» деп тұжырым жасаған [3].

Осыған орай, көрсетілген кемшіліктерді жою мақсатында оқушылардың ойлау қабілеті мен жалпы білім дәрежесін дамытуда және тәрбиелеуде әрі жетекші, әрі жауапты орын алатын математиканы оқыту әдістемесін жетілдіруді қажет етеді. Осыған орай, математикадан базалық білімі бар жалпы білім беретін мектептердің 10 – сынып оқушыларына арналған «Математикалық сауаттылық» бағдарламасы негізінде жұмыс жасаудамын.

Бағдарламаның негізгі мақсаты – оқушылардың математикалық сауаттылығын дамыту және нығайту арқылы құзіреттілік деңгейлерін көтеру.

Бағдарлама мазмұны әрбір оқушыға оқу үдерісіне белсенді қатысуға, мектеп курсында алған академиялық білімдерін өмірлік жағдаяттағы тәжірибеге бағытталған тапсырмалар мен қолданбалы есептерде пайдалану құзіреттіліктерін дамытуға мүмкіндік береді. Бұл оқушылардың функционалдық сауаттылықтарын арттырып, олардың өзін-өзі жоғары деңгейде көрсету қабілеттерін жетілдіруге бағытталған және мектепте қосымша элективті курс ретінде жүргізіледі.

Баяндаманың мақсаты – осы бағдарламаның маңыздылығын көрсету, оның әдістерін талдау және педагогикалық нәтижелерін бағалау.

Өзектілігі: Математикалық сауаттылық – білім берудегі маңызды бағыттардың бірі. Бұл курс оқушылардың ойлау, логикалық және талдау дағдыларын дамытып, білімді өмірде қолдануға үйретеді. Сондай-ақ, бұл бағдарлама олардың кәсіби

қызметте және күнделікті өмірде математикалық білімді тиімді қолдануына мүмкіндік береді. Курстың қажеттілігі жоғары оқу орындарына түсуге және ұлттық бірыңғай тестілеуге дайындауда маңызды рөл атқарады.

Мақсаттар мен міндеттер:

- Оқушылардың математикалық ойлау қабілетін жетілдіру;
- Математикалық сауаттылықты нығайту;
- Логикалық талдау, математикалық модельдеу дағдыларын дамыту;
- Емтихандарға, соның ішінде ҰБТ-ге дайындықты күшейту;
- Математикалық білімді өмірлік жағдайларда қолдану қабілетін қалыптастыру.

Қолданылған әдістер мен технологиялар:

- Проблемалық оқыту: оқушылар нақты өмірлік жағдайларды шешуге бағытталған есептермен жұмыс істейді.
- Топтық жұмыс: оқушылар бірлесіп ой бөлісіп, өзара қолдау көрсетеді.
- АКТ құралдары: математикалық есептеулер мен визуализация үшін электрондық платформалар қолданылады.
- Жобалық әдіс: оқушылар дербес зерттеу жүргізіп, нәтижелерін қорғайды.

Талдау және нәтижелер: Курс аяқталған соң келесі жетістіктерге қол жеткізілді:

- Оқушылардың пәнге қызығушылығы артып, логикалық және аналитикалық ойлау дағдылары жетілді;
- ҰБТ нәтижелері жақсарды;
- Оқушылар күнделікті өмірде математикалық білімдерін тиімді қолдана бастады;
- Зерттеу жұмыстарына қатысу арқылы олардың танымдық белсенділігі артты.

Мәселелер мен қиындықтар:

- Кейбір оқушыларға логикалық ойлау қабілеттерін дамыту үшін қосымша қолдау қажет болды;
- АКТ құралдарын қолдану кезінде техникалық қиындықтар кездесті;
- Академиялық білімдерін өмірлік жағдаяттағы тапсырмаларда бірден қолдану барысында кейбір оқушыларда қиындық туындады.

Ұсыныстар:

- Оқушылардың аналитикалық ойлау қабілетін дамытуға бағытталған қосымша жаттығулар енгізу;
- АКТ құралдарын тиімді пайдалану мүмкіндігін арттыру;
- Жаңа педагогикалық әдістерді қолдану және тәжірибе алмасу.



Жалпы оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру мен дамытуда математикалық есептердің алатын орны зор. Математикалық есептер оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытып, логикалық ойлауын жетілдіреді және пәнге қызығушылығын арттырады. Сондықтан сабақта түрлі есептерді шығарып, олардың өз бетінше жұмыс істеуін қолдау маңызды. Өмірмен байланысқан практикалық есептер математикалық ойлауды дамытып, білімді түсіну, қолдану және талдау дағдыларын қалыптастыруға ықпал етеді.

Математика сабағында пайдалануға болатын практикаға бағытталған есептердің қатарын мысал ретінде ұсынамын.

1-есеп. Рүстем кітаптарды тік бұрышты қораптарға жинады (3-сурет). Барлық кітаптардың өлшемі бірдей. Қорапты түгелімен толтыру үшін қорапқа ең көп дегенде қанша кітап сала алады?



3-сурет – Өлшемдері көрсетілген кітап пен қорапша

2-есеп. 4-суреттегідей кітап сөрелерінің бір жиынтығын жасау үшін ағаш шеберіне келесі бөлшектер қажет: 4 ұзын ағаш тақтай, 6 қысқа ағаш тақтай, 12 кішкентай қапсырма, 2 үлкен қапсырма және 14 бұрандалы шеге.



4-сурет – Кітап сөресінің пішіні

Егер ағаш шеберінде 26 ұзын ағаш тақтай, 33 қысқа ағаш тақтай, 200 кішкентай қапсырма, 20 үлкен қапсырма және 510 бұрандалы шеге бар болса, онда аталған бөлшектерден шебер ең көп дегенде неше кітап сөресін жасай алады? Сонымен қойылған мақсаттарға жету үшін өз сабағымда мынадай міндеттерді орындауға тырысамын:
1. Оқушының алған теориялық білімдерін практикамен ұштастыра білу.
2. Оқушылардың алған сапалы білімдерін өмірде қолдана білуге үйрету.
3. Кез келген жағдайаттың шешімін таба білуге үйрету.
4. Оқушыларды ізденіске баулып, өз бетінше жұмыс істеуге үйрету.
Бұл міндеттер сабақ барысында жүзеге асады. Сондықтан күнделікті сабақта берілетін тапсырмаларға аса мән беруіміз керек. Мұндай тапсырмаларды оқушылар топта, жұпта талдай отырып жүзеге асыратын болса, тез түсініп алуына, ортақ шешімге келе білуіне, өзіне деген сенімнің артуына ықпал етеді. Оның нәтижесінің бір дәлелі ретінде төмендегі диаграммаға (5-сурет) назар аударсақ, оқушылардың шын мәнінде білім жетістіктерінің динамикасын көруге болады:



5-сурет – Тест сынақтарының нәтижесі

Қорытынды: «Математикалық сауаттылық» курсы оқушылардың математикалық қабілеттерін дамытуға және білімдерін өмірлік жағдайларда қолдануға ықпал етеді. Курстың нәтижелері оның тиімділігін көрсетіп қана қоймай, әрі қарай жетілдіру мен кеңейтудің маңыздылығын айқындайды.

Әдебиеттер:

1. Әбілқасымова А.Е. Қазіргі заманғы сабақ. –Алматы, 2004. – 218 б.
2. Основные результаты международного исследования образовательных достижений 15-летних обучающихся PISA-2012. А.Култуманова и др. – Астана: НЦОСО, 2013. – 283 с.
3. Обзор политики по улучшению эффективности использования ресурсов в школах: Казахстан // Анна Понс, Джереми Аморосо и др. – Астана: ОЭСР и Международный банк реконструкции и развития / Всемирный банк, 2015 г. – 236 с.
4. Андерсон Лорин, Давид Кратвол Таксономия от изучения к обучению. Пересмотр образовательных целей таксономии Блума. – NY: Addison-Wesley-Longman, 2000.

«ҮЗДІК ҚАЛАМ» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТАНЫМДЫҚ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ
REPUBLICAN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL, METHODICAL JOURNAL
РЕСПУБЛИКАНСКИЙ НАУЧНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНЫЙ, МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ
UZDIK KALAM

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ҚАЗАҚ ТІЛІ САБАҒЫНДА ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН АРТТЫРУ

Аханова Карлыгаш Кажагалиевна
Астана қаласы
ШЖҚ МКК "6 гимназия"
Қазақ тілі мен әдебиеті мұғалімі

Аннотация. Бұл мақалада бастауыш сынып оқушыларының қазақ тілі сабағында функционалдық сауаттылығын арттыру мәселесі қарастырылған. Автор функционалдық сауаттылықтың оқушылардың білім мен дағдыларды өмірде қолдана білу қабілетінің маңызды аспектісі екендігін атап өтеді. Мақалада қазақ тілі сабағында оқушылардың оқу, жазу, сөйлеу және тыңдау дағдыларын дамытуға бағытталған түрлі әдіс-тәсілдер ұсынылады. Сонымен қатар, шығармашылық тапсырмалар, жобалық жұмыстар, проблемалық жағдайлар, тыңдау және сөйлеу дағдыларын дамыту үшін рөлдік ойындар мен пікірталастарды қолданудың тиімділігі көрсетілген. Технологияларды пайдалану арқылы білім беру процесін жетілдіру мүмкіндіктері де қарастырылған. Мақала соңында мұғалімнің рөлі мен оның оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттырудағы маңызы көрсетілген.
Негізгі сөздер: бастауыш сынып, қазақ тілі, функционалдық сауаттылық, оқу дағдылары, жазу дағдылары, сөйлеу дағдылары, тыңдау дағдылары, шығармашылық тапсырмалар, жобалық жұмыстар, проблемалық тапсырмалар, рөлдік ойындар, пікірталастар, технологиялар, мұғалімнің рөлі.

Қазіргі білім беру жүйесінде оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту – маңызды бағыттардың бірі. Қазақстанның білім беру саласында оқу үдерісін жаңарту мақсатында оқушылардың алған білімін өмірде тиімді пайдалана алу қабілетін арттыру маңызды болып отыр. Әсіресе бастауыш сыныптарда қазақ тілі пәні оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытуға ерекше ықпал етеді. Бұл процесс балалардың сөйлеу, тыңдау, оқу және жазу дағдыларын қалыптастыру арқылы жүзеге асады. Оқушы тек тілдік білім алып қана қоймай, өз ойын еркін әрі нақты жеткізе білу, ақпаратты дұрыс қабылдап, оны өмірде қолдана алу дағдыларын меңгереді.

Функционалдық сауаттылықтың мәні. Функционалдық сауаттылық дегеніміз – білімді тек оқу барысында ғана емес, сонымен қатар оны күнделікті өмірде дұрыс әрі тиімді пайдалану қабілеті. Бастауыш сынып оқушыларын функционалдық сауаттылыққа үйрету олардың ақпаратты іздеу, талдау, бағалау және шешім қабылдау қабілеттерін жетілдіреді. Бұл дағдылар балалардың өмірлік қажеттіліктерін қанағаттандыруда маңызды рөл атқарады. Қазақ тілі пәні оқушыларды ойлау мәдениетін дамытуға, өз пікірін еркін және дәл жеткізуге, әдеби және ауызекі тілде дұрыс сөйлеуге бағытталғандықтан, функционалдық сауаттылықты арттыруда үлкен орын алады.

Қазақ тілі сабағында функционалдық сауаттылықты арттыру әдіс-тәсілдері. Қазақ тілі сабағында функционалдық сауаттылықты арттыру үшін әртүрлі әдіс-тәсілдерді қолдану қажет. Бұл тәсілдер оқушылардың тілдік дағдыларын дамытуға ғана емес, олардың күнделікті өмірде кездесетін әртүрлі жағдайларға дұрыс жауап беру дағдыларын қалыптастыруға да бағытталған.

1. Оқу дағдыларын дамыту. Қазақ тілі сабағында оқушылардың оқу дағдыларын жетілдіру — функционалдық сауаттылықты арттырудың негізгі әдістерінің бірі болып табылады. Мәтіндермен жұмыс істей отырып, оқушылар оның мазмұнын түсініп қана қоймай, сонымен бірге негізгі ойды анықтауға, сұрақтар қоюға және мәтіннің құрылымын талдауға үйренеді. Бұл тәсіл оқушылардың сыни ойлау қабілетін арттырып, оқыған ақпаратты өмірде қолдануға ықпал етеді.

2. Жазу дағдыларын дамыту. Жазу дағдыларын дамыту оқушының ойларын нақты әрі дәл жеткізе білуіне мүмкіндік береді. Қазақ тілінде шығармашылық жазу тапсырмалары, эссе, әңгіме жазу сияқты жұмыстар оқушылардың жазба тілін дамытады. Сонымен қатар, бұл дағдылар олардың грамматикалық ережелерді дұрыс қолдануына, сөздік қорын байытуға және ойлау жүйесін жақсартуға септігін тигізеді. Жазба жұмыстарында оқушылар өздерінің жеке пікірін қалыптастырып, оны дәлелдей білуге үйренеді.

3. Сөйлеу және тыңдау дағдыларын дамыту. Сөйлеу дағдыларын дамыту барысында оқушылар өз ойларын ашық әрі еркін білдіруге үйренеді. Пікірталастар, рөлдік ойындар, сұхбаттар ұйымдастыру — бұл әдістер балалардың тілдік дағдыларын жетілдіреді,

өзара пікір алмасуға, тыңдауға және жауап беруге машықтандырады. Тыңдау дағдыларын дамыту үшін әртүрлі тыңдалым тапсырмалары беріледі. Оқушылар тыңдап, тыңдалған ақпаратты қайта айтып, оны талдай білуі тиіс. Бұл олардың ақпаратты терең түсіну және оны өмірде қолдану қабілеттерін арттырады.

4. Шығармашылық тапсырмалар мен жобалық жұмыстар. Шығармашылық тапсырмалар мен жобалық жұмыстар оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттыруда маңызды рөл атқарады. Жоба жұмыстары мен зерттеу тапсырмалары арқылы оқушылар белгілі бір тақырып бойынша өздері ақпарат жинап, оны талдап, қорытынды жасап, нәтижесін ұжымдастырады. Мұндай жұмыстар оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамыта отырып, олардың білімді өз ойларымен байланыстыра алу дағдыларын қалыптастырады. Сонымен қатар, жобалық жұмыстар топтық жұмыс дағдыларын дамытып, әлеуметтік дағдыларды меңгеруге көмектеседі.

5. Инновациялық технологияларды пайдалану. Қазіргі заманғы технологиялар білім беру процесіне тың серпін береді. Интерактивті тақталар, білім беру қосымшалары мен платформалары қазақ тілі сабағында функционалдық сауаттылықты арттыруда тиімді құрал бола алады. Онлайн ойындар, виртуалды оқулықтар, видео және аудио мазмұндар оқушылардың оқу процесін қызықты әрі әсерлі етіп, олардың тілдік дағдыларын жақсартуға көмектеседі. Технологиялар оқушылардың сабаққа деген қызығушылығын арттырып, олардың білім алу тәсілдерін жаңартады.

Мұғалімнің рөлі. Қазақ тілі сабағында функционалдық сауаттылықты арттыруда мұғалімнің рөлі өте маңызды. Мұғалім оқушыларды тек тілдік біліммен қамтамасыз етіп қана қоймай, оларды өз бетінше ойлануға, мәселені шешуге және шығармашылықпен жұмыс істеуге үйретуі керек. Сабақты жоспарлау кезінде мұғалім түрлі әдіс-тәсілдер мен инновациялық құралдарды қолдана отырып, оқушылардың қызығушылығын арттыруы қажет. Сондай-ақ, оқушылардың оқу деңгейін бақылап, олардың жеке қажеттіліктеріне сәйкес түзету жұмыстарын жүргізу — мұғалімнің міндеті.

Қазақ тілі сабағында функционалдық сауаттылықты арттыру процесі оқушылардың әлеуметтік дағдыларын да қалыптастырады. Мектепте оқушылар түрлі пікірталастарға, топтық жұмыстарға қатыса отырып, өз көзқарастарын білдіріп, тыңдай білуге, басқалардың пікірін құрметтеуге үйренеді. Бұл, өз кезегінде, олардың қоғамда дұрыс қарым-қатынас жасау, ұжымда жұмыс істей білу сияқты маңызды дағдыларын дамытуға ықпал етеді. Оқушылардың функционалдық сауаттылығы жоғары болған сайын, олар тек өз білімін ғана емес, сонымен қатар өзінің іс-әрекеттерін, шешімдерін талдап, оңтайлы нәтижелерге қол жеткізе алатын болашақ азаматтар ретінде қалыптасады.

Қазақ тілі сабағында функционалдық сауаттылықты арттыру — бұл тек тілдік дағдыларды дамыту ғана емес, оқушылардың ақпаратты түсініп, талдай білу, өз пікірін еркін жеткізу және шығармашылық қабілеттерін қалыптастыру процесі. Оқушыларды функционалдық сауаттылыққа баулу олардың күнделікті өмірде кездесетін түрлі жағдайларға дұрыс шешім қабылдай білуіне, өз іс-әрекеттерін жоспарлап, жауапкершілікпен жүзеге асыруына мүмкіндік береді. Осы бағытта мұғалімдер жаңа әдіс-тәсілдерді қолдана отырып, оқушылардың білімін тереңдетіп, олардың әлеуметтену процесін жеңілдетеді. Болашақта функционалдық сауаттылығы жоғары оқушылар қоғамның белсенді әрі жауапты мүшесі болатыны сөзсіз.

Пайдаланған әдебиет тізімі

1. Ахметова Р. М. (2020). Бастауыш сыныптарда қазақ тілін оқыту әдістемесі (б. 45-50). Алматы: Рауан.

2. Қожахметова Л. С. (2020). Қазақ тілін меңгерту: жаңа әдіс-тәсілдер (б. 56-62). Талдықорған: Ардақ.

3. Мұхамеджанова С. С. (2021). Қазақ тілін оқыту әдістемесі: теория мен практика (б. 112-118). Астана: Логос.

4. Сарыбай Г. А. (2022). Қазақ тілін бастауыш сыныптарда оқытуда инновациялық әдістер (б. 134-139). Шымкент: Мектеп.

5. Сейітова Ә. Н. (2020). Бастауыш сыныптарда функционалдық сауаттылықты арттыру әдістері (б. 122-128). Алматы: Жазушы

«ҮЗДІК ҚАЛАМ» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТАНЫМДЫҚ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ
REPUBLICAN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL, METHODICAL JOURNAL
РЕСПУБЛИКАНСКИЙ НАУЧНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНЫЙ, МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ
UZDIK KALAM

БАСТАУЫШ СЫНЫПТАРДА ОҚУ САУАТТЫЛЫҒЫН АРТТЫРУҒА БАҒЫТТАЛҒАН ЖҰМЫС ТҮРЛЕРІ

Базарбаева Райгуль Амангельдиновна
Абай облысы Үржар ауданы
«Науалы орта мектебі»КММ-нің
бастауыш сынып мұғалімі

Кіріспе. Дүниежүзінде білімнің әлеуметтік рөлі артты. Адамның болашағы оның қазіргі білімінің сапасының көлеміне, ойлау деңгейіне байланысты. Оқушы өз заманының көшбасшысы болуы керек. Бұл, әрине, оның жетекшісіне, жөн сілтеушісіне байланысты. Әр мұғалім алдында отырған ұл-қыздардың тағдырын «маған сеніп тапсырылған» дегенді естен шығармаса, бүгінгі ұрпақ ертең мәуелі бәйтеректей биік өседі.

Мұғалімнің мектептегі негізгі қаруы сабақ болса, сол сабақты озық педагогикалық технология элементтерін тиімді пайдалана отырып өткізуге мүмкіндік туды.

Шығыс даналығы былай дейді: «Адамгершілігі барлар, басқаларға тірек болады, осыны өздері де қалайды, басқаларға жетістікке жетуге көмектеседі, өзі де сол жетістікке жетуді қалайды». Яғни, бұл баланың ынтасын жетелеу арқылы оқыту, үйрету; оқушының өзі арқылы оның іс-әрекетін ұйымдастыру арқылы ойлау дағдыларын дамыта отырып, жүзеге асыру деген сөз.

Ана тілің - арың бұл,
Ұятың боп тұр бетте.
Өзге тілдің бәрін біл,

Өз тіліңді құрметте – демекші, бастауыш сыныпта бала барлық пәнді өз ана тілінде оқығаны дұрыс деп ойлаймын. Ана тілін жетік меңгерген оқушы өзге тілді үйренуге жолдама алады. Сол себепті қазақ баласының, ең алдымен, қазақ тілін жетік меңгеруі оның бастауыш сыныптағы ұстазына көп байланысты.

Мақсаты: Қазіргі таңда бала біліміне мониторинг жасауға арналған түрлі халықаралық зерттеулер бастауыш сынып мұғалімдеріне білім беру жолында жаңаша бағыт, жаңаша көзқарас таңдауды талап етеді. Қатар жүретін төрт дағды (айтылым, тыңдалым, оқылым, жазылым) баланың қоршаған әлемді танып меңгеруіне үлкен септігін тигізері анық. Ал енді сол танымдық үрдістердің қалыптасуында, ең алдымен, тілді меңгеру турады.

Бастауыш сыныпта барлық пәндерден теориялық материалды оқыту барысында қолайлы педагогикалық технология элементтерін тиімді пайдалануды, мемлекеттік стандарт талаптарына сай оқушыларда теориялық білімнің негізін қалыптастыруды, шығармашылық қабілеттерін арттыруды және мемлекеттік тілдің мәртебесін көтеруді бүгінгі педагогикалық оқуларға негізгі мақсат етіп қойдым.

Сабақта белсенді де нәтижелі білім беру технология элементтерін жиі пайдаланудың тиімді жағы - оқушылардың ақыл-ойы мен өзіндік тұжырымы арқылы жаңа тақырыпты саналы түрде меңгеру дағдыларының қалыптасуы. Білімді меңгеру осы технологиялардың әр сатысында дами түседі. Әрбір ұстаз өз Отанын шексіз сүйетін, білімді, іскер, адамгершілігі мол, парасатты, мәдениетті, жан-жақты жетілген ұрпақты дайындауға міндетті. Сабақта оқушылардың жеке басын құрметтей отырып, білім беру – бұл оқытудың негізгі талабы. Өйткені оқушылардың бәрінің ойлау қабілеті бірдей емес. Сондықтан бұл мәселеге психологиялық тұрғыдан қарап, педагогикалық әрекет, әдістемелік шеберлікпен келу керек.

Өзектілігі.Оқу сауаттылығының негізі - мәтінмен жұмысты толық қалыптастыру болып табылады. Бұл оқушылар шығармадан қажетті ақпаратты алуына, нақты мәтіннен қорытынды шығаруына, негізгі кейіпкерлердің әрекеттерін интерпретациялауға, мәтін үлгісімен бекітуге және мәтін құрылымының бастапқы сараптамасын алуға көмектеседі.

Қазіргі таңда оқу сауаттылығы заманауи қоғамдағы өмірге деген дайындықтың маңызды бөлігі ретінде қарастырылады.

Күтілетін нәтиже. Әрбір педагогикалық технологияның өзіндік маңыздылығы мен күтілетін нәтижесі болады. Мемлекеттік стандарт талаптарын орындау - менің әр сабағымның негізгі қағидасы. Теорияны дұрыс меңгермеген оқушыда тиянақты, жүйелі білімнің болмайтыныны анық. Оқушы білімінің негізі теориялық білімде болғандықтан, сабақ барысында баланың теорияны дұрыс меңгеруіне үлкен көңіл бөлемін. Оқушылардың жүйелі білім алуына мен 1-сыныптан бастап үлкен назар аударадым.

1-сыныпта Ана тілінен оқылымға берілген мәтінді бала өз бетінше оқып, мазмұнын талдау негізінде түсінеді. Әрине, мазмұнын түсінген оқушы кез-келген тапсырманы өз бетінше алып шығады, өз бетінше тақырыпты ашады. Әрбір жұмыс түрі жүйелі алгоритмді, реттілікті талап етеді.

Оқу сауаттылығын дамытудағы білім мазмұнының жаңғыруы - сындарлы оқыту теориясына негізделгендігі. Сындарлы оқытудың мақсаты - оқушының пәнді терең түсіну қабілетін дамыту, алған білімін сыныптан тыс жерде, кез келген жағдайда тиімді пайдалана білуін қамтамасыз ету.

Ұсынылатын әдіс- тәсілдер: Оқушылардың тақырыпты сыни тұрғыда меңгеруі ұтымды таңдалған жұмыс түрін талап етеді. Сабақтарда жиі қолданылатын әдіс-тәсілдер: «ДЖИГСО»Топтарға мәтін бөлігі таратылады. Мәтін бөлігін оқып, өз топтарында талқылайды. Талқылауға аз ғана уақыт беріледі. Бастапқы топқа қайта келіп, қолдарындағы мәтін бөліктерін құрастырады. Топтарға мәтіннің толық нұсқасы таратылады. Толық мәтін мазмұнымен танысып, мәтін желісін топ мүшелері бірлесіп отырып аяқтайды.

ДЖИГСО әдісімен жұмыс ақпарат алу мен пысықтауға, ойлауға ықпал етеді. Оқытудың осы ұжымдық әдісін жүзеге асыру мақсаты — жалпы мәселені алдымен жұпта, кейін ұжымда талқылау, үйрену мен үйрету. Бұл жағдайда әрбір оқушы бір сәт өзін мұғалім ретінде сезінеді, оқуға деген жауапкершілігі артады. Мәселен, әдісті қолдануды төмендегіше қарастырып көрейік.

«Данышпан үкілер» әдісі.

1. Мәтінмен жұмыс істеудің негіздері.

Мәтіннен негізгі (жаңа) ұғымдарды тауып, оларды алфавиттік ретте жазыңыз. Мәтіннен сіз күтпеген, сіздің бұрынғы ұғымдарыңызға қарсы тұрған ақпаратты табыңыз. Сізге жаңалық болған ақпаратты жазыңыз.

2. Маңызды өмірлік даналық.

Мәтіннің негізгі ойын бір сөйлеммен білдіріңіз.

3. Таныс және таныс емес.

Мәтіннен сізге алдында таныс болған және мүлдем таныс емес ақпаратты табыңыз.

«Блум түймедағы» әдісі. Блум түймедағының алты күлтесі – сұрақтар типінің алты түрі.

1. Қарапайым сұрақтар. Оларға жауап бере отырып, болған жайттар туралы әңгімелеп беруге болады. Дәстүрлі бақылау жұмыстарында, терминологиялық диктанттарда, т.б. қолданылады.

Жаңаша оқытудың басты сипаты – мақсатты нәтиже.

Мұндай оқытудан күтілетін нәтиже:

1. Оқушы пән бойынша Мемлекеттік білім беру стандарт талаптарын орындайды.
2. Бастауыш сынып оқушысының оқу сауаттылығы артады.
3. Оқушының негізгі орта мектепке даярлығы жоғарылайды,

5-сыныпқа үлкен дайындықпен келеді.

4. Оқушының сөйлеу мәдениеті қалыптасады, дәлелді сөйлеуге үйренеді.
5. Мемлекеттік тілге құрмет күшейеді.
6. Баланың көптеген психикалық үрдістері жақсарады (ойлау, еске сақтау, еске түсіру, елестету, салыстыру, өзін бағалау т.т.)
7. Білім алуда оқушының жауапкершілігі артады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1.Қазақстан Республикасының Білім туралы Заңы.
2. Ж.Қ.Елеулаев. Оқушылардың дарындылығын дамыту мәселесі. Бастауыш мектеп. 2003ж. №1.
3. PIRLS - бастауыш сынып оқушыларының функционалдық сауаттылығын бағалау. Алматы, 2016.
4. А.Х.Әлімов «Оқытудағы интербелсенді әдіс-тәсілдер» Астана «НЗМ»ДББҰ, 2014.

«ҮЗДІК ҚАЛАМ» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТАНЫМДЫҚ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ
REPUBLICAN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL, METHODICAL JOURNAL
РЕСПУБЛИКАНСКИЙ НАУЧНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНЫЙ, МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ
UZDIK KALAM

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ АУЫЗЕКІ СӨЙЛЕУ ДАҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Байжанова Сәндеш Әлібекқызы
Алға мектеп-гимназиясының
бастауыш сынып мұғалімі

Кіріспе

Бастауыш сынып – оқушысының тілдік дағдыларының қалыптасуындағы ең маңызды кезең. Бұл кезеңде оқушылар қоршаған ортамен қарым-қатынас жасау арқылы өз ойын білдіруді, сөйлеу мәдениетін меңгеруді және тілдік қорын байытуды үйренеді. Оқушының ауызекі сөйлеу дағдыларының қалыптасуы оның оқу үлгеріміне ғана емес, әлеуметтік дамуына да тікелей әсер етеді.

Ауызекі сөйлеу – адамның ең негізгі қарым-қатынас құралы. Оқушы еркін сөйлеп, өз ойын ашық жеткізе алса, ол кез келген ортада өзін сенімді ұстап, білімін еркін көрсете алады. Сондықтан бастауыш сынып оқушыларында ауызекі сөйлеу дағдыларын дамыту – мектептегі маңызды міндеттердің бірі.

Бұл мақалада бастауыш сынып оқушыларының ауызекі сөйлеу дағдыларын қалыптастырудың маңыздылығы, оны дамытудың тиімді әдістері мен тәсілдері қарастырылады. Сондай-ақ, оқыту барысында қолданылатын ойындар, сұрақ-жауап әдісі, ертегі құрастыру, диалогтық қарым-қатынас сынды тиімді әдістердің рөліне тоқталамыз. Ауызекі сөйлеуді дамытуға бағытталған жұмыстың нәтижесінде оқушылар өз ойын еркін жеткізе алатын, сөздік қоры бай, тілдік нормаларды сақтай алатын тұлға ретінде қалыптасады.

Ауызекі сөйлеу дағдыларын қалыптастырудың маңызы

1. Оқушының тұлғалық дамуы

Ауызекі сөйлеу – оқушының ойлау қабілеті мен өзін-өзі тануына әсер ететін маңызды құрал. Бала өз ойын еркін жеткізе алса, оның шығармашылық және сыни ойлау қабілеті де артады. Сонымен қатар, тілдік дағдылардың дамуы оқушының өзіндік пікірін қалыптастыруына, шешім қабылдауына және өз көзқарасын қорғауына мүмкіндік береді.

2. Әлеуметтік бейімделу

Адам өміріндегі ең маңызды қабілеттердің бірі – өзгелермен қарым-қатынас жасау. Оқушы еркін сөйлеп, өз ойын нақты әрі дұрыс жеткізе білсе, ол кез келген ортада өзін сенімді ұстай алады. Ауызекі сөйлеу дағдылары дамыған оқушы достарымен, мұғалімдерімен және ата-анасымен оңай тіл табысады, ұжымда белсенді бола алады.

3. Оқу жетістігін арттыру

Бастауыш сыныпта оқушылардың оқу үлгерімі көбінесе олардың сөйлеу дағдыларына байланысты. Өз ойын нақты әрі түсінікті жеткізе алатын оқушы жазба жұмыстарында да жақсы нәтиже көрсетеді. Сонымен қатар, сөйлеу дағдылары дамыған оқушы мәтінді түсініп оқып, өз ойымен бөлісе алады, сұрақтарға толық жауап беруге дағдыланады.

4. Логикалық және сыни ойлауды дамыту

Сөйлеу – тек қарым-қатынас құралы ғана емес, сонымен қатар ойлауды қалыптастыратын маңызды процесс. Ауызекі сөйлеу дағдыларын дамыту арқылы оқушылар өз ойларын жүйелі түрде жеткізіп, пікірталастарға қатысып, дәлелдер келтіруді үйренеді. Бұл олардың болашақта ақпаратты талдау және дұрыс шешім қабылдау қабілетін дамытады.

Ауызекі сөйлеу дағдыларын қалыптастырудың негізгі кезеңдері

1. Тыңдау және түсіну

Оқушының сөйлеу дағдылары алдымен тыңдау арқылы қалыптасады. Мұғалімдер мен ата-аналар оқушыларға дұрыс сөйлеу үлгісін көрсетуі керек.

2. Сөздік қорды байыту

Оқушылардың сөздік қоры неғұрлым кең болса, олардың сөйлеуі соғұрлым мазмұнды болады. Бұл үшін ертегілер, өлеңдер, мақал-мәтелдер және қызықты әңгімелер оқу маңызды.

3. Дұрыс сөйлеу техникасын меңгеру

Дыбыстарды анық айту, сөздерді дұрыс қолдану, сөйлемдерді грамматикалық тұрғыдан сауатты құру оқушының сөйлеуін жақсартады.

4. Диалог және монолог құру

Оқушылардың өз ойын қысқа да нұсқа жеткізуге, бір-бірімен еркін әңгімелесуге дағдылануы керек. Бұл үшін рөлдік ойындар мен әңгімелесу жаттығулары пайдалы.

Ауызекі сөйлеу дағдыларын дамыту әдістері

1. Әңгімелесу және сұрақ-жауап әдісі

Оқушыларға ашық сұрақтар қою арқылы олардың сөйлеу белсенділігін арттыруға болады.

2. Рөлдік ойындар

Белгілі бір жағдайларды сахналау арқылы оқушылардың қарым-қатынас жасау дағдылары дамиды.

3. Ертегілер мен әңгімелер құрастыру

Оқушылар өздері ертегі, әңгіме немесе оқиға ойлап тауып, оны сыныпта айтып берсе, олардың сөздік қоры мен сөйлеу дағдылары жақсарады.

4. Топтық және жұптық жұмыстар

Оқушыларды топпен немесе жұппен жұмыс істеуге үйрету олардың бір-бірімен сөйлесуін жақсартады.

5. Жаңылтпаштар мен мақал-мәтелдер қолдану

Бұл әдіс оқушының сөйлеу аппаратын дамытуға көмектеседі.

6. Көрнекіліктер мен мультимедиялық құралдарды пайдалану

Түрлі суреттер, бейнефильмдер және интерактивті тапсырмалар оқушының сөйлеу дағдыларын дамытуға ықпал етеді.

Қорытынды

Бастауыш сынып оқушыларының ауызекі сөйлеу дағдыларын қалыптастыру – олардың танымдық, коммуникативтік және әлеуметтік дамуына тікелей әсер ететін маңызды үдеріс. Ауызекі сөйлеу арқылы оқушылар өз ойын еркін жеткізіп, тілдік қорын байытады, логикалық ойлау қабілетін дамытады және қоршаған ортамен белсенді қарым-қатынас жасайды.

Оқушылардың сөйлеу дағдыларын дамыту үшін мұғалімдер мен ата-аналар жүйелі әрі кешенді жұмыс жүргізуі қажет. Оқушы күнделікті қарым-қатынас барысында тілді дұрыс қолдануды үйреніп қана қоймай, сонымен қатар әдеби тіл нормаларын меңгеруі тиіс. Бұл мақсатқа жету үшін сабақ барысында әртүрлі әдістер мен тәсілдерді қолдану маңызды. Мысалы, рөлдік ойындар, ертегілер мен әңгімелер құрастыру, сұрақ-жауап әдісі, шығармашылық тапсырмалар, жаңылтпаштар мен мақал-мәтелдерді пайдалану оқушылардың сөйлеу белсенділігін арттырады.

Сонымен қатар, қазіргі заманғы технологияларды қолдану да ауызекі сөйлеу дағдыларын жетілдіруге көмектеседі. Интерактивті жаттығулар, мультимедиялық материалдар, бейне сабақтар мен аудиожазбалар оқушылардың қызығушылығын арттырып, олардың сөйлеу қабілетін жақсартады.

Ауызекі сөйлеу дағдылары мықты қалыптасқан оқушылар өз ойын жүйелі жеткізе алады, еркін сөйлесуге үйренеді және өзіне деген сенімділігі артады. Бұл олардың тек мектептегі жетістіктеріне ғана емес, болашақтағы өміріне де үлкен әсер етеді. Сондықтан мұғалімдер мен ата-аналар оқушылардың тілдік дамуына ерекше көңіл бөліп, оларды белсенді сөйлеуге ынталандыруы қажет.

Қорыта айтқанда, бастауыш сыныпта дұрыс қалыптасқан ауызекі сөйлеу дағдылары оқушының білім алуындағы табыстылығын арттырып қана қоймай, оның тұлғалық дамуына да оң ықпал етеді. Сондықтан бұл бағытта жүйелі түрде жұмыс жүргізу – әрбір педагог пен ата-ананың басты міндеттерінің бірі.

«ҮЗДІК ҚАЛАМ» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТАНЫМДЫҚ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ
REPUBLICAN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL, METHODICAL JOURNAL
РЕСПУБЛИКАНСКИЙ НАУЧНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНЫЙ, МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

ФИЗИЧЕСКИЙ ЭКСПЕРИМЕНТ И РАЗВИТИЕ ПОЗНАВАТЕЛЬНОГО ИНТЕРЕСА НА УРОКАХ ФИЗИКИ

Бельченко Оксана Анатольевна
Город Алматы, КГУ «Гимназия №56 имени К. Сатпаева», учитель физики

Аннотация. В статье рассматривается роль физического эксперимента в процессе обучения физике и его влияние на развитие познавательного интереса у школьников. Подчеркивается важность использования экспериментальной деятельности для углубленного понимания теоретических концепций и формирования научного подхода к изучению физических явлений. Эксперименты служат эффективным инструментом для проверки теорий, развития аналитических навыков и стимулирования любознательности. В статье также обсуждаются методы практической реализации экспериментов на уроках физики, включая использование мультимедийных технологий и активное вовлечение учащихся в экспериментальную работу.
Ключевые слова: физический эксперимент, познавательный интерес, уроки физики, научный метод, экспериментальная деятельность, школьное обучение, критическое мышление, теоретическое знание, образовательный процесс, мультимедийные технологии.

Физика — это не только наука о законах природы, но и важный инструмент для формирования у школьников научного мировоззрения. Один из наиболее эффективных способов повышения интереса к учебному предмету и углубленного понимания физических процессов — это использование физического эксперимента. Проведение экспериментов на уроках физики не только помогает учащимся осваивать теоретические знания, но и способствует развитию критического мышления, стимулирует любознательность и учит научному подходу к изучению окружающего мира.

Роль физического эксперимента в образовательном процессе. Физический эксперимент в школьном обучении имеет несколько ключевых функций. Во-первых, он служит мостом между абстрактными теоретическими понятиями и реальной действительностью. Эксперименты дают ученикам возможность непосредственно увидеть на практике, как работают физические законы, и осознать, что теория и практика неразрывно связаны. Например, при изучении законов механики с помощью опытов с телами, катящимися по наклонной плоскости или маятниками, ученики не только запоминают формулы, но и наглядно видят закономерности движения.

Во-вторых, физический эксперимент является инструментом проверки теорий. Учащиеся имеют возможность убедиться в правильности научных законов, через собственные наблюдения и измерения. Это не только укрепляет знания, но и развивает навыки научного поиска. Таким образом, эксперимент помогает ученикам самостоятельно строить гипотезы, планировать исследование и обрабатывать результаты, что является основой научного метода.

Влияние эксперимента на познавательный интерес. Одним из наиболее заметных эффектов, которые оказывает физический эксперимент, является значительное повышение познавательного интереса у школьников. Физика зачастую воспринимается как абстрактная дисциплина, где законы природы описываются сложными формулами. Без опытной проверки теории эти концепции могут казаться далёкими от реальной жизни, трудными для восприятия. Однако когда ученики сами участвуют в эксперименте и видят на практике, как теоретические принципы реализуются в действительности, их восприятие физики кардинально меняется.

Зрительные и практические эксперименты позволяют школьникам не только лучше понять изучаемые явления, но и вдохновляют их на дальнейшие исследования. Стремление разобраться, как работает тот или иной физический процесс, привести теорию в соответствие с реальностью, является мощным стимулом для познания. Эксперименты дают возможность учащимся открывать что-то новое, что пробуждает их любознательность и формирует у них глубокий интерес к предмету.

Кроме того, занятия экспериментальной деятельностью развивают у школьников важные навыки: умение анализировать, критически оценивать информацию, работать в команде, а также искать и интерпретировать данные. Эти навыки играют важную роль не только в изучении физики, но и в других областях науки и жизни.

Влияние эксперимента на развитие навыков

исследования. Одним из важнейших аспектов физического эксперимента является развитие у школьников навыков научного исследования. Экспериментальная работа позволяет учащимся не только повторять уже известные теоретические положения, но и самостоятельно находить ответы на вопросы, ставить гипотезы и проверять их. Это создает условия для формирования научного мировоззрения, где ученик воспринимает мир как объект для исследования, а не просто как набор неизменных законов. Через такой процесс учащиеся учат не только работать с научными методами, но и развивают личностные качества, такие как настойчивость, внимание к деталям, умение работать в команде и логическое мышление.

Практическая реализация эксперимента в учебном процессе. Для того чтобы физический эксперимент стал неотъемлемой частью урока, необходимо тщательно подбирать подходящие виды опытов и методов их проведения. Важно, чтобы эксперименты соответствовали возрасту школьников и теме занятия. Для младших классов это могут быть простые наглядные опыты, такие как исследование явлений инерции, давления или трения, а для старших школьников — более сложные эксперименты, связанные с электрическими и магнитными явлениями, законами термодинамики и квантовой физикой.

Ключевым моментом является интерактивность. Чем более активно учащиеся вовлечены в экспериментальный процесс, тем большее впечатление он производит. Прежде всего, важно не только демонстрировать опыт, но и предоставить возможность школьникам самим проводить измерения, строить графики, делать выводы. Это способствует формированию навыков самостоятельной работы и научного поиска. Принцип «от наблюдения к исследованию» позволяет значительно повысить вовлечённость учеников и помогает им ощутить себя настоящими учеными.

Важной составляющей современного образовательного процесса является использование мультимедийных технологий. Компьютерные модели, виртуальные эксперименты и анимации могут быть отличным дополнением к реальным опытам, особенно когда демонстрация некоторых явлений невозможна в условиях школьного кабинета. Например, для изучения квантовых процессов или астрономических объектов можно использовать 3D-модели, которые помогут учащимся лучше представить себе сложные теории и концепции.

Таким образом, физический эксперимент — это не просто метод преподавания, а важнейший инструмент, который способствует углублению знаний и развитию познавательного интереса у школьников. Он помогает ученикам на практике осознать и почувствовать закономерности природы, делает изучение физики более увлекательным и доступным. Экспериментальная деятельность способствует формированию научного подхода, критического мышления и навыков самостоятельной работы, что является залогом успешного развития учащихся не только в области физики, но и в других сферах знаний.

Использованная литература

1. Байболова Н. А., Ершова Т. М. (2021). Современные подходы к обучению физике в средней школе. Алматы: Издательство «Мектеп». — С. 34–49.
2. Мухаметова Г. Р., Нурбаев М. А. (2022). Технологии и методы обучения физике: теоретический и практический аспект. Астана: Издательство «Нур Пресс». — С. 52–66.
3. Нуртазина Ж. К., Асанов Б. К. (2020). Инновационные методы в преподавании физики. Алматы: Казахстанское издательство. — С. 72–85.
4. Саятова М. Д., Тажибаева Р. С. (2023). Методика проведения физических экспериментов в школе. Шымкент: Издательство «Шымкент Университет». — С. 115–128.
5. Шарипова А. К., Байдусова С. Ж. (2021). Актуальные вопросы преподавания физики в условиях новой образовательной модели. Караганда: Карагандинский университет. — С. 63–77.

«ҮЗДІК ҚАЛАМ» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТАНЫМДЫҚ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ
REPUBLICAN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL, METHODICAL JOURNAL
РЕСПУБЛИКАНСКИЙ НАУЧНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНЫЙ, МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ ДЕГЕН НЕ?

Бижанова Асем Асылхановна
Ақтөбе облысы, Хромтау ауданы,
№4 Хромтау орта мектебінің
информатика пәнінің мұғалімі

Жаһандану заманында жас ұрпақтың жаңаша ойлау қабілетін, белсенділігін арттыру, білімге деген құштарлығын ояту, өмірінде оны қолдана білу, отан сүйгіштік қасиетін одан әрі дамытуға бағыттау ұстаздың басты міндеті деп білемін.

Қазіргі заманда білім әр халықтың, әрбір жеке тұлғаның болашағын айқындайтын негізгі факторлардың біріне айналды. Білімнің жоғары деңгейін ұстап тұру – әрбір қоғамның өзінің ғылыми-техникалық прогресін, экономикалық дамуын және азаматтардың әл-ауқатын қамтамасыз етуге ұмтыла отырып, алдына қоятын міндеті.

Жасанды интеллект (Artificial intelligence - AI) - бұл әдетте адамның интеллектуалды қабілетін қажет ететін тапсырмаларды орындауға қабілетті бағдарламалар мен жүйелерді құрумен айналысатын технологиялық құрал. Жасанды интеллект оқытуды, логиканы, жоспарлауды, сөйлеуді тануды, қабылдауды және т.б. қоса алғанда, есептерді шешуді имитациялауға және талдауға тырысады.

Жасанды интеллектті жұмыста қолдану көптеген салаларды қамтиды. Мұнда бірнеше мысалдар келтірілген:

1. Күнделікті тапсырмаларды автоматтандыру:
   - Хат жазу: Llama 2, Claude, Bard, GPT-3 сияқты жасанды интеллект модельдері мәтінді, соның ішінде электрондық поштаны жазуды жасай алады. Бұл стандартты жауаптар, алғыс хаттар және т. б. жасау үшін пайдалы болуы мүмкін.
   - Есеп беру: AI деректерді талдау және есеп беру процесін автоматтандыру үшін пайдаланылуы мүмкін.
2. Бизнесті жоспарлау және талдау:
   - Бизнес-жоспарларды әзірлеу: AI бизнес-жоспарларды құруға, нарықты талдауға және қолда бар деректер негізінде трендтерді болжауға көмектеседі.
   - Қаржылық талдау: жасанды интеллект жүйелерін қаржылық деректерді талдау және инвестициялық шешімдер қабылдау үшін пайдалануға болады.
3. Байланыс және клиенттерге қызмет көрсету:
   - Чатботтар: AI тұтынушылардың сұрақтарына жауап бере алатын және ақпарат бере алатын чатботтарды құру үшін пайдаланылуы мүмкін.
   - Жеке маркетинг: AI жүйелері жеке ұсыныстар беру үшін Тұтынушы деректерін талдай алады.
4. Медициналық диагностика:
   - Медициналық кескінді талдау: AI ауруларды анықтау мақсатында суреттер мен кескіндерді талдау үшін пайдаланылуы мүмкін.
   - Ауруларды болжау: жасанды интеллект медициналық деректерді талдау және ықтимал ауруларды болжау үшін пайдаланылуы мүмкін.
5. Білім:
   - Жекелендірілген оқыту: AI жүйелері студенттің білім деңгейіне сәйкес жекелендірілген Оқу материалдары мен тапсырмаларды ұсына алады.

Жасанды интеллект әр түрлі салаларда жұмыс істеудің әр түрлі аспектілерін Автоматтандыру және автоматтандыру үшін үлкен мүмкіндіктер ұсынады. Алайда, AI қолданған кезде ықтимал проблемаларды болдырмау үшін этикалық және қауіпсіз тәжірибелерді ескеру қажет.

Жасанды интеллект қалай жұмыс жасайды? Алгоритмдері.

Алгоритмдер - белгілі бір мәселені шешу немесе белгілі бір мақсатқа жету үшін орындалатын қадамдар немесе нұсқаулар тізбегі. Контекстінде жасанды интеллект (AI), Алгоритмдер деректерді өңдеуде, шешім қабылдауда және модельдерді оқытуда шешуші рөл атқарады.

1. Машиналық оқыту алгоритмдері:
   - Қадағалау бойынша оқыту: бұл алгоритмдер белгіленген мәліметтер негізінде оқытылады, мұнда әрбір кіріс мысалына дұрыс жауап беріледі. Мысалы, анықтамалық векторлар әдісі (Support Vector Machines - SVM) немесе сызықтық регрессия.
   - Қараусыз оқыту: Алгоритмдер анықталмаған мәліметтерден оқытылады және олардың міндеті-мәліметтердегі құрылымдар мен заңдылықтарды анықтау. Мысалдарға кластерлеу және негізгі компонент әдісі жатады.
   - Жетілдірілген оқыту: осы санаттағы Алгоритмдер қоршаған ортамен өзара әрекеттесу арқылы үйренеді және сыйақы немесе айыппұл түрінде кері байланыс алады. Мысалдарға терең күшейтілген оқыту алгоритмдері жатады.

2. Терең оқыту алгоритмдері:
o Жасанды нейрондық желілер: жасанды нейрондар мен қабаттарды қолдана отырып, адам миының құрылымы мен қызметін модельдеу. Мысалдарға кескінді өңдеуге арналған конволюциялық нейрондық желілер және дәйекті деректермен жұмыс істеу үшін қайталанатын нейрондық желілер жатады.
3. Табиғи тілді өңдеу алгоритмдері:
o Машиналық аударма әдістері: компьютерлерге мәтінді бір тілден екінші тілге аударуға мүмкіндік беретін Алгоритмдер.
o Мәтінді жіктеу алгоритмдері: мәтіндердің санатын немесе эмоционалды тонусын анықтау үшін қолданылады.
o Ақпаратты алу: атаулар, күндер немесе негізгі фактілер сияқты мәтіннен белгілі бір ақпаратты алуға бағытталған Алгоритмдер.
4. Кластерлеу алгоритмдері:
o Ұқсас объектілерді немесе деректерді кластерлерге топтау үшін қолданылады. Мысалдарға K - орташа алгоритмі және иерархиялық кластерлеу жатады.
5. Оңтайландыру алгоритмдері:
o Оқу тапсырмаларындағы параметрлердің оңтайлы мәндерін табу үшін қолданылады, мысалы градиентті түсіру.

Бұл алгоритмдер жасанды интеллектте қолданылатын әртүрлі әдістердің аз ғана бөлігі болып табылады. Белгілі бір алгоритмді таңдау тапсырманың сипаттамаларына, деректер түріне және қажетті нәтижелерге байланысты.

«ҮЗДІК ҚАЛАМ» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТАНЫМДЫҚ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ
REPUBLICAN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL, METHODICAL JOURNAL
РЕСПУБЛИКАНСКИЙ НАУЧНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНЫЙ, МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

АКТИВНЫЕ МЕТОДЫ ОБУЧЕНИЯ НА УРОКАХ БИОЛОГИИ

Бикеева Жанар Байтуровна
г.Актобе, КГУ «Средняя школа №3»,
учитель биологии

Аннотация. Статья посвящена рассмотрению активных методов обучения на уроках биологии, которые способствуют эффективному усвоению материала, развитию критического мышления и исследовательских навыков у школьников. В статье представлены ключевые методы, такие как проектная деятельность, игровые технологии, метод исследования, дискуссия и мозговой штурм. Рассмотрены примеры их применения в преподавании биологии, а также преимущества каждого метода для формирования у учащихся творческого подхода, способности работать в команде и принимать обоснованные решения. Охарактеризованы педагогические подходы, которые позволяют сделать учебный процесс более увлекательным и продуктивным, обеспечивая высокий уровень вовлеченности школьников в обучение.
Ключевые слова: активные методы обучения, биология, проектная деятельность, игровые технологии, метод исследования, дискуссия, мозговой штурм, критическое мышление, исследовательские навыки, творческий подход, школьное образование.

В современном образовательном процессе активные методы обучения становятся важнейшей частью педагогической практики, способствуя не только углублению знаний, но и формированию у школьников навыков самостоятельной работы, критического мышления и творческого подхода к решению задач. Особенно эффективно эти методы проявляют себя на уроках биологии, где требуется не только знание теории, но и способность проводить исследования, экспериментировать и делать выводы. В этой статье мы подробно рассмотрим активные методы обучения, которые можно успешно применять на уроках биологии, их преимущества и примеры использования.

Проектная деятельность: от теории к практике. Проектная деятельность — это метод, который направлен на создание школьниками собственных проектов, в которых они могут применить теоретические знания на практике. Биология предоставляет обширные возможности для проектной работы, поскольку ученик может исследовать экосистемы, проводить эксперименты, изучать биоразнообразие флоры и фауны, разрабатывать предложения по охране окружающей среды.

Пример реализации:

- Создание эколого-биологических проектов, например, изучение редких видов растений в школе или на ее территории и разработка рекомендаций по их охране.
- Исследование биологических процессов (фотосинтез, дыхание растений) с применением различных методов и оборудования, а также создание научных отчетов и презентаций.

Преимущества проектной деятельности заключаются в том, что она развивает у школьников навыки работы в команде, исследовательские способности и формирует интерес к научной работе. Кроме того, учащиеся учатся связывать теорию с реальными задачами.

Игровые технологии: обучение через увлекательный процесс. Игровые методы обучения являются одним из наиболее эффективных инструментов для вовлечения учеников в процесс обучения. На уроках биологии можно использовать различные виды игр, включая дидактические, ролевые и даже квесты. Игры не только способствуют закреплению знаний, но и развивают такие важные навыки, как внимательность, логическое мышление, умение работать в коллективе и быстро принимать решения.

Пример реализации:

- Викторины и кроссворды на темы «Анатомия человека», «Эволюция», «Почвенные микроорганизмы».
- Ролевые игры, в которых учащиеся могут примерить на себя роль исследователей или природозащитников, решая экологические проблемы.

Игры создают положительный эмоциональный фон на уроках, повышают мотивацию учащихся и способствуют лучшему усвоению материала.

Метод исследования: активное познание через эксперименты. Метод исследования основывается на практике научной работы, когда учащиеся самостоятельно проводят эксперименты, наблюдают за явлениями и анализируют результаты. Биология как наука требует умения наблюдать, экспериментировать

и делать выводы, и метод исследования идеально соответствует этим требованиям.

Пример реализации:

- Проведение экспериментов по изучению влияния света, температуры или влаги на рост растений.
- Исследование поведения животных или микроорганизмов в лабораторных условиях.

Такой подход развивает у школьников аналитические и критические навыки, позволяет вырабатывать умение работать с научным оборудованием и анализировать данные.

Метод дискуссии: формирование аргументированного мнения. Дискуссия — это метод, при котором учащиеся обсуждают различные вопросы и проблемы, высказывая свои мнения и аргументируя их. На уроках биологии это особенно полезно при изучении спорных или этически сложных тем, таких как генно-модифицированные организмы, биотехнологии, охрана природы.

Пример реализации:

- Обсуждение актуальных экологических проблем: изменение климата, вымирание видов животных, охрана редких растений.
- Дискуссия по поводу использования биотехнологий в сельском хозяйстве и медицине, включая вопросы безопасности и этичности.

Метод дискуссии помогает развивать у учащихся не только аргументацию, но и уважение к мнению других, формирует критическое мышление и способность принимать обоснованные решения.

Мозговой штурм: генерация идей и решений. Мозговой штурм — это метод, позволяющий быстро генерировать идеи и решения в ответ на конкретную проблему. На уроках биологии он может быть использован для того, чтобы придумать способы решения экологических проблем или предложить новые подходы к изучению биологических процессов.

Пример реализации:

- Разработка предложений по охране экосистемы школы или родного города, которые включают конкретные действия по защите окружающей среды.
- Генерация идей по решению проблемы исчезновения отдельных видов животных, включая создание природных заповедников и использование современных технологий.

Этот метод помогает развивать креативность и способности к нестандартному мышлению, а также способствует лучшему усвоению материала через активное участие в поиске решений.

Активные методы обучения на уроках биологии играют ключевую роль в формировании у учащихся не только знаний, но и важных навыков, таких как критическое мышление, творческий подход, умение работать в команде и проводить самостоятельные исследования. Использование таких методов позволяет сделать учебный процесс более интересным и эффективным, а также помогает школьникам лучше понять сложные биологические явления и процессы. Важно, чтобы учителя интегрировали активные методы в свою педагогическую практику, адаптируя их под возрастные особенности учеников и образовательные цели.

Использованная литература

1. *Калимуллина С. Р. 2020. Методика применения игровых технологий на уроках биологии в школьном обучении. Шымкент: ЮКГУ, с. 80.*
2. *Кулешова М. А. 2020. Интерактивные технологии в обучении биологии: опыт преподавания в условиях обновления содержания образования. Астана: Издательство «Эрудит», с. 89.*
3. *Нургалиева А. Ж., Мусин А. Н. 2023. Развитие исследовательских навыков учащихся в процессе активного обучения биологии. Алматы: Издательство «Жибек Жолы», с. 58.*
4. *Смагулова Н. Р. 2022. Использование проектного метода на уроках биологии в старших классах. Алматы: Издательство «Атамұра». с. 102.*

«ҮЗДІК ҚАЛАМ» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТАНЫМДЫҚ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ
REPUBLICAN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL, METHODICAL JOURNAL
РЕСПУБЛИКАНСКИЙ НАУЧНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНЫЙ, МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ
UZDIK KALAM

ИЗУЧЕНИЕ СОСТОЯНИЯ ЗДОРОВЬЯ СТУДЕНТОВ I КУРСА ВЫСШЕГО МЕДИКО-СТОМАТОЛОГИЧЕСКОГО КОЛЛЕДЖА ПРОФЕССОРА РУЗУДДИНОВА

Бисенова Сауле Муратовна
преподаватель биологии
Высший медико - стоматологический колледж
профессора Рузуддинова
г. Алматы

Введение.
Воздержанность и труд —
вот два истинных врача человека:
Труд обостряет его аппетит, а воздержанность
мешает злоупотреблять им.
(Руссо Ж.)

Самое драгоценное у человека - это здоровье. Только здоровый, всесторонне развитый, образованный человек способен быть настоящим творцом собственной судьбы и судьбы своей страны. Здоровье нельзя купить ни за какие деньги. Но сформировать его и сохранить на долгие годы может каждый из нас, если выберет раз и навсегда здоровый образ жизни. одно из основных условий укрепления физического, психического, духовного и социального здоровья.

Следует с сожалением отметить, что в нашем обществе не сформировался культ здоровья. Большая часть людей начинает думать о своем здоровье только тогда, когда оно уже растрачено и приходится прибегать к помощи врачей.

Актуальность темы: Здоровье - самое главное богатство человека. Здоровье не купить ни за какие деньги. Если экология - это здоровье города, то Здоровье - это экология человеческого организма.

Цель: изучить состояние здоровья студентов 1 курса посредством формы 086 и скрининговых исследований.

Задачи: Проанализировав количество студентов, страдающих теми или иными болезнями, дать рекомендации по сохранению здоровья учащихся.

Основная часть

Что такое здоровье? Простота ответа на этот вопрос - «это, когда ничего не болит» - кажущаяся, и до сих пор всеобъемлющего определения здоровья не существует.

Признаками здоровья являются:

- Специфическая (иммунная) и неспецифическая устойчивость к действию повреждающих факторов
- Показатели роста и развития
- Функциональное состояние и резервные возможности организма
- Наличие и уровень какого-либо заболевания или дефекта развития

В настоящее время принято выделять несколько видов здоровья

1. Соматическое здоровье - текущее состояние органов и систем организма человека.
2. Физическое здоровье - уровень роста и развития органов и систем организма.
3. Психическое здоровье - состояние психической сферы.
4. Нравственное здоровье - комплекс характеристик мотивационной и потребностно-информативной сферы жизнедеятельности

Этапы и процедуры исследования: При проведении исследовательской части работы, мы совместно с медицинской сестрой колледжа собрали сведения о состоянии здоровья студентов по данным формы 075 и скрининговым исследованиям, прошедшим в октябре и феврале 2024-2025 учебного года. Сравнили данные показатели, результаты представили в таблице и графике.

Если исходить из предоставленной информации, то по данным формы 075 многие заболевания отсутствуют. К примеру, дефицит массы тела не был зафиксирован ни у одного студента, а плоскостопием страдали всего 2 студента. При первом же скрининге, медицинские работники выявили дефицит массы тела у 5 студентов, а плоскостопие - у 4.

Большое внимание стоит обратить на заболевания глаз, г.к. на период поступления у всех абитуриентов было хорошее зрение, по данным второго скрининга же количество студентов с ухудшенным зрением стало 12. Из 12 спазмом аккомодации страдает 1 человек, астигматизмом - 2, с миопией же выявлено 9 студентов. Рост заболеваемости наблюдается и в опорно-двигательной системе: при втором скрининге у двух студентов был обнаружен - сколиоз, а плоскостопие - у 5.

Из таблицы видно, что наибольший рост заболеваемости заметен в следующих системах органов:

1. Система органов зрения
2. Нарушения обмена веществ
3. Дефицит массы тела
4. Нарушения в опорно-двигательной системе

Так же, среди студентов 1 курса, нами было проведено анкетирование “Вредные привычки». Студенты ответили на 6 вопросов, связанные с такими привычки как: курение, алкоголь, наркотические вещества.

1. Что для вас главное в жизни?
2. Как вы относитесь к курению?
3. Если бы вы знали о курении все, что узнали сегодня начали бы вы курить?
4. Как вы относитесь к спиртному?
5. Как вы относитесь к наркотикам и токсичным веществам?
6. Как вы считаете, почему молодежь начинает курить, пить и употреблять наркотические вещества?

Новизна исследования и степень самостоятельности: Благодаря этой работе, мы более глубоко изучили состояние здоровья студентов 1 курса нашего колледжа, с помощью анкетирования узнали о наличии у студентов вредных привычек и их отношение к жизни.

Заключение

Изучив состояние здоровья студентов, мы пришли к следующим выводам:

- Количество заболеваемости не превышает 40 %, что свидетельствует о хорошей работе медицинских сотрудников «Семейной поликлиники»
- Выяснили, что у наших студентов фактически отсутствуют вредные привычки.
- Большее количество студентов, приходится на страдающих заболеваниями органов зрения (в результате учебной деятельности и постоянной работы с компьютером и гаджетами).

Здоровье каждого человека в его руках. Для того, чтобы хорошо себя чувствовать, необходимо правильно питаться, заниматься спортом, чаще гулять, отдыхать минимум 7 часов в сутки.

Студенты нашего колледжа – это в большей степени здоровые и ценящие свое здоровье люди. Медицинские работники «Семейной поликлиники», к которой прикреплены наши студенты, тщательно осматривают их на скринингах. За период обучения многие заболевания снизились по показателям.

Рекомендуемые упражнения для профилактики нарушения зрения:

Упражнение 1. Оставьте глаза открытыми. 10 раз нахмурьте и поднимите брови как при сильном удивлении.

Упражнение 2. Потрите ладони до появления характерного ощущения тепла. Затем помассируйте небольшим круговыми движениями кончиков пальцев места у внешнего угла глаза. Оставьте при этом прикрытые веки расслабленными.

Упражнение 3. Развернитесь к окну лицом. Расслабьтесь, но держите шею и спину прямо. Посмотрите на самый отдаленный предмет в пределах вашей видимости. Начните пристально рассматривать его, а затем плавно начинайте переводить взгляд на кончик носа. Повторите 15 раз.

Упражнение 4. Делайте круговые движения глазами, при этом прикрыв веки и расслабив их. Выполните по 5 полных оборотов в одну и другую сторону. Делайте это упражнение для глаз полминуты.

Упражнения для спины могут быть выбраны самими студентами и проводиться с соблюдением всех правил техники безопасности в кабинете.

Список использованной литературы.

1. Послание главы государства Касым-Жомарта Токаева народу Казахстана (2024г)
2. В.В. Колбанов Валеология. С-П. 2001
3. Данные скрининговых исследований
4. Результаты анкетирования “Вредные привычки”
5. Статья “Рекомендации по сохранению здоровья” из газеты “Айболит. Здоровье.
6.Медицина. Жизнь.” г. Ставрополь.
Материалы интернет сайта mpgu.su/category/novosti/zdorove/zd
orove-studenta/

№	Заболевания	Август 24	Октябрь 24	Февраль 25
1	Дыхательная система	1	-	-
2	Выделительная система	2	2	2
3	Органы слуха	2	1	1
4	Органы зрения	8	10	12
5	Нервная система	3	3	3
6	Кровеносная система	7	3	3
7	Эндокринная система	-	3	3
8	Нарушения ОВ	-	-	4
9	Дефицит массы тела	-	5	5
10	ОДС	2	4	7

НЕЙРОСЕТИ В ПОМОЩЬ УЧИТЕЛЮ – ФИЛОЛОГУ

Божко Елизавета Степановна
КГУ «Октябрьская общеобразовательная школа отдела образования Карасуского района» Управления образования акимата Костанайской области, учитель русского языка и литературы

Аннотация. Статья посвящена использованию нейросетей в преподавании филологии и их роли в трансформации образовательного процесса. Рассматриваются ключевые направления применения искусственного интеллекта для учителей-филологов: автоматизация рутинных задач, углубленный анализ литературных текстов, создание персонализированных заданий для учащихся и генерация учебных материалов. Отмечается, что нейросети не только помогают оптимизировать работу преподавателей, но и способствуют развитию креативных и языковых навыков у учащихся. В статье также подчеркивается важность использования искусственного интеллекта для повышения квалификации педагогов и улучшения качества образования, создавая новые возможности для более эффективного и индивидуализированного обучения.

Ключевые слова: нейросети, искусственный интеллект, преподавание филологии, автоматизация обучения, анализ текстов, персонализация учебного процесса, создание учебных материалов, креативные навыки, языковые навыки, повышение квалификации, образование, педагогические технологии.

В последние годы искусственный интеллект (ИИ) и нейросети начинают активно внедряться в сферу образования, открывая новые горизонты для учителей различных дисциплин. Особенно ярко это проявляется в работе учителей-филологов, которые занимаются преподаванием языков, литературы, лексики и стилистики. Нейросети становятся не просто вспомогательным инструментом, но настоящим партнёром в педагогической деятельности, значительно расширяя возможности преподавания и обучения. Рассмотрим, как нейросети могут помочь учителям-филологам в их работе, улучшив процессы анализа текстов, создания учебных материалов и взаимодействия с учениками.

Автоматизация рутинных задач: эффективность и экономия времени. Учителя-филологи ежедневно сталкиваются с большими объемами работы, включая проверку письменных заданий, эссе, диктантов и экзаменов. Нейросети предлагают решения, которые позволяют освободить время для более творческой и индивидуальной работы с учениками.

• Грамматическая и стилистическая проверка: Системы вроде Grammarly или LanguageTool могут быстро и точно обнаружить ошибки в тексте, включая орфографические, грамматические и стилистические неточности. Это существенно упрощает рутинную

работу учителя и позволяет больше времени уделять разбору содержания текста, а не исправлению мелких недочетов.

• Автоматическая оценка сочинений и эссе: Современные нейросети могут оценивать работы учащихся по заранее заданным критериям, таким как структура текста, логика изложения, использование литературных средств и т.д. Хотя ИИ пока не способен полностью заменить человеческое мнение, он может стать ценным помощником в оценке, а также выявлять наиболее часто встречающиеся ошибки, на которых стоит сфокусироваться в дальнейшем обучении.

Глубокий анализ текстов: от простого понимания до литературных нюансов. Нейросети открывают новые возможности для анализа литературных произведений, что может существенно облегчить подготовку к урокам и углубить понимание изучаемых текстов.

• Семантический анализ: ИИ может быстро анализировать текст и выделять ключевые темы, мотивы и символику, что особенно полезно при изучении сложных произведений. Например, при анализе классических произведений русской или зарубежной литературы нейросеть может предложить возможные трактовки текста, что поможет учителю глубже понять контекст и значимость произведения.

• Сравнительный анализ литературных произведений: Нейросети способны сравнивать различные произведения, выявляя общие литературные приемы, стилистические особенности и мотивы. Это может быть полезно при проведении уроков по сравнительному анализу, где необходимо выявить схожие черты между авторами, эпохами и стилями.

Персонализация обучения: индивидуальный подход каждому ученику. Одной из ключевых задач современного образования является адаптация учебного процесса под индивидуальные потребности каждого ученика. Нейросети могут помочь создать персонализированные задания и рекомендации, которые максимально соответствуют уровню знаний и интересам учащихся.

• Индивидуальные задания и упражнения: На основе анализа предыдущих работ нейросеть может предложить персонализированные упражнения, которые помогут ученику работать над его слабыми сторонами. Например, если у ученика проблемы с пунктуацией или употреблением определенных грамматических конструкций, ИИ может предложить упражнения именно для этого.

• Рекомендации по чтению: Системы могут порекомендовать ученикам книги или статьи в зависимости от их интересов, уровня подготовки и предпочитаемых жанров. Это способствует не только улучшению языковых навыков, но и расширению кругозора и углублению понимания литературы.

Создание образовательного контента: новые горизонты для преподавания. Нейросети значительно облегчают создание учебных материалов, заданий, тестов и других образовательных ресурсов. Это позволяет учителям тратить меньше времени на подготовку и сосредоточиться на интерактивных и творческих аспектах уроков.

• Генерация упражнений: На основе программы курса нейросеть может генерировать грамматические, лексические и стилистические упражнения, которые идеально подходят под уровень и цели обучения. Эти материалы могут быть использованы для самостоятельной работы учащихся или для проведения интерактивных занятий в классе.

• Автоматическое создание аннотаций и кратких изложений: ИИ может создавать краткие содержания произведений, а также генерировать аннотации, которые могут быть полезны для подготовки к урокам, экзаменам или обсуждениям. Это особенно удобно при работе с большими объемами учебного материала.

Обогащение языкового опыта: развитие креативности и гибкости мышления. Нейросети не только помогают с анализом и созданием контента, но и развивают языковые навыки как у учителей, так и у учеников, стимулируя креативное мышление.

• Машинный перевод и преодоление языковых барьеров: Нейросети, такие как системы машинного перевода (например, Google Translate, DeepL), помогают преодолеть языковые барьеры, обеспечивая точные переводы и объяснения, что особенно полезно при изучении иностранных языков и в межкультурной коммуникации.

• Развитие творческих навыков: Нейросети могут генерировать творческие задания, направленные на развитие воображения у учащихся. Например, системы могут предложить учащимся завершить незаконченные фразы, придумать продолжение истории или создать свои собственные стихи, что способствует улучшению творческих и языковых навыков.

Профессиональное развитие учителей: новые подходы и технологии в педагогике. Нейросети могут стать не только помощниками в обучении учащихся, но и мощным инструментом для повышения квалификации учителей. Используя ИИ, преподаватели могут осваивать новые педагогические методики, обновлять знания о последних достижениях в области филологии и литературы, а также совершенствовать навыки работы с новыми технологиями.

• Обучающие платформы на базе ИИ: Существуют онлайн-курсы и платформы, основанные на нейросетях, которые предлагают учителям материалы по современным методам преподавания, тренируют их в различных аспектах работы с учениками, а также помогают освоить новые технологии в образовательной сфере.

Нейросети становятся незаменимыми помощниками для учителей-филологов, предлагая новые подходы к анализу текстов, созданию учебных материалов, индивидуализации обучения и развитию креативных навыков у учащихся. Они помогают значительно упростить рутинные процессы, повышают качество преподавания и обеспечивают

более глубокое понимание литературы. Внедрение ИИ в образовательный процесс — это не замена преподавателю, а мощный инструмент, который открывает новые возможности для роста как учеников, так и учителей. С помощью нейросетей педагоги могут создавать более интересное, персонализированное и эффективное обучение, соответствующее современным требованиям образования.

Использованная литература

1. Алибеков А. О. (2022). Применение искусственных нейронных сетей в образовательных технологиях. Журнал современных технологий в образовании, с. 45–59.
2. Джумабаев И. А. (2020). Искусственный интеллект и лингвистика: новые горизонты. Языковые технологии и автоматизация, с. 15–26.
3. Кенжебеков Н. К. (2023). Нейросети в анализе литературных произведений: теория и практика. Филологические исследования, с. 58–70.
4. Толегенова К. С. (2023). Применение нейросетевых технологий в преподавании языка и литературы. Казахстанские исследования в области лингвистики, с. 88–96.
5. Тулегенова Г. М. (2020). Роль искусственного интеллекта в развитии системы образования Казахстана. Образовательные инновации, с. 33–40.
6. Умирбекова Д. К. (2020). Современные подходы к использованию ИИ в обучении языкам. Научные исследования в сфере информационных технологий, с. 101–109.

«ҮЗДІК ҚАЛАМ» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТАНЫМДЫҚ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ
REPUBLICAN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL, METHODICAL JOURNAL
РЕСПУБЛИКАНСКИЙ НАУЧНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНЫЙ, МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

ҚАЗАҚ ТІЛІ ПӘНІ БОЙЫНША МӘТІНМЕН ЖҰМЫС ТҮРЛЕРІ

Бошимова Лаззат Жаксыбергеновна
Мұғалжар аудандық оқушылар шығармашылығын дамыту орталығының «Сөз зергері үйірмесінің» жетекшісі

Кіріспе

Қазіргі білім берудің басты мақсаты-табысты, шығармашыл тұлға қалыптастыру. Егеменді елімі здің ең басты мұраты өркениетті елдер қатарына көтерілу болса, ал өркениетке жетуде жан-жақты дамыған, рухани бай тұлғаның алатын орны ерекше. Осы орайда оқушының танымдық, шығармашылық қабілетін дамыту-мектеп мұғалімдерінің алдында тұрған жауапты міндеттердің бірі.

Мәтіндермен жұмыс түрі шығармашылыққа әкеледі ал шығармашылық дегеніміз- оқушының белсенділігі мен дербес іс-әрекетінің ең жоғарғы түрі. Бұл мәселені шешуде шығармашылық тапсырмалардың орны ерекше. Шығармашылық бағыттағы тапсырмалар оқушының білім деңгейін-оқушылық деңгейден шығармашылық деңгейге көтеруге жол ашады.

Бүгінгі таңда оқушылардың сөйлеу мәдениеті жоғарыдепайтуқиынырақболыптұр.Оныңбірденбір себебі, көркем әдебиет оқитын оқушы жоқтың қасы. Қазіргі таңда оқушылардың әдеби шығармалармен танысуына, көркем шығармалар оқуына уақыт аз, ынта төмен. Оқушылар әдеби көркем шығармаларды оқу арқылы жан-жақты әдемілікті меңгереді, әдемі сөйлеу, өздерін кейіпкерлермен салыстыру, терең ойлау, шығармалардағы оқиғаларды елестету арқылы сыни ойлайтын дәрежеге көтеріліп,өздерінің ерекшеліктерін қай жерде де байқата алады. Болмыс, бітіміндегі қасиеттерді әдеби кейіпкерлердің әрекеттері мен сөздері негізінде қалыптастыру мүмкіндігі туындайды. Білім берудегі жаңа тәсілдердің орны бөлек, дей тұрғанмен, кітап еш уақытта екінші кезекке өтпеуі тиіс.

Құнанбай тәрбиелеген Абайдың, Шыңғыс тәрбиелеген Шоқанның қалыптасуында кітап берген тәрбиенің орны ерекше. Сондықтан педагогтың басты міндеті- оқырман оқушыны қалыптастыру, өз бетімен шығармашылық жұмыс жүргізе алатын дара тұлға тәрбиелеу.

Оқушының шығармашылық қабілетін ашу, оны алға қарай дамыту үшін жоспарлы істің мақсаты мен міндетін айқындап алу қажет. Мақсат – баға жетпес байлығымыз, бар білімнің бастауы ана тілімізді оқытуда жан сарайы кең, ұлттық рухы зор, дүниетанымы бай, ізденімпаз, шығармашыл тұлға қалыптастыру.

Міндет:

- Заманауи әдістемелердің тиімділігін дәлелдеу
- Шығармашылық тапсырмаларды айқындау
- Оқушының өз бетімен ізденісіне бағыт беру
- Алға қойған мақсат пен міндетті орындау үшін оқушылардың танымдық, шығармашылық әлеуетін жан-жақты өсіруге, дамытуға ден қою қажет.
- Оқушының шығармашылық қабілетін дамыту жолдарын мәтіндермен жұмыс түрлерін қолдану арқылы жүзеге асыруға болады.

Мәтінді оқып, астындағы тест тапсырмаларын орындаңыз.

Достық



Достық – адамдардың бір-біріне адал, қалтқысыз сеніп, бір мүдделі, ортақ көзқараста болатын қасиеті. Достық өзара жауапкершілік пен қамқорлықтың, рухани жақындықтың белгісі. Нағыз достық кісіге шабыт беріп, өмірде кездесетін түрлі сәтсіздіктерге мойымауға, басқа түскен қайғы мен қиыншылықты бірге көтеруге жәрдемдеседі. Дос-жарандардың мінездері әр түрлі болып келуі мүмкін.

Сатқындық, екі жүзділік, өтірікшілік, өзімшілдік достықпен сыйыспайды. Қазақтың дәстүрлі әдеп жүйесінде достыққа үлкен көңіл бөлінеді. Халық арасында достық туралы мақал-мәтелдер жеткілікті: “Дос жылатып, дұшпан күлдіріп айтады”, “Досы жақсының, өзі де жақсы”, “Дүниеде адамның жалғыз қалғаны — өлгені, қайғының бәрі соның басында”. Достыққа қарама-қарсы ұғым — қастық пен күншілдік. Мұндай сезімге ерік алдырғандар басқаның қуаныш-қызығын, ырыс-бағын көтере алмайды, дос дегеннің не екендігін білмейді. Дұрыс дос таңдай білу — өмірлік мақсаттардың бірі;

Достық – бұл өмірдегі ешнәрсемен бағаланбайтын құндылық. Дос табу оңай, ал оны сақтау одан да қиын. Достық қатынасқа нәзіктікпен қарап, берік сақтау керек. Өйткені ол да баптауды қажет ететін

нәзік өсімдік сияқты. Біздер достықты сақтау үшін жан-тәнімізбен еңбектенбеуіміз керек. Қайтарымын қажет етпей, берудің жолдарын үйрену керек. Сенім мен жарқын көңіл – достықты берік ететін тірек саналады. Өзі шынайы дос бола білген адамның достары да көп болады және жер бетінде өзін жалғыз сезінбейді.

1.Достық – адамдардың бір-біріне адал, қалтқысыз сеніп, бір мүдделі, ортақ көзқараста болатын несі?
A) тірегі
B)мақсаты
C) қасиеті
D)мүддесі
E) достары
2. Қазақтың дәстүрлі әдеп жүйесінде достыққа қандай көңіл бөлінеді?
A) жоғары
B) үлкен
C) мықты
D) жауапты
E) кіші
3. Мәтіндегі негізгі ой қандай?
A) дұшпандық
B) достық
C) азаттық
D) сыйластық
E) жауапкершілік
4. Халық арасында достық туралы қандай мақал-мәтелдер кең тараған?
A) “Досы жақсының, өзі де жақсы”
B) “Отансыз адам-ормансыз бұлбұл”
C) “ Ыдысын көріп асын іш”
D) “Өмір-үлкен мектеп”
E) “Ұстаздан шәкірт озар”

Мәтінді оқып, астындағы тест тапсырмаларын орындаңыз.
Абай мұражайы



Абайдың мемлекеттік тарихи-мәдени және әдеби-мемориалдық қорық мұражайы–ақынның туғанына 95 жыл толуы қарсаңында 1940 жылғы 1-сәуірдегі қаулысы бойынша ұйымдастырылды. 1995 жылы Абайдың 150 жылдық мерейтойына орай Абай мұражайы мемлекеттік тарихи-мәдени және әдеби-мемориалдық «Жидебай-Бөрілі» қорық-мұражайы болып қайта құрылды.

Мұражай экспозициясы келесі залдардан тұрады: «Абай және оның дәуірі», «Абай шығармашылығы», «Абай шығармашылығының қайнар бұлақтары», «Абай аудармалары мен музыкалық мұрасы», «Шығыс поэмалары», «Ескендір поэмасы», «Күмбезді зал», «Жыл мезгілдері», «Жаз өлеңіне арналған панорамалық зал», «Тақырыптық көрмелер залы», «Ақындық айналасы», «Абай халық жүрегінде», «Сыйлықтар залы».
Абай қорық-мұражайы қорында 20 мыңнан астам жәдігері, 12 950 кітабы бар ғылыми кітапхана және көшірме жасайтын ғылыми-техникалық бөлім бар.
1. Мұражай қай жылы ұйымдастырылды ?
A. 1940 жылы
B. 1946 жылы
C. 1965 жылы
Д. 1948 жылы
E. 1949 жылы
2.Абай қорық-мұражайы қорында қанша жәдігер қойылған?
A. 45 мыңнан астам
B. 20 мыңнан астам
C. 12 мыңнан астам
Д. 25 мыңнан астам
E. 19 мыңнан астам
3. Абай қорық-мұражайында қандай бөлімдер бар ?
A.Балалық шағы
B. Ұлттық аспаптар
C.Ғылыми кітапхана және көшірме жасайтын ғылыми-техникалық
Д.Әдеби-көркем
E .Шығармашылық

«ҮЗДІК ҚАЛАМ» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТАНЫМДЫҚ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ
REPUBLICAN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL, METHODICAL JOURNAL
РЕСПУБЛИКАНСКИЙ НАУЧНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНЫЙ, МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

3D-МОДЕЛИРОВАНИЕ И ХИМИЯ

Буркутова Ляйля Жиенгалиевна
учитель химии СШЛ №27, педагог-исследователь

Введение Современные технологии играют значительную роль в образовательном процессе, и 3D-моделирование является одной из наиболее перспективных методик в изучении химии. Возможности трехмерной визуализации позволяют значительно облегчить понимание сложных химических структур и реакций, а также расширить возможности лабораторных исследований без необходимости работы с опасными веществами. Актуальность данной темы обусловлена необходимостью повышения уровня преподавания химии и внедрения инновационных методов в учебный процесс.

Цель данного доклада – подробно рассмотреть применение 3D-моделирования в преподавании химии, проанализировать его преимущества, выявить возможные трудности и предложить рекомендации по его использованию.

Основная часть

Описание педагогической практики, методов и подходов

Применение 3D-моделирования в химии охватывает широкий спектр образовательных задач:

- Визуализация молекулярных структур и химических связей
- Создание моделей кристаллических решеток.
- Демонстрация механизма химических реакций.
- Виртуальные лаборатории и симуляции.

Применение этих методов возможно как в школьном, так и в вузовском обучении. Например, студенты могут самостоятельно создавать 3D-модели молекул, анализируя их геометрические и химические свойства.

Анализ использованных методик

Наиболее эффективные методики 3D-моделирования включают:

1. Использование специализированного программного обеспечения – программы, такие как Avogadro, ChemSketch, Blender, Tinkercad, позволяют создавать точные трехмерные модели химических соединений.[1]
2. Интерактивные 3D-модели – помогают изучить пространственное строение молекул, что особенно полезно при изучении стереохимии.
3. Виртуальные лаборатории – платформы, такие как PhET, позволяют моделировать химические реакции и проводить опыты без риска для здоровья.[2]
4. 3D-печать моделей молекул – в ряде образовательных учреждений практикуется печать молекулярных моделей, что дает возможность физически ощутить их структуру.[4]

Обоснование выбора методов и технологий

Выбор в пользу 3D-моделирования обусловлен рядом преимуществ:



Повышение наглядности – сложные химические процессы и молекулярные структуры легче воспринимаются через визуализацию.

Упрощение обучения – позволяет сократить время на объяснение и повысить уровень понимания.

Экономия ресурсов – виртуальные лаборатории исключают необходимость в дорогостоящих химических реактивах.

Безопасность – уменьшает риски, связанные с проведением опасных экспериментов.

Результаты работы

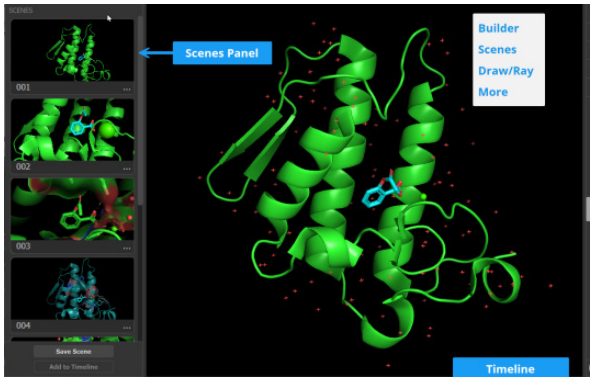
Исследования показывают, что внедрение 3D-моделирования в образовательный процесс способствует:

- росту успеваемости студентов на 15–20%;
- повышению интереса к предмету;
- развитию пространственного мышления;
- лучшему запоминанию материала.

Пример 1: В одном из университетов студентам предложили изучить строение белков с помощью программы PyMOL. В результате они смогли не только разобрать сложные молекулярные структуры, но и предсказать возможные взаимодействия молекул, что ранее было недоступно без глубоких знаний химии.[2]

Пример 2: В школе учащиеся с помощью Tinkercad создавали 3D-модели молекул воды, углекислого газа и метана. После печати моделей на 3D-принтере

ученики смогли наглядно изучить углы связи и форму молекул.[1]



Проблемы и трудности

Несмотря на очевидные преимущества, существуют и определенные сложности:

Высокие требования к техническому обеспечению – не все школы и вузы располагают мощными компьютерами и 3D-принтерами.

Необходимость обучения преподавателей – для эффективного использования 3D-моделирования требуется дополнительная подготовка педагогов.[3]

Ограниченный доступ к ПО – некоторые программы являются платными, что может ограничивать их использование.

Рекомендации

Для успешного внедрения 3D-моделирования в преподавание химии рекомендуется:

- Разрабатывать образовательные курсы по обучению преподавателей.
- Использовать бесплатное программное обеспечение (Avogadro, PhET, Tinkercad).
- Интегрировать 3D-моделирование в учебные программы.
- Обеспечить техническую поддержку и обновление оборудования в школах и вузах.[5]

Заключение 3D-моделирование представляет собой мощный инструмент для обучения химии, позволяя глубже понять пространственное строение молекул, прогнозировать химические взаимодействия и моделировать сложные процессы. Включение трехмерной визуализации в образовательный процесс не только повышает успеваемость учащихся, но и делает обучение более увлекательным и доступным.

С учетом современных тенденций развития цифровых технологий следует продолжать внедрение и развитие 3D-моделирования в образовании, уделяя особое внимание обучению педагогов и техническому оснащению учебных заведений.

Список использованных источников

1. Иванов С. В. “Использование 3D-моделирования в химии” – 2022.
2. Официальный сайт PhET – https://phet.colorado.edu
3. Руководство по Avogadro – https://avogadro.cc
4. Статья “Применение 3D-печати в химии” – Журнал научных исследований, 2023.
5. Образовательные платформы для химии – материалы конференции “Инновационные технологии в образовании”, 2023.

«ҮЗДІК ҚАЛАМ» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТАНЫМДЫҚ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ
REPUBLICAN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL, METHODICAL JOURNAL
РЕСПУБЛИКАНСКИЙ НАУЧНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНЫЙ, МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

STEM-ТЕХНОЛОГИИ В ПРЕПОДАВАНИИ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА

Егоровская Наталья Владимировна
учитель английского языка,
КГУ школа-лицей № 46, г. Шымкент

Современные образовательные системы требуют внедрения новых методологических подходов, способных адаптироваться к динамично меняющимся условиям и запросам общества. Внедрение инновационных теологий, ориентированных на развитие критического мышления, гибкости, адаптивности и креативности, является необходимым условием для подготовки учащихся к успешной жизнедеятельности в условиях постоянно трансформирующейся реальности.

Цель: исследовать возможности и эффективность использования STEM-технологий в изучении английского языка, а также определить их влияние на развитие языковых навыков и междисциплинарных компетенций учащихся.

Задачи:

- рассмотреть примеры успешного применения STEM-подходов в лингвистическом образовании;
- выявить преимущества и возможные трудности, связанные с внедрением STEM-технологий в изучении английского языка;
- изучить роль STEM-технологий в формировании интерактивной и гибкой образовательной среды для освоения английского языка.

Внедрение STEM-подходов в лингвистическое образование открывает новые возможности для развития языковых навыков, стимулирует креативное мышление и способствует формированию междисциплинарных компетенций. Такие технологии как виртуальная реальность, робототехника, программирование и цифровые платформы помогают создать уникальную образовательную среду.

Тем самым, можно привести несколько примеров успешного применения STEM-подхода:

1. Проектная работа на английском языке и междисциплинарные проекты

Использование STEM на уроках английского языка позволяет ученикам проводить исследования и выполнять проекты, которые сочетают в себе языковые навыки и научные знания.

Например, в 9 классе рассматривается экологическая тематика в рамках модуля «Indanger» посвященного животным, находящимся на грани вымирания. Учащимся предлагается разработать исследовательский проект, направленный на изучение животных, обитающих на конкретной территории. Также предлагается провести анализ проблем, с которыми они сталкиваются. Помимо этого, школьники создают информационные постеры с изображениями животных и краткими описаниями, используя соответствующую терминологию, что способствует углубленному пониманию и освоению специализированной лексики в контексте экологии.

2. Применение программного обеспечения, онлайн-курсов, онлайн-сообществ, или симуляторов для изучения английского. Например, использование таких платформ, как Duolingo, Coursera или специализированных STEM-курсов на английском языке.

Таким образом, обучающиеся учатся работать с современными технологиями, одновременно улучшая свои языковые навыки.

3. Ученики выполняют научные эксперименты (опыты) и впоследствии представляют полученные данные на английском языке. Например, презентация исследования о влиянии климата на экосистемы. В учебнике для 11 класса, при изучении темы «Timekeeping device», учащимся предлагается ознакомиться с видеоматериалом, посвященным истории создания первых часов. После этого, в рамках экспериментальной части урока, они проводят практическое занятие по определению времени. Данный этап урока направлен на развитие навыков публичной речи на английском языке, а также способности к структурированию и последовательному изложению научных данных.

4. Изучение английского через STEM-игры, такие как Roblox, Minecraft: Education Edition, CodeCombat или Scratch помогают развивать навыки программирования и общения на английском языке. Обучение становится интерактивным и увлекательным, что повышает мотивацию учащихся.

Эти примеры демонстрируют, как интеграция STEM-подхода в образовательный процесс по изучению английского языка может значительно повысить его эффективность, обеспечивая практико-ориентированное обучение, усиление мотивации и акцент на решение реальных задач.

Проблемы и сложности, возникающие при интеграции подходов и технологий STEM в образовательную практику преподавания английского языка:

1. Технические ограничения. Не все учебные заведения имеют доступ к необходимым технологиям (роботы, VR-оборудование, компьютеры).

2. Недостаток квалифицированных преподавателей. Значительное количество педагогов испытывают затруднения в успешной интеграции STEM-подходов в процесс обучения иностранным языкам вследствие недостатка соответствующего опыта и необходимой методической подготовки.
3. Финансовая обременительность. Внедрение STEM-технологий требует значительных финансовых вложений в оборудование и программное обеспечение.
4. Сложность интеграции. Комбинирование языковой образовательной программы с техническими дисциплинами может представлять значительные трудности для учащихся с гуманитарной ориентацией мышления, что обусловлено потенциальными когнитивными и мотивационными барьерами.
5. Языковой барьер. Учащиеся с низким уровнем английского могут испытывать трудности в понимании технической терминологии, что замедляет процесс обучения.

Интеграция STEM-подходов в процесс изучения английского языка может быть метафорически представлена как “мост”, соединяющий две различные сферы — гуманитарную и техническую. Этот процесс выходит за рамки традиционного языкового обучения, создавая образовательную среду, в которой языковые конструкции становятся инструментами для воплощения инновационных идей, а технологии выступают в роли средств для их выражения и реализации. Однако, как и любой мост, он требует прочного фундамента (ресурсов) и умелых строителей (преподавателей).

Список использованных источников и литературы

1. Гребенюк, Т. Б. Использование STEM-подхода в условиях среднего профессионального образования / Т. Б. Гребенюк, И. Г. Булан // Известия Балтийской государственной академии рыбопромыслового флота: психолого-педагогические науки. – 2020. – № 1(51). – С. 22-29.
2. Дозморова О.Б. STEAM – образование на уроке иностранного языка /– О.Б. Дозморова. – Пермь. – 2019.
3. Изучение английского языка в STEM-предметах: преобразование классов, школ и жизни (2018). Глава: 3 Взаимосвязь между языком и изучением STEM для изучающих английский язык. – URL: https://nap.nationalacademies.org/read/25182/chapter/5
4. National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine. 2018. English Learners in STEMSubjects: Transforming Classrooms, Schools, and Lives. Washington, DC: The National Academies Press. https://doi.org/10.17226/25182
5. Буеракова М. А., Ламанова Л. Л. Внедрение элементов «STEM-образования» в начальной школе. Актуальные научные исследования всовременном мире. 2019; № 1-4 (45): 48 – 50.

«ҮЗДІК ҚАЛАМ» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТАНЫМДЫҚ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ
REPUBLICAN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL, METHODICAL JOURNAL
РЕСПУБЛИКАНСКИЙ НАУЧНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНЫЙ, МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

ПРОЕКТНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ В МАЛОКОМПЛЕКТНОЙ ШКОЛЕ

Есина Ирина Валентиновна
учитель начальных классов
КГУ «ОСШ с.Новороmановка»
Акмолинская область
Сандыктауский район

Современная школа ориентирована на развитие у учащихся исследовательских и проектных навыков. Это особенно актуально для малокомплектных школ, где индивидуальный подход играет ключевую роль. В докладе рассматриваются особенности проектно-исследовательской деятельности в малокомплектной школе, её значение, методы реализации, а также анализ проведённых проектов и их результаты.

1. Особенности малокомплектной школы

Малокомплектные школы (МКШ) – это образовательные учреждения, в которых обучение ведётся в небольших классах или объединённых группах. К их особенностям относятся:

- ограниченный кадровый состав (учитель ведёт несколько предметов);
- нехватка материально-технических ресурсов;
- обучение детей разного возраста в одном классе;
- тесная связь школы с местным сообществом.

Несмотря на эти особенности, малокомплектная школа даёт возможность глубже вовлекать учащихся в проектную и исследовательскую деятельность, формируя у них самостоятельность и практические навыки.

2. Значение проектно-исследовательской деятельности в малокомплектной школе
- Проектно-исследовательская деятельность помогает учащимся:
- учиться анализировать и систематизировать информацию;
- решать практические задачи, актуальные для местного сообщества;
- развивать навыки командной работы и ответственности;
- формировать интерес к предметам через активное познание.

В малокомплектной школе проекты часто носят локальный характер, ориентированный на изучение родного края, экологии, культуры и хозяйственной деятельности региона.

3. Методы организации проектно-исследовательской деятельности

3.1. Проектные группы и индивидуальные работы

Так как в малокомплектной школе ученики учатся в смешанных классах, часто используются разновозрастные проектные группы. Это создаёт эффект наставничества, когда старшие помогают младшим.

Пример:
Проект «История моей семьи» – младшие школьники собирали устные рассказы, а старшие оформляли их в виде родословного древа и презентации.

3.2. Исследовательские мини-проекты

Небольшие исследования позволяют учащимся развивать аналитическое мышление.

Пример:
Исследовательская работа «Чистая вода – залог здоровья» включала:

- забор проб воды из разных источников в селе
- проведение простых тестов на прозрачность и примеси
- анализ и обсуждение результатов с учителем

Результат: дети узнали о качестве местной воды и задумались о её очистке.

3.3. Интеграция в урочную деятельность

Проектная работа может быть частью уроков, например:

- по математике – исследование

геометрических фигур в архитектуре села,
- по экологии – мониторинг местных лесных зон и флоры,
- по истории – изучение архивных документов.

Пример:

Проект «Забытые ремёсла» – ученики исследовали ремесленные традиции своего региона, брали интервью у местных мастеров, создавали альбом и проводили выставку.

Результат: дети узнали об истории своего края и попробовали себя в традиционных ремёслах.

4. Анализ успешных проектов в малокомплектных школах

Проект «Школьный огород»
Цель: изучить влияние удобрений на рост овощей.
Этапы:
- Закладка грядок разными способами.
- Наблюдения и замеры.
- Анализ результатов.

Результат: дети узнали о естественном земледелии, вывели лучшие методы ухода за растениями. Проект привлёк внимание родителей, которые начали применять новые технологии в своих огородах.

Проект «Экологическая тропа»

Цель: исследовать экологическое состояние местного леса.
Этапы:

- Сбор информации о флоре и фауне.
- Исследование загрязнённых зон.
- Разработка экологического маршрута.

Результат: дети провели экскурсию для жителей села, рассказав о ценности природы. Проект помог школе наладить контакт с экологическими организациями.

5. Проблемы и пути решения

- Недостаток кадров – решение: привлечение местных специалистов и дистанционных наставников.
- Ограниченность ресурсов – решение: использование подручных материалов, краеведческих экспедиций.
- Слабая мотивация учеников – решение: связь проектов с реальными проблемами их жизни.

Заключение

Проектно-исследовательская деятельность в малокомплектной школе – это не просто способ обучения, но и важный инструмент развития самостоятельности и креативного мышления. Успешные проекты позволяют учащимся не только изучать теорию, но и применять её на практике, формируя у них ответственность и интерес к познанию.

«ҮЗДІК ҚАЛАМ» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТАНЫМДЫҚ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ
REPUBLICAN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL, METHODICAL JOURNAL
РЕСПУБЛИКАНСКИЙ НАУЧНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНЫЙ, МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

КӨРКЕМ ЕҢБЕК САБАҒЫНДА ЖАҢАША ӘДІС-ТӘСІЛДЕРІ ПАЙДАЛАНА ОТЫРЫП, ОҚУШЫЛАРДЫ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚҚА БАУЛУ

Есмамбетова Динара Сериковна
Көркем еңбек
пәнінің мұғалімі
«№46 мектеп-лицей» коммуналдық мемлекеттік
мекемесі

Баяндаманың мақсаты :
Оқушылардың жаңаша әдіс-тәсілдері пайдалана отырып, оқушыларды шығармашылыққа баулу
– қолдануын,өз бетінше ізденеді, материалдарды анықтайды таңдайды және безендіреді.
- Теориялық идеяларды іс жүзінде жүргізу.
- Оқыту тәжірибесін өзгерту әрі жақсарту және бұл өзгерістерді өзі бағалау. Оқытушының кәсіби дамуын жетілдіру:
- Өз ұстанымдарының маңызын, жеке мақсат қоюдың орынды екенін анықтау.
- Әрекеттерін ойдағыдай басқару үшін өзінің жасырын әлеуетін ашу.
- Тәжірибелік проблемалар мен теориялық идеялар арасындағы беймәлім дүниелерді зерттеу.
Баяндаманың міндеттері:
– Білім алушылардың жаңаша әдіс-тәсілдері орындауында іскерлік дағдыларын қалыптастыру, біліктілігін арттыру.
– Оқушының қызығушылығымен ынтасын арттыру
Баяндаманың түрі Әдістемелік баяндама.
Кілт сөздер . Іс- әрекетті зерттеу, кәсіби-тұлғалық құзыреттілік, құзыреттілік

Жоспар
Кіріспе
1.Іс әрекетті зерттеу туралы түсінік.
2. Іс-әрекеттегі тәжірибені зерттеу – мұғалімнің зерттеушілік қабілетін арттыратын әдістемелік ұсынымдар
ҚОРЫТЫНДЫ
Пайдаланған әдебиеттер тізімі

КІРІСПЕ

Қазіргі таңда, оқыту мен оқу үдерісін оқушылардың бойында өзекті дағдылар мен білімді қалыптастыруда мұғалімдер әртүрлі әдістерді қолданады. Іс-әрекеттегі зерттеуді жүргізе отырып, мұғалімдер қолданған әдістердің ықпалын өлшеу негізінде олардың тиімдісін анықтайды. Іс-әрекеттегі зерттеуді өз тәжірибелеріне енгізе отырып оқыту мен оқудағы тиімді әдістерді анықтап қана қоймай, жаңа білім мен қажетті дағдыларды қалыптастыра бастайды. Бұл зерттеумен айналысу бастамашыл, көшбасшы мұғалімдердің ішкі уәжінен туындайды. Тәжірибе көрсеткендей, көптеген мұғалімдер осы бастамаларында әртүрлі кедергілерге тап болатыны белгілі: зерттеу сұрағын құрылымдау, Іс-әрекеттегі зерттеу жоспарын құру және оны тәжірибеге енгізу, нәтижені талдау және т.б.

Бұл зерттеулер осы жоғарыда айтылған кедергілерді жеңуге мүмкіндік беруге бағытталған. Осы жұмысты оқи отырып мұғалім: «Іс-әрекеттегі зерттеу жүргізуді неден бастаймын?», «Іс-әрекеттегі зерттеу мен Сабақты зерттеу әдісі бір нәрсе ме?» немесе «Зерттеу сұрағын қалай құрылымдаймын?», «Күнделікті сабақта зерттеуді қалай жүргізуге болады?» деген сияқты сұрақтарға жауап алуға болады.

Жұмыстың мақсаты мұғалімдерге іс-әрекеттегі зерттеуді өз тәжірибелеріне жоспарлап енгізуге қолдау көрсетілді. Жұмыста іс-әрекеттегі зерттеудің ерекшелігі, мәні, жүргізу кезеңдері сипатталды және зерттеудің кезеңдеріне байланысты практикалық кеңестер мен ұсыныстар берілді.

Проблеманы анықтау. Мұғалімдерде тәжірибе барысында туындайтын, жауап алуды қалайтын бірқатар өзекті сұрақтары болатыны сөзсіз, алайда сұрақтардың арасынан күнделікті жұмыста аса маңызды және қызықты болып табылатын бір мәселені анықтап алу керек. Бұл іс-әрекеттегі зерттеудің бірінші кезеңі болып табылады. Проблеманы зерттеуді бастар алдында бірнеше критерийлерді ескеру қажет болады. Зерттеу мәселесі болып табылатын проблемалар төменгі талаптарға сай болуы шарт:

- өзекті болуы керек;
- жоғары деңгейлі сұрақ болуы керек - иә/жоқ
- жаргондарды қатыстырмай, қарапайым
- тілді пайдалана отырып жазылуға тиіс;
- тәжірибелік маңызы болуы керек;

Сондықтан сабақ барысында көркем еңбек пәнінде қолданылатын зерттеудің бірінші кезеңінде «6-сынып оқушыларының белсенділігін арттыру үшін дифференциацияның қай стратегиялары тиімді?» тақырыбын, ал екінші кезеңінде 6-сынып оқушыларына жаңаша әдіс-тәсілдері пайдалана отырып, элементтерін қолдану жұмыс формаларының қай түрі тиімді?» атты тақырыпты таңдап, зерттеуге

кірістік. Тақырыпты таңдаған соң, күтілетін нәтижені айқындайды. Ол үшін келесі шаблонды пайдалануға болады. Мен өзгерткім келетін жалғыз мәселе – бұл … Менің тәжірибем … арқылы жақсартылуы мүмкін. Мен жұмыс істейтін оқушыларға … қажет. Мен … білгім келеді. Маған… неге солай екенін білген қызық. Оқытудағы ең маңыздысы – бұл … Оқушы- лар үшін ең қолайлы оқыту ортасы … болып табылады Маған … қалай ... зерделеу қажет.

Сабақты таңдау негіздемесі: Іс әрекетті зерттеу әдісі

Топтың құрамы/қағидаты:

-Сабақ зерттеу құрамында 4 мұғалім қатысады.ӘБ жетекшісі және пән мұғалімдері.

-Қазақтың ұлттық элементерін жаңаша түрде ою-өрнекті қолдану арқылы ережелерін сақтай отырып шығармашылық талдаумен бөлісіп, топ ережесін құру.

-Сабақтың мерзімін белгілеу.

-Зерттеу тақырыбын анықтауы. Зерттелетін сыныпты белгілеуі. Зерттеу іс әрекетті анықтауы.

-Деректер жинауы. Оқушылардан сұхбат алуы, Бейнежазбалар, суреттер, АКТ қолдану, графикалық тірек сызбалары.

А,В,С деңгейдегі оқушыларды түрлі сұрақтар қою арқылы анықтауы.

- Оқу мақсатын дайындау. Іс-әрекеттегі зерттеуді жоспарлау.

-Бақылау сұрақтары мен бақылау парақтарын дайындау

Талдау әдісі: жаңаша әдіс-тәсілдерді орындауда сабақ мақсатына жетуге не көмектесті?

Сабақты қалай қызықты етіп ұйымдастыруға болады?

Шығармашылық жұмыстағы жаңаша тәсілдерді дұрыс қолдана алды ма?

Сабақты талдау

Бақылау критерийлері:

Оқушыларды бақылауда әр мұғалім белгіленген зерттелуші оқушыны қадағалау

Бақылау парақтарына бағаланған оқушылардың жұмысының нәтижесін жазу

Оқушылардың сабаққа қаншалықты қызығушылығы артқанын анықтау

Ашық сұрақтарға жауап беруі. Әдіс-тәсілдерді неге қарап орындаған. Жаңаша Оюларды қалай көрсетуге болады. Заманауи бас киімге қандай жаңаша оюлар жапсырылады?

Тақырыпты игеру қабілеті, дамуы

Тақырыпқа қатысты зерттеу жұмыстарында және ізденуде жаңалықтар енгізуі

Тапсырмаларды орындауда дұрыс көрсеткіш болады ма?

Тайм менеджмент сақталынады ма?

Өз ойын еркін жеткізе алды ма?

Табыс критерийлері

А) Ою-өрнектің нобайын орындайды. Ұлттық элементтерді пайдаланады.

Б) Нобай орындауда композициялық үйлесімділігіндегі қателіктер мен жұмыс жүргізеді

С) Топтық жұмыста белсенді қатысып отырады, өз бетінше жұмыс жасай алады.

Тәжірибе тарату формасы.

Зерттеу сабақтарының нәтижелері туралы педагогикалық кеңесте, баспа беттеріне, ғаламтор желелеріне жариялау.

Қорытынды

Қорыта келгенде, мұғалімдерге іс-әрекеттегі зерттеуді өз тәжірибесіне оңтайлы енгізе отырып оқыту мен оқу ортасының тиімділігін арттыруға бағытталған.

Іс-әрекеттегі зерттеуді жүзеге асыруда кездесетін кедергілер талданып, мұғалімдерге нақты қадамдар ұсынылады. Зерттеу жұмысында берілген практикалық кеңестер мен қадамдарды орындай отырып, мұғалімдер оқыту мен оқуда болатын проблемаларды терең зерделеп зерттеу сұрағын құрылымдай алатын болады. Бұл қадам мұғалімдерге проблеманың шығу себебін түсінуге, оны шешу жолын саналы түрде ойластыруға мүмкіндік береді.

Зерттеу сұрағын құрылымдау кезеңінен кейін күнделікті сабақта Іс-әрекеттегі зерттеу аясында анықталған өзгерісті икемдеп енгізуге байланысты нақты ұсынылымдар жасалып, зерттеудің жоспарын құру үлгісі беріледі. Жоспарды құруда мұғалімдер сабақтың оқу мақсатын ескере отырып, өзгерісті енгізуге және өзгерістің ықпалын бағалау құралдарын анықтап кіріктіруге назар аударады.

Іс-әрекеттегі зерттеу жоспарын жүзеге асыруда зерттеуші-мұғалімнің сабақтың барысында жасайтын әрекеттері де қадамдап беріледі. Өзгерістің ықпалын бағалау үшін бақылауды жүргізуге арналған кеңестер және «іс-әрекеттегі рефлексия» жүргізу жолдары ұсынылады. Зерттеуде енгізілген өзгерістің ықпалын бағалау үшін бақылау, сұхбат, сауалнама жүргізе отырып алынған нәтижелерді талдау механизмі беріледі.

Бұл зерттеу мұғалімдердің өз тәжірибесіне рефлексия жасай отырып, зерттеу жүргізуге ынтасын оятуды көздейді.

Жұмыста ұсынылған қадамдар мұғалімнің сабақ барысында зерттеуді жүргізуге қатысты білім мен дағдысын дамытып қана қоймай, өзінің оқытуы мен оқушылардың оқуы туралы жаңа білім алып, оқу ортасын сапалы құруға ықпал етеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

Айдосов Т.К Мұғалім-зерттеуші нұсқаулығы Іс-әрекетті зерттеу енгізу 1-кітап

Элейн Уилсон. Іс-әрекеттерді зерттеу жолдары

Ажибекова А.Д Оқытудың инновациялық әдіс -тәсілдері арқылы табысты оқытуға қол жеткізу.

Назарбаев зияткерлік мектебі. ДББҰ. Мұғалімге арналған нұсқаулық

«ҮЗДІК ҚАЛАМ» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТАНЫМДЫҚ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ
REPUBLICAN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL, METHODICAL JOURNAL
РЕСПУБЛИКАНСКИЙ НАУЧНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНЫЙ, МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

ҚАЗАҚ ТІЛ МҰҒАЛІМІ ҚҰРА,БҰРА! ОЙЫНШЫҒЫ

Молбаева Клара Жеткиншековна
Байганин ауданы Қ.Мұханбетқали атындағы орта-мектеп гимназиясының тарих пәнінің мұғалімі

Кіріспе

Балалардың дамуы мен шығармашылық қабілетін жетілдіруде ойыншықтардың маңызы зор. Әсіресе, құрастыруға негізделген ойыншықтар балалардың логикалық ойлауын, қол моторикасын және қиялын дамытуға ықпал етеді. Солардың бірі - "Құра,бұра!" ойыншығы."Құра,бұра!" - ағаштан жасалған құрастырмалы ойыншық, ол баланың инженерлік қабілетін дамытып, түрлі пішіндерді құрастыруға мүмкіндік береді. Бұл ойыншық баланың моторикасын жетілдірумен қатар, оның кеңістіктік ойлауын жақсартады. Сонымен қатар, ол экологиялық таза материалдан жасалғандықтан, қауіпсіз және ұзақ мерзімді пайдалануға жарамды. Бұл жұмыста "Құра,бұра!" ойыншығының ерекшеліктері, оның бала дамуына әсері және ойыншықтың маңызы қарастырылады.

Өзектілігі

Қазіргі заманғы балалар ойыншықтары көбінесе пластиктен жасалып, дайын формада ұсынылады, бұл олардың шығармашылық және инженерлік ойлау қабілеттерін шектей алады. Ал "Құра,бұра!" ойыншығы - баланың өз қолымен құрастырып, түрлендіруіне мүмкіндік беретін экологиялық таза өнім. Бұл ойыншықтың өзектілігі–оның балалардың логикалық ойлауын, қол моторикасын және шығармашылық қабілеттерін дамытудағы рөлінде. Сонымен қатар, ойыншық табиғи материалдардан жасалғандықтан, балалардың денсаулығына қауіпсіз.

Мақсаты

"Құра,бұра!" ойыншығының ерекшеліктерін талдау және оның балалардың дамуына тигізетін әсерін зерттеу.

Міндеттері

"Құра,бұра!" ойыншығының құрылымын және жасалу ерекшеліктерін сипаттау.Оның балалардың когнитивті және моторикалық дағдыларын дамытудағы рөлін анықтау.Ойыншықтың экологиялық және педагогикалық маңыздылығын қарастыру.

Оқыту тәжірибесінің әдістері мен тәсілдері

"Құра,бұра!" ойыншығы баланың шығармашылық және танымдық қабілеттерін дамытуға бағытталған, сондықтан оны оқытуда әртүрлі әдістер мен тәсілдерді қолдануға болады. Төменде тиімді әдістер сипатталған.

1. Көрнекі-тәжірибелік әдіс

Бұл әдіс баланың ойыншықпен тікелей жұмыс істеуін қамтиды.

Көрнекі үлгі көрсету: Мұғалім немесе ата-ана ойыншықтың қалай құрастырылатынын көрсетеді.

Қолмен жұмыс: Балалар бөлшектерді біріктіріп, өз бетімен құрастыруды үйренеді.

2. Проблемалық оқыту әдісі

Бұл әдіс арқылы балалардың сыни ойлауын және шешім қабылдау қабілеттерін дамытуға болады.

Мәселе қою: Балаларға ойыншықтан белгілі бір құрылымды (көліктің дөңгелегін құрау) жасау тапсырмасы беріледі.

Шешім іздеу: Балалар өз бетінше немесе топпен бірге шешім тауып, түрлі нұсқаларды қарастырады.

Нәтижені талдау: Жасаған құрылымдарын талқылап, қай бөліктер жақсы жұмыс істегенін, қайсысын жақсартуға болатынын анықтайды.

3. Ойын әдісі. Балалар ойын арқылы оңай үйренеді, сондықтан "Құра,бұра!" ойыншығын қолдану барысында әртүрлі ойын тәсілдерін қолдануға болады.

4. Түсіндірме-көрнекілік әдісі

Бұл әдіс балалардың тыңдау, көру және іс-әрекет жасау арқылы үйренуін қамтамасыз етеді.

Бейнематериалдар көрсету: Ойыншықтың қолдану тәсілдерін бейнелер арқылы көрсету.

Қадамдық нұсқаулық: Балаларға суреттелген нұсқаулықтар беріліп, сол бойынша құрастыру ұсынылады.

Тәжірибелік көрсету: Мұғалім ойыншықты қалай пайдалану керектігін практика жүзінде түсіндіреді.

5. Топтық және жеке жұмыс әдістері. Жеке жұмыс: Әр бала ойыншықты өз бетімен құрастырып, өзінің ойлау қабілетін дамытады.Топтық жұмыс: Балалар бірігіп, күрделі құрылымдарды жасайды, бұл олардың қарым-қатынас дағдыларын жетілдіреді. Екі-үш бала бірге жұмыс істеп, бір-біріне көмектеседі.

Қолданылатын әдістерді талдау

"Құра,бұра!" ойыншығын оқыту барысында әртүрлі әдістер қолданылды. Әр әдістің тиімділігі

мен артықшылықтарын қарастырып, олардың бала дамуына ықпалын талдайық.

1. Көрнекі-тәжірибелік әдіс

Талдау:Бұл әдіс балалардың ойыншықты өз қолымен құрастыруына мүмкіндік береді. Олар бөлшектерді ұстап көріп, біріктіріп, олардың қалай жұмыс істейтінін тәжірибе жүзінде зерттейді.

Артықшылықтары:

У Баланың қимыл-әрекет дағдыларын дамытады.

У Логикалық ойлау мен кеңістіктік түсінігін жақсартады.

У Балалар ойын арқылы қызығып үйренеді.

Кемшіліктері:

Х Кейбір балаларға нұсқаулықсыз құрастыру қиын болуы мүмкін.

Х Қателіктерден сабақ алу үшін мұғалімнің бағыттауы қажет.

2. Әдістер мен технологиялар

“Құра,бұра!” ойыншығын оқытуда көрнекі-тәжірибелік, ойын, проблемалық оқыту, түсіндірме-көрнекілік және топтық жұмыс әдістері қолданылды.

3. Жұмыс нәтижелері

Балалардың моторикасы, логикалық ойлауы, шығармашылық қабілеттері дамыды.

Қиындықтар: кейбір балаларға қосымша бағыт-бағдар қажет болды.

4. Оқу процесіндегі мысалдар

Балалар бөлшектерді құрастырып, ауыл шаруашылығына керекті көлікті құрады.

Топтық жұмыс кезінде өзара көмектесу байқалды.

5. Қорытынды және ұсыныстар

Қолданылған әдістер тиімді болды, бірақ жекелеген балаларға қосымша қолдау қажет.Әріптестерге оқытуды ойын арқылы жүргізуді және бұлдіршіндердің қызығушылығын арттыру үшін интерактивті тәсілдерді қолдануды ұсынамыз.

Қорытынды: Қорытындылай келе, “Құра,бұра!” ойыншығын оқу процесінде пайдалану – балабақша балаларының шығармашылық қабілетін, логикалық ойлауын және техникалық дағдыларын дамытуға ықпал ететін тиімді әдістердің бірі. Бұл әдіс балалардың ойыншықты өз қолымен құрастыруына мүмкіндік береді. Олар бөлшектерді ұстап көріп, біріктіріп, олардың қалай жұмыс істейтінін тәжірибе жүзінде қолданды.

«ҮЗДІК ҚАЛАМ» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТАНЫМДЫҚ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ
REPUBLICAN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL, METHODICAL JOURNAL
РЕСПУБЛИКАНСКИЙ НАУЧНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНЫЙ, МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

БІЛІМ БЕРУДЕГІ ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТІҢ РӨЛІ

Әлімбаева Сарқыт Бахитқызы
№55 орта мектеп-гимназиясы
Математика пәнінің мұғалімі

Түйін сөздер: жасанды интеллект, математикалық білім, машиналық оқыту ML және оның түрлері.
Аннотация. Жұмыс әртүрлі деңгейлерде математикалық білім беруде қазіргі заманғы жасанды интеллект (АИ) технологияларын қолданудың кейбір мәселелері мен ықтимал перспективаларына арналған. Мұндай қолданудың ықтимал бағыттары ұсынылған. Негізгі назар машиналық оқытумен байланысты технологияларды пайдалануға бағытталған. Кейбір есептеу эксперименттерінің нәтижелері берілген.

Жасанды интеллект – машиналық әдістердің жиынтығы күрделі, гетерогенді мультифакторлық есептерді шешу қоршаған орта. Жасанды интеллект технологияларының интеграциясын тереңдету өмірдің көптеген салаларындағы интеллект өзгерістерді қажет етеді педагогикалық парадигмадағы пікірлер.

Қайта қарау қажеттілігі анықталды білім беру технологиялары. Сәйкес көрінеді

зертханалық сабақтар, практикумдар сияқты жұмыс түрлері, интерактивті дәрістер; имитациялық модельдерді қолдану; топтық талқылаулар мен жобалар; дөңгелек үстелдер. Құрылды болашақ мұғалімдерді өнер негіздеріне оқытудың мазмұны арқылы табиғи интеллектке жету керек принциптерді теориялық оқыту концепциясынан көшу интеллектуалды жүйелердің жұмыс істеуі практикалық автоматтандыруды қолдану дағдылары және тиімді қол жетімді нұсқаулар арқылы білім беру процестері жасанды интеллект тәлімгері.

Бұл мақалада біз математика мұғалімдеріне жасанды интеллект негіздерін оқытудың инновациялық әдістемелік тәсілдерін қарастырамыз. Алдымен педагогика ғылымының контекстіндегі «жасанды интеллект» категориясының шекарасы мен маңызды мазмұнын анықтап алайық. Әрине, «жасанды интеллект» ұғымының мазмұны ол қарастырылатын парадигмаға байланысты түбегейлі ерекшеленеді [1, б. 35].

Терминнің өзі ғылыми айналымға енгізіліп, оны 1956 жылы американдық зерттеуші және функционалдық бағдарламалаудың негізін қалаушы Дж.Маккарти анықтады, оған сәйкес жасанды интеллект – интеллектуалды, «ойлайтын» машиналар мен бағдарламаларды құрудың ғылыми саласы және технологиясы. Мұндай бағдарламалар мен құрылғылар өздерінің ойлау процестерін қалыптастыруға, сонымен қатар адамның когнитивтік процестерін түсінуге және оларды дұрыс түсіндіруге қабілетті. [7, б. 1174].

Әртүрлі деңгейлерде математикалық білім беруде AI технологияларын қолданудың жеке бағыттарын қарастырайық.

Математикалық білім берудегі AI технологияларының дәстүрлі қолдануларының бірі математикалық тапсырмаларды орындау үшін компьютерлік құралдарды жасау және пайдалану болып табылады, т.б. «математикалық шешушілер» деп аталады. Бұл технологияларға символдық есептеулерге, функция графиктерін құруға және т.б. арналған UMS («әмбебап математикалық шешуші») құралы кіреді [2]. Сондай-ақ, бұл класс шартты түрде әртүрлі мамандандырылған бағдарламалық қамтамасыз етуді қамтуы мүмкін: MATLAB, Mathcad, Mathematica және т.б. Бұл класс сонымен қатар әртүрлі онлайн математикалық шешуші-симуляторларды қамтуы мүмкін деп санаймыз, мысалы, Wolfram Alpha [2] және т.б.

SMART Notebook v.11-18 бағдарламасында белгілі бір математикалық тапсырмаларды орындаудың дұрыстығын тексеру үшін әртүрлі AI құралдарын құрудың кең мүмкіндіктері (бастауыш білім беруде) берілген: арнайы тестілеу кестелері (классификация), «Әрекет дизайнері» құралы (классификация) , т.б. [5]

Математикалық білім беруде әртүрлі математикалық мәтіндермен жұмыс істеуге көп көңіл бөлінеді: арифметикалық есеп мәтінімен (есеп мәтінін қысқарту, есеп мәтінінің құрылымын анықтау: шарт, сұрақ (бастауыш) сандық өрнектерді оқу, сандық теңсіздіктер және т.б. AI технологияларының мүмкін қолданбалары математикалық білім беру саласында қызығушылық тудырады, біз мұндай қолданбалардың екі маңызды мысалын береміз:

1. Адамның сөйлеу тілінің қалыптасуы. AI технологияларының бұл қолданбасы, мысалы, Microsoft корпорациясының Word Online және OneNote Online бағдарламалық өнімдерінде иммерсивті мәтінді оқу құралы ретінде жүзеге асырылады [3]. Бұл оқыту әдістемесінің тиімділігі, әсіресе денсаулығында әртүрлі шектеулері бар балалар үшін дәлелденген. Бағдарлама мәтінді дауыстап оқиды және бір уақытта жеке сөздерді ерекшелейді. Бұл оқудың дәлдігін, еркіндігі мен хабардарлығын жақсартуға, назар аударуға және сақтауға, «мәтіннің толып кетуін» жеңуге көмектеседі. Бастауыш сыныптағы

математика сабақтарында бұл құралды қолданудың оң тәжірибесі бар: есеп мәтіндерін оқу, математикалық ережелерді, тапсырмаларды және т.б.

2. Мәтінді талдау немесе табиғи тілді өңдеу (NLP). Машиналық оқытудың бұл бөлімі мәтіндермен жұмыс істеудің әртүрлі мәселелерін шешеді: классификация, мәтіндерді кластерлік талдау, нысанды іздеу, сөз бұлты және т.б. Біздің ойымызша, кейбір математикалық мәтіндерді жіктеу немесе берілген мәтіндегі субъектілерді іздеу қызықты: қарапайым тапсырма немесе толық немесе жетіспейтін деректері бар күрделі тапсырма және т.б. зерттеуді дамытуға болады.

Болашақта мұндай AI технологиялары студенттер үшін өте күрделі математикалық білім беруде кеңінен қолданылуы мүмкін деп ойлаймыз. Бұл салалар тиісті ғылыми зерттеулерді қажет етеді. Мұндай зерттеулердің нәтижелері математиканы оқыту әдістемесінде де көрініс табуы мүмкін. Мысалы, SMART Notebook бағдарламалық құралы қолжазба сандарды және кейбір геометриялық фигураларды тануға арналған құралдарды қамтиды. Бұл AI негізіндегі технологиялар бастауыш сыныптарда математика сабақтарында кеңінен қолданылып, балалардың үлкен қызығушылығын тудыруда.

Әдебиеттер тізімі:

1. Колесникова, Г.И. Искусственный интеллект: проблемы и перспективы / Г.И. Колесникова //

1. Видеонаука. – 2018. – № 2 (10). – С. 34–39. Кублановский С.И., Матиясевич Ю.В. Искусственный интеллект в математике - универсальный математический решатель // Компьютерные инструменты в образовании. 2003. №2. С. 49-54. [Электронный ресурс]. - Режим доступа: https://cyberleninka.ru/article/n/iskusstvennyy-intellekt-v-matematike-universalnyy-matematicheskiy-reshatel

2. Онлайн калькулятор Wolfram Alpha [Электронный ресурс]. - Режим доступа: https://www.wolframalpha.com/

3. Иммерсивное средство чтения текста. Средства обучения (Майкрософт). [Электронный ресурс]. - Режим доступа: https://www.onenote.com/learningtools

4. Серов А.А. Электронные интерактивные обучающие тренажеры в преподавании информатики // Перспективы развития математического образования в Твери и Тверской области: Материалы научно-практической конференции. 2017. С. 83-86.

5. Осваиваем компьютерное зрение. [Электронный ресурс]. - Режим доступа: https://habr.com/ru/post/461365/

6. Учим нейронную сеть геометрии. [Электронный ресурс]. - Режим доступа: https://habr.com/ru/post/328698/

7. McCarthy, J. From here to human-level AI / J. McCarthy // Artificial Intelligence. – 2007. – #171. – Pp.1174–1182.

«ҮЗДІК ҚАЛАМ» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТАНЫМДЫҚ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ
REPUBLICAN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL, METHODICAL JOURNAL
РЕСПУБЛИКАНСКИЙ НАУЧНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНЫЙ, МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

ХИМИЯ ПӘНІНЕН ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМЫТУДЫҢ ТИІМДІ ЖОЛДАРЫ МЕН ӘДІСТЕРІ

Жакудина Әлия Ергалиқызы
Ақтөбе облысы Алға ауданы
«Тоқмансай негізгі мектебі» КММ-нің
химия-биология пәнінің мұғалімі

Білім беру мазмұнын жаңарту аясында мектепте білім алушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту білім берудің басым мақсаттарының бірі болып табылады. Функционалдық сауаттылық әр мектеп өз пәнінің негізінде қалыптасады. Ол үшін мына мәселелерге үнемі көңіл бөлу керек:

1.Оқушыларға тапсырмаларды 6 деңгейлі Блум таксономиясы негізінде құрып, ондағы білу, түсіну, қолданудан гөрі жинақтау, талдау, бағалауға мән беру.

2.Стандарт талаптарына сай берілген тапсырмалармен қатар оқушының өмірде қолдана алатындай тапсырмалар құрастыруға көңіл бөлу керек.

3.Оқушының логикалық ойлауын, сыни тұрғыдан ойын жеткізуді жүзеге асыру үшін білім берудегі сабақтың құрылымын өзгерту керек, яғни оқу мен оқытудың белсенді әдіс тәсілдерін ұтымды таңдау керек.

4.Тапсырманы зейін қойып орындауға және эксперименттік есептер, зертханалық шағын зерттеу жұмыстарын орындата отырып, өзінің орындаған жұмысының дұрыстығына көз жеткізу, өзін-өзі бағалауға үйрету. Осындай іс-әрекеттерді орындаған жағдайда оқушыға жоғары деңгейде білімін қалыптастыруға жол ашады.[2]

Химия пәнінен жаңа тақырыптарды және үй тапсырмаларын бекіту кезінде оқушылардың логикалық ойлау қабілеттерін дамыту үшін, теория жүзінде алған білімді практикада қолдана білу үшін функционалдық тапсырмаларды қолданудың маңызы зор. Себебі функционалдық сауаттылық тапсырмалары сын тұрғысынан ойлау қабілеттерін дамытады, ғылыми жаратылыстану сауаттылығын қалыптастырады, алған білімін өмірде қолдана білуге бағыт-бағдар береді. Осы тұста химия пәнінің мұғалімі ретінде өз тәжірибеммен бөліскім келеді. Химия пәнін оқытуда оқушылардың ғылыми-жаратылыстану сауаттылығын қалыптастыру мақсатында сабақ барысында білім алушыларға мынандай тапсырмалар берілген болатын: зерттеу жұмыстарына бейімделген тапсырмалар; көркем әдеби, тарихи мазмұндағы тапсырмалар; тәжірибеге бағытталған тапсырмалар т.б. Тапсырмалар бірнеше бағытты қамтиды: зерттеушілік қабілетті дамытуға бағытталған, зерттеу нәтижелерін басқа деректермен салыстыруға бағытталған, болжам жасауға бағытталған.

1.Зерттеушілік қабілетті дамытуға бағытталған тапсырма:

Тапсырма

1. Мән мәтін: жеке

Мазмұны: ғылым туралы білім, ғылыми жаратылыстану зерттеу

Құзыреттілігі: ғылыми зерттеулерді қолдану

Қолдану аймағы: медицина, денсаулық

Таным мен ойлау түрі:талдау

Сұрақтың типі: толық жауап

Анемияны емдеу үшін(қандағы гемоглобиннің төмендеуі) темір препараттары, соның ішінде темір (II) сульфаты, кейде ұнтақтағы қалпына келтірілген темір ұзақ уақыт бойы қолданылған. Анемияны емдеудің ежелгі халықтық рецепті де белгілі – “темір” алма: бірнеше шегелер алмаға салынып, бір күнге қалдырылады. Содан кейін шегелер алынып тасталады, ал науқас сол алманы жейді. “Темір” алманың тиімділігін қалай түсіндіруге болады?[3]

2.Зерттеу нәтижелерін басқа деректермен салыстыруға бағытталған тапсырма:

Тапсырма 2.

Мән мәтін: жеке

Мазмұны: ғылым туралы білім, ғылыми жаратылыстану зерттеу

Құзыреттілігі: ғылыми зерттеулерді қолдану

Қолдану аймағы: денсаулық

Таным мен ойлау түрі:қолдану

Сұрақтың типі: толық жауап

Егер сізге шұғыл түрде тігін машинасын майлау қажет болса және үйде машина майы болмаса, сіз өсімдік майын пайдалана аласыз ба? Жауап: жоқ, мүмкін емес. Барлық өсімдік майлары біртіндеп полимерленіп, машинаның бөлшектерінде берік пленка түзеді, содан кейін оларды алып тастау керек.

2. Болжам жасауға бағытталған тапсырма.

Тапсырма 3.
Мән мәтін: жаһандық
Мазмұны:ғылыми жаратылыстану зерттеу
Құзыреттілігі: ғылыми тұрғыдан түсіндіру
Қолдану аймағы: ғарыш, астрономия
Таным мен ойлау түрі:бағалау
Сұрақ түрі: толық жауап
Күн негізінен сутектен (массасы бойынша 72 пайыз) және гелийден (массасы бойынша 25 пайыз) тұрады. Уақыт өте келе сутек жанып, термоядролық синтез арқылы гелийге, содан кейін басқа элементке айналады. Сутегі таусылған кезде қандай өзгеріс болатындығын болжап көріңіз.

Бұл тапсырмалар жүйесі www.4exam.ru әдістемелік сайтында орналасқан. Осындай жұмыстарды жүргізу арқылы оқушылардың функционалдық сауаттылықтарын арттырып келемін.

Химия пәнінен құзыреттілікке бағытталған функционалдық сауаттылықты арттыру тапсырмалары апробациядан өтіп, төмендегідей нәтиже берді. Бөлім бойынша ұқсас оқу мақсаттарын кіріктіре отырып, тапсырмалар бойынша тексеру жұмысы алынып отырды. «Зат құрылысы» тақырыбы бойынша: 51,3% «Заттың химиялық өзгерістері» тақырыбы бойынша: 57% «Көмірсулар» тақырыбы бойынша: 48% «Карбон қышқылдары » тақырыбы бойынша: 54% «Майлар. Сабын » тақырыбы бойынша: 62% «Бейметалдар» тақырыбы бойынша: 50% Оқушылардың орташа функционалдық ұпай көрсеткіші: 54%-ды құрайды, мүмкіндік деңгей. Оқушыға дайын білім мен идеяларды ұсыну емес, оқушылардың өздерінің білім мен идеялар құруға, яғни сындарлы оқыта отыра функционалдық сауаттырығын арттыруға болады. Осы орайда В.А.Сухомлинский «Баланы білім, ақиқат, ереже мен формулалар қоймасына ойландырып қоймас үшін оны ойланту керек» деп айтқан сөздерін негізге ала отыра, заман талабына сай жаңа заман оқушысының функционалдық сауттылығы жоғары болуы тиіс деп ойлаймын. Ал оқушының функционалдық сауаттылық деңгейін арттыруда баланы ойлантуымыз маңызды болып табылады. Яғни оқушы мектеп қабырғасында алған білімдерін өмірде қолдана білсе ғана ол табысты бола алады. Ол үшін баланың алған білімінің дұрыс бағалануы басты назарда болуы тиіс. Мұғалім сабақ жоспарын құру барысында қай бала қалай бағаланатыны туралы жеке қарап, алдын ала бағалау шкалаларын қарастырып, болжам жасай отыра, оны жоспарына енгізіп, барлық сабақ үрдісін бағалау қажеттігін ескерген жөн. Оқушы өзін-өзі талдау, өзіне-өзі баға беру мен рефлексия жасау тәжірибесін үйренуі, оқу үдерісі ғана емес, бағалау үдерісінің де белсенді қатысушысы болуы керек. [1] Оқушының функционалдық сауаттылығын арттырудағы, сындарлы ойлантудағы келесі маңыздыларының бірі – кері байланыс деп есептейміз. Оқушының оқу үрдісінде алған білімдерін келешекте қолдану үшін оқушының қандай деңгейде екендігін, яғни өзінің біліміне өзі сындарлы баға беруге көмектесіп қана қоймай, өз проблемасымен жеке қалмай, қолдау арқылы шешімін табуда маңызды. Кері байланыс үдерісінде оқушылардың жауабын мадақтау және жеке мақсатты көрсеткіштерді белгілеуді көздейтін бағалау. Ол оқушыларды өздерінің жұмысына қатысты айтылған пікірлер жайында ойландырып, оларды келешекте жетілдіру мүмкіндіктерін табуға ынталандырады. Сондықтан да астарлы бағалай отыра, сыни ойлай білу және өзіндік жұмыс істей білу қабілеттілігі мұғалімнің жаңа идеяларды тудыруға, сабақ үдерісін одан әрі дамытуда маңызы зор болып табылады. Сондықтан бүгінгі оқушының функционалдық сауаттылығын арттыруда жаңа формациядағы мұғалім бойында төмендегі кәсіби құзыреттілігі болса мақсатымызға бірге жетпекпіз, ол: - оқушыларға қамқорлық көрсете білетін, оған ықпал жасай алатын және өз бетінше шешім қабылдауда бағыт-бағдар беретін; - әрбір оқушының пәнді түсінуді қалай құрылымдау қажеттігін ойластыра білетінін сезінетін, осы көзқарастар тұрғысынан білімі мен тәжірибесін қалыптастыратын; [1] - оқушының білім беру бағдарламасы деңгейлері бойынша ілгері жылжуын өрістету мақсатында мазмұнға сәйкес кері байланыс орната алатын кәсіби білімі мен түсінігі бар; - оқытудың мақсаты мен сабақтың нәтижелі де табысты өту өлшемдерін, өзі мен оқушыларының бұл өлшемдерге қандай дәрежеде сәйкес келетіндігін білетін; - оқушылардың игерген білімі мен оқушылар мойындаған «Біз қайда бара жатырмыз?», «Қандай іс-әрекет жасау керек?», «Одан әрі не істеу керек?» деген сияқты табыстылық өлшемдері арасындағы алшақтықты жою үшін не істеу керек екенін білетін; - бастапқы идеядан өзге идеяларды өрістете байланыстыратын және сол идеяларды оқушылардың өздері құрастырып, жандандыра алатындай етіп жинақтап, толықтырып, тереңдетіп бере алатын мұғалімдер. Бұл құзыреттіліктер деңгейлік бағдарламада көрсетілген. Белгілі педагог К.Ушинскийдің «Мұғалім – өзінің білімін үздіксіз көтеріп отырғанда ғана мұғалім, ал оқуды, іздеуді тоқтатысымен оның мұғалімдігі де жойылады» - деген пікірін негізге ала отыра мұғалім әрдайым кәсіби дамуына назар аудару қажет.

Әдебиеттер:

1.Оразханова Н., Кенжебаева Г. М. - «Оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру жолдары» ғылыми мақаласы, 2012.- Б.42.
2. Крицман В.А. Книга для чтения по неорганической химии.Ч.-I. Пособие для учащихся. Изд. 2, перераб. М.: Просвещение, 1983.- 145бет.
3. PISA RELEASED ITEMS –SCIENCE. 2006 жыл

«ҮЗДІК ҚАЛАМ» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТАНЫМДЫҚ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ
REPUBLICAN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL, METHODICAL JOURNAL
РЕСПУБЛИКАНСКИЙ НАУЧНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНЫЙ, МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

ЖАРАТЫЛЫСТАНУ-МАТЕМАТИКА БАҒЫТЫНДА ОҚИТЫН ОҚУШЫЛАРДЫҢ ГЕОГРАФИЯ ПӘНІНЕН ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚҚА ДАЙЫНДАУДЫҢ ТИІМДІ ӘДІС-ТӘСІЛДЕРІ

Жаналина Жанар Ержановна
География пәнінің мұғалімі
Қайырбек Оразов атындағы
Аралағаш орта мектебі

Кіріспе

Жаратылыстану-математика бағыттағы оқушылар үшін география пәні — табиғат пен қоғам арасындағы байланысты, ғылыми әдістер мен математикалық құралдарды қолдана отырып қоршаған ортаны түсінуді үйрететін маңызды пән. География пәні оқушыларға тек ақпараттық білім ғана емес, сондай-ақ функционалдық сауаттылықты дамытуға мүмкіндік береді. Географиядағы функционалдық сауаттылықты қалыптастыру — оқушылардың өз білімдерін өмірде қолдану, нақты проблемаларды шешу және сыни ойлау қабілеттерін дамыту үшін қажетті дағдыларды меңгерту процесі болып табылады.

География пәні және функционалдық сауаттылық

География пәнінің оқу бағдарламасы табиғи және әлеуметтік құбылыстарды түсіну мен сипаттауға бағытталған. Оқушылар географиялық ақпаратты талдай отырып, аналитикалық дағдыларын қалыптастырады, деректерді талдайды, шешім қабылдайды және ғылыми зерттеу жүргізеді. Бұл пән оқушыларды функционалдық сауаттылыққа, яғни ақпаратты пайдалану, сандық деректерді интерпретациялау және географиялық мәселелерді шешу қабілеттеріне дайындайды.

География пәні арқылы функционалдық сауаттылықты дамыту әдіс-тәсілдері

1. Деректермен жұмыс жасау

География пәні бойынша оқушыларға әртүрлі статистикалық деректер мен картографиялық материалдармен жұмыс жасау дағдыларын үйрету өте маңызды. Мысалы, географиялық карталар, диаграммалар, графиктер мен кестелерді талдау арқылы оқушылар табиғи ресурстарды, климаттық жағдайларды, халық санының өзгерісін және басқа да мәліметтерді түсініп, оларды нақты жағдайлармен байланыстырады. Бұл процесс оқушылардың сыни ойлауын, деректерді интерпретациялау және талдау қабілеттерін дамытады.

2. Іскерлік ойын әдісі

Іскерлік ойын–бұл туындаған мәселелерді қарастыру және шешу мақсатындағы шартты жағдайлардағы әлеуметтік-экономикалық жүйелер мен адамдардың кәсіби қызметін басқару үдерістерін имитациялық үлгілеу. Іскерлік ойын – шығармашылық кәсіби ойлауды дамытудың құралы, оның барысында адам өзгеше жағдайларды талдау және өзі үшін жаңа кәсіби міндеттерді шешу қабілетіне ие болады. Іскерлік ойын өндірістің нақты жағдайларын, жұмыс істеушілердің (мамандардың) қызметі мен қатынасын имитациялайды. Оған қатысушылар бірінші кезекке ойын мақсатын емес, танымдық мақсатты қою керек. Қатысушылардың ойын ережелерін орындауы және кәсіби нормаларға жүгінуі – әркімге берілген рөлдің шеңберінде, жеке және бірлесіп қабылданатын шешімдердің қажетті алғышарты. Сайып келгенде, қатысушылар бір-бірімен қарым-қатынасқа түсіп, проблемалық жағдайларды ойнайды және шешеді.

Іскерлік ойынның міндетті сипаттары:

- Әлеуметтік-экономикалық немесе әлеуметтік-психологиялық жүйені басқару проблемасының болуы;
- Ойнайтын ұжымда ортақ мақсаттардың бар болуы;
- Әртүрлі рөлдердің болуы және осыған сәйкес, осы рөлдерді атқаруға тағайындалған, қатысушылар мүддесінің әр түрлі болуы (шиеленіс);
- Жүйені толығымен нысандандыру мүмкіндігінің жоқ болуы, жағдаятта белгісіздіктің болуы, көптеген факторлардың ықтималдық сипатын есепке алу, және осыған орай, қарастырылатын үдерістің ойындық имитациялық үлгісінің болуы;
- Уақыттың шынайы және шартты факторының болуы;
- Қоршаған жағдайдың өзгеру қарқындылығы және уақыттың алдыңғы сәттерінде ойынға қатысушылардың шешімдеріне қатысты және кейін қоршаған жағдайдың өзгеруіне әсер ететін кері

байланыстың болуы, яғни «шешімдер тізбегінің» болуы;

- Ойын қызметінің нәтижелерін бағалау жүйесінің болуы;
- Ортақ мақсатқа, ойын ұжымы қызметінің ортақ нәтижесіне жетуде ойынның әрбір қатысушысының жеке үлесіне шынайы баға беретін, қатысушыларды жігерлендіру жүйесінің болуы;
- Шешімдердің көп баламалығы; іскерлік ойынды міндетті минималды қажеттіліктегі және жеткілікті дәрежедегі құжатпен қамтамасыз ету;
- Басқарылатын эмоциялық шиеленістің болуы. Оларды қолдану аясы өте кең: оқу қызметінен бастап басқару шешімдерін шынайы қызметте эксперименталдық апробациядан өткізуге дейін. Іскерлік ойындарды өткізудің негізгі мақсаты– шынайылыққа жақындатылған жағдайда шешім қабылдау тәжірибесін беру.

3. Белсенді әдістер – бұл оқушылар мен мұғалімнің өзара әрекеттесуінің нысаны, бұл жағдайда мұғалім мен оқушылар бір-бірімен сабақ барысында әрекеттеседі, және де, бұл жерде оқушылар пассив тыңдаушылар емес, сабақтың белсенді қатысушылары. Егер пассив сабақта негізгі әрекет жасайтын адам және сабақ менеджері мұғалім болып табылса, бұл жерде мұғалім мен оқушылардың құқығы бір деңгейде. Егер пассив әдістер әрекеттесудің авторитарлық стилін қарастырса, белсенді әдістер көбіне демократиялық стильге жүгінеді. Оқытудың белсенді әдістері– оқушылардың танымдық қызметін ынталандыратын әдістер. Негізінен, белгілі бір мәселені шешу жолдары туралы пікірлермен еркін алмасуды ұйғаратын диалогпен құралады. Олар оқушылар белсенділігінің жоғары деңгейімен сипатталады. Оқу және оқу-өндірістік қызметті белсендіру тұрғысындағы оқытудың әр қилы әдістерінің мүмкіндіктері әр түрлі, олар тиесілі әдістің табиғаты мен мазмұнына, оларды пайдалану тәсілдеріне, педагогтің шеберлігіне байланысты болады. Әр әдісті оны қолданатын адам белсенді қылады.

Оқытудың белсенді әдістерінің артықшылықтары

- Біріншіден, олар өздері белсенді болып табылады, себебі іргетасы зияткерлік және физикалық тұрғыдағы белсенді ойындар болып табылады.

-Екіншіден, олар пассив монологті білім алу үдерісінің барлық қатысушыларының белсенді пікір алмасуына ауыстырып, оқушылар мен білім алушыларды пассив тыңдаушылар және «сөйлеуші бастар» қатарынан ұйымдасқан командалардың жігерлі, қайратты, шығармашыл, талапкер ойыншылары мен бапкерлеріне (ойнаушы бапкерлерге) айналдырады.

-Үшіншіден, бұл әдістер, дәстүрлі тәсілдеме кезінде жасырын болатын оқушылардың әлеуетін арттырып, оқыту барысында вербалды және вербалды емес қатынас жасаудың барлық қолжетімді түрлерін пайдаланады.

-Төртіншіден, бізде бар интеллектілердің барлығын пайдалану нәтижесінде, білімді, іскерлікті, дағдыларды, қасиеттер мен құндылықты бағдарларды игеру үдерісі елеулі түрде белсендетіледі. Сонымен қоса, әдістер белсенділігінің ауқымды болуы соншалық, тек сабақ, семинар, тренинг тапсырмаларына ғана емес, релаксацияға, қоңырау кезіне және мектептен тыс уақытқа да таралады. Үзілістер кезінде оқушылардың белсенділігі тәжірибелік тапсырмалар мен жаттығуларды орындау кезіне қарағанда жоғары болатыны күтпеген жағдай болып табылады.

4. Географиялық зерттеулер мен тәжірибелер

География пәнін оқыту барысында оқушыларды зертханалық жұмыстарға тарту өте тиімді. Мысалы, ауа температурасының өзгерісін, су деңгейінің көтерілуін немесе топырақтың құнарлығын зерттеу сияқты тәжірибелер жүргізу. Бұл жұмыстар оқушыларға нақты ғылыми әдістерді қолдануға, деректерді жинауға және оларды дұрыс интерпретациялауға мүмкіндік береді.

5. Ақпараттық технологияларды қолдану

География пәнінде ақпараттық технологияларды пайдалану функционалдық сауаттылықты арттырудың тиімді тәсілі болып табылады. Оқушылар географиялық ақпарат жүйелерін (ГИС), картографиялық бағдарламалар мен онлайн ресурстарды қолдана отырып, географиялық деректермен жұмыс істейді. Мысалы, Google Earth немесе ArcGIS сияқты құралдар арқылы оқушылар әлем картасын зерттеп, географиялық ақпаратты визуализациялауды үйренеді. Бұл әдіс оқушыларды ақпараттық сауаттылыққа дағдыландырады.

6. Топтық жұмыс және пікірталастар

Оқушыларды топтарға бөліп, географиялық мәселелер бойынша пікірталас ұйымдастыру арқылы олардың сыни ойлау қабілеттерін дамытуға болады. Мысалы, климаттың өзгеруі, экологиялық дағдарыстар, табиғи ресурстардың сарқылуы сияқты мәселелерді талқылау. Бұл әдіс оқушылардың өз пікірін негіздеуге, басқа пікірлерді тыңдауға, өзара пікір алмасуға үйретеді, сондай-ақ олардың зерттеу жұмыстары мен шешім қабылдауда белсенді қатысуына мүмкіндік береді. Әдіс ретінде, тікелей қатынас жасау үдерісінде оқу тобының қатысушыларының пікірлеріне, ұстанымына әсер ету үшін логикалық тұрғыдан негізделген дәлелдер жүйесін пайдалануға мүмкіндік береді. Қатысушылардың қарамақайшы пікірлерін салыстыра келе, мәселені әр қырынан көруге, өзара ұстанымдарды нақтылауға болады және осыған орай, жаңа ақпаратты қабылдауға қарсыласуды азайтуға, жасырын қақтығыстардың алдын алуға болады, өйткені ашық пікір алмасу үдерісінде қатысушылардың ұстанымдарын бағалауға қатысты эмоциялық ағат пікірлерді жою, топтық шешім немесе топтық поляризацияны шығару мүмкіндігі пайда болады. Кәсіпорындар қызметінің тәжірибесінен және жеке мемлекеттердің, ұйымдардың әрекеттерінен алынған шырмауларды талдау әдеттен тыс оқиғаларды, «жаңылыстарды» қолданыстағы экономикалық, экологиялық және басқа нормативтіккұқықтық

ережелер тұрғысынан талдауды талап етеді. Осындай шырмауларды талдау оқу тобының қатысушыларына орнаған жағдайдың ерекшелігін талдап қана қоймай, одан лайықты шығу жолдарын көрсететін нұсқауларды әзірлеуге мүмкіндік береді.

7. Кейс-стади жағдайларын талдау

Кейс – талдау, шешу және білім алушыларды бағалау үшін мұғаліммен арнайы тұжырымдалған, өндірістік немесе экономикалық жағдайлардың түрлері. Кейстердің белгілі бір ерекшеліктері бар. 1. Кейс негізінде, әдетте, шынайы немесе мұғалім арнайы тұжырымдаған нақты жағдаят жатады . Оның материалы арнайы зерттеулердің нәтижелерімен, статистикалық есептілік нысандарымен және басқа қосымша ақпаратпен бекітілген болады. 2. Кейске нақты тұжырымдалған сұрақтардың болуы тән емес; кейсті талдаған кезде алдыңғы кезектегі талдауды талап ететін басты мәселе үнемі айқын бола бермейді; кейсті талдау және шешім іздеу барысында ең маңызды және қиын кезеңдерінің бірі басты мәселені анықтау болып табылады. 3. Кейсте бір жақты шешім болмауы мүмкін. Кейс негізінде жатқан нақты жағдаяттың қолайлы деуге келетін шешімдері азды-көпті көп болуы мүмкін. 4. Көпшілік қабылдаған ұғымда шешімді шығару мүмкін емес болған жағдайда, шешім ретінде мәселені айқындау немесе түсіну, оны талдау және орнаған жағдаятта әрекет ету жолын анықтау процесін тануға болады. Сонымен, нақты жағдаяттарды талдау әдісінің негізінде, әдетте, сабақ барысында баға берілетін болған оқиғалар, жүзеге асырылған шешімдерді бейнелейтін нақты 13 деректер жатады. Кейс-технология, өз кезегіне, кейсті – қалыптасқан жағдайды (мысалы, шынайы нарықтық конъюнктураны) немесе дайын шешімі әлі жоқ, белгілі бір қызмет түрін жүзеге асыру шарттарының арнайы тұжырымдалған жағдайларын талдаудан құралады.

4. *Қорытынды*

География пәні - жаратылыстану-математикалық бағыттағы оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытуда маңызды рол атқарады. География пәні арқылы оқушыларға тек табиғат құбылыстарын гана емес, сонымен қатар өмірде кездесетін географиялық мәселелерді шешуге қажетті дағдыларды үйретуге болады. Деректермен жұмыс істеу, математикалық модельдер құру, жобалық жұмыстар жүргізу және ақпараттық технологияларды қолдану — осының барлығы оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттыруға септігін тигізеді. Білім беру үдерісінде осы әдіс-тәсілдерді қолдану арқылы оқушылардың география пәніне деген қызығушылығын арттырып, олардың әлемді дұрыс түсінуіне мүмкіндік береміз.

«ҮЗДІК ҚАЛАМ» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТАНЫМДЫҚ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ
REPUBLICAN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL, METHODICAL JOURNAL
РЕСПУБЛИКАНСКИЙ НАУЧНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНЫЙ, МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ ПЕН БІЛІМ БЕРУ ӘДІСТЕРІН БІРІКТІРУ: ҚАЗАҚ ТІЛІН ОҚЫТУ СТРАТЕГИЯЛАРЫ

Жексембиева Рысгүл Балғабекқызы
Ақтөбе қаласы №29 орта мектебінің қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі, педагог-модератор

Жасанды интеллект (ЖИ) қазіргі білім беру жүйесінде маңызды рөл атқарып, қазақ тілін оқыту әдістемелерін жаңа деңгейге көтеруде. ЖИ технологияларын тиімді пайдалану арқылы оқыту процесін жекелендіріп, оқушылардың тілдік дағдыларын дамытуға және оқытушылардың кәсіби құзыреттіліктерін арттыруға мүмкіндік бар. Қазақ тілін оқытуда ЖИ-дің рөлі ерекше, себебі ол оқу процесін жекелендіріп, оқушылардың дағдыларын дамытудың инновациялық тәсілдерін ұсынады. Бұл баяндамада ЖИ-ді қазақ тілін оқытуда қолдану стратегиялары қарастырылады.

Жасанды интеллектінің қазақ тілін оқытудағы артықшылықтары:

1. Жеке оқыту траекторияларын құру: ЖИ әр оқушының білім деңгейі мен қажеттіліктеріне сәйкес оқу бағдарламаларын бейімдеп, оқу материалдарын ұсынады. Бұл тәсіл оқушылардың оқу мотивациясын арттырып, білім сапасын жақсартады.
2. Интерактивті оқу ортасын қалыптастыру: ЖИ негізіндегі платформалар мен қосымшалар оқушыларға қазақ тілін үйренуде интерактивті және қызықты әдістерді қолдануға мүмкіндік береді. Мысалы, сөйлесу боттары мен виртуалды ассистенттер арқылы оқушылардың сөйлеу дағдыларын дамытуға болады.
3. Оқытушылардың кәсіби дағдыларын жетілдіру: ЖИ технологияларын меңгеру арқылы мұғалімдер заманауи оқыту әдістерін тиімді пайдаланып, өздерінің кәсіби құзыреттіліктерін арттырады. Бұл оқыту сапасын жоғарылатуға және оқушылардың білім деңгейін көтеруге ықпал етеді.

Жасанды интеллектіні қазақ тілін оқытуда тиімді пайдалану үшін мұғалімдер мен оқушылардың осы технологияларды меңгеруі және оларды оқу процесінде белсенді қолдануы маңызды. Бұл қазақ тілін үйрену мен оқытудың сапасын арттырып, білім беру жүйесін жаңғыртуға септігін тигізеді.

Жасанды интеллект (ЖИ) қазіргі білім беру жүйесінде маңызды рөл атқарып, қазақ тілін оқыту әдістемелерін жаңа деңгейге көтеруде. ЖИ технологияларын тиімді пайдалану арқылы оқыту процесін жекелендіріп, оқушылардың тілдік дағдыларын дамытуға және оқытушылардың кәсіби құзыреттіліктерін арттыруға мүмкіндік бар.

Қазақ тілін оқытуда ЖИ қолдану стратегиялары:

- Онлайн курстар мен семинарлар ұйымдастыру: ҚР Ғылым және жоғары білім министрлігі Тіл саясаты комитетінің тапсырысымен өткізілген «Оқытушылардың кәсіби дағдыларын дамытуға және жасанды интеллектіні интеграциялауға бағытталған қазақ тілін оқытудың заманауи әдіс-тәсілдері» атты онлайн-семинарлар мұғалімдерге ЖИ технологияларын оқыту процесіне енгізу жолдарын үйретеді.
- ЖИ негізіндегі оқыту құралдарын пайдалану: Қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында ЖИ қолдану арқылы мәтіндерді талдау, грамматикалық қателерді анықтау және оқушылардың жазбаша жұмыстарын бағалау сияқты тапсырмаларды автоматтандыруға болады. Бұл мұғалімдердің уақытын үнемдеп, оқыту сапасын арттырады.
- Инклюзивті білім беруде ЖИ қолдану: ЖИ технологиялары ерекше білім беру қажеттіліктері бар оқушыларға оқу материалдарын бейімдеп, олардың білім алу процесін жеңілдетеді. Бұл барлық оқушылардың тең білім алу мүмкіндігін қамтамасыз етеді. Қазіргі уақытта білім беру жүйесінде жасанды интеллект (ЖИ) технологияларын қолдану оқыту әдістерін жаңа деңгейге көтеруде. Қазақ тілін оқытуда ЖИ-дің рөлі ерекше, себебі ол оқу процесін жекелендіріп, оқушылардың дағдыларын дамытудың инновациялық тәсілдерін ұсынады. Бұл баяндамада ЖИ-ді қазақ тілін оқытуда қолдану стратегиялары қарастырылады.

ЖИ технологиялары оқушылардың білім деңгейін талдап, әр оқушыға жеке оқу жоспарын ұсынуға мүмкіндік береді.

- Quzqoldau – қазақ тілін үйренуге арналған мобильді қосымша, ол оқушының білім деңгейіне қарай тапсырмаларды бейімдейді.
- Kundelik.kz, Bilim class – оқушылардың оқу үлгерімін талдайтын ЖИ алгоритмдері бар платформа.

ЖИ негізіндегі құралдар оқу материалдарын қызықты әрі интерактивті түрде ұсынуға көмектеседі.

- ChatGPT және Google Bard – қазақ тілінде жазу, сөйлеу, аудару дағдыларын жетілдіру үшін

қолданылатын виртуалды ассистенттер.

• KAZ-NLP жобасы – қазақ тіліндегі мәтіндерді өңдеп, грамматикалық қателерді тексеретін құрал.

• KAZ-LLM: Назарбаев университеті әзірлеген үлкен тілдік модель, қазақ тіліндегі мәтіндерді түсінуге және жасауға қабілетті. Бұл модель қазақ тіліндегі контентті көбейтуге, аударма жасауға және басқа да көптеген қолданбаларға пайдаланылуы мүмкін.

• Басқа тілдік модельдер: Google, Microsoft және басқа компаниялардың үлкен тілдік модельдері де қазақ тілін қолдауға үйретілуі мүмкін.

Сөйлеу дағдыларын дамытуда ЖИ көмегімен оқушылардың айтылу дағдыларын автоматты түрде тексеруге болады.

• Google Speech-to-Text – оқушының айтқан сөздерін жазып, қазақ тіліне сәйкестігін тексереді.

• Speechnotes – диктант жазуға арналған платформа, оқушының айтылу мәнерін түзетеді.

ЖИ технологияларын пайдалану арқылы оқытушыларға арналған онлайн курстар ұйымдастыруға болады.

• Тіл-Қазына қоры – қазақ тілін үйретететін ЖИ негізіндегі веб-платформа.

• Coursera, Udemy – қазақ тілінде жасанды интеллект қолдану бойынша курстар.

Грамматикалық және стилистикалық қателерді түзету барысында ЖИ негізіндегі құралдар оқушылардың жазбаша жұмыстарын тексеріп, автоматты түрде кері байланыс береді.

• KazGrammar – қазақ тіліндегі жазбаша жұмыстардағы грамматикалық қателерді анықтайды.

• LanguageTool – қазақ тіліне арналған ЖИ-мен жұмыс істейтін редактор.

ЖИ негізіндегі машиналық аударма жүйелері арқылы қазақ тілінен басқа тілдерге немесе керісінше аудару жүзеге асырылады.

• Google Translate: Қазақ тілінде мәтіндер аударылып, нақты тілдік құрылымдарға сай нәтиже береді.

• Yandex.Translate: Қазақ тіліндегі сөздер мен сөйлемдер басқа тілдерге, әсіресе орыс тіліне, ағылшын тіліне аударылады.

• DeepL: Қазақ тілі қосылған кейбір аударма платформаларында қазақ тілін өңдеу мүмкіндігі бар.

ЖИ эмоциялық талдау жүйелерінің көмегімен қазақ тіліндегі мәтіндерде қолданылған эмоциялар анықталады. Бұл әсіресе әлеуметтік медиадағы пікірлер мен комментарийлерді талдауға қолданылуы мүмкін.

• Sentiment Analysis (Эмоциялық талдау): Мәтіннің оң немесе теріс эмоциясын анықтау.

Инклюзивті білім беруде ЖИ қолдану ерекше білім беру қажеттіліктері бар оқушыларға бейімделген оқыту материалдарын ұсынуға көмектеседі.

• Text-to-Speech (TTS) технологиясы – нашар көретін оқушыларға арналған мәтінді дыбыстау құралы.

• KazBraille – көру қабілеті шектеулі оқушыларға арналған қазақша Брайль әліпбиін оқыту бағдарламасы.

Жасанды интеллект қазақ тілін оқытуда көптеген мүмкіндіктер ұсынады. Ол оқытудың тиімділігін арттырып, әр оқушының қажеттіліктеріне бейімделген жеке оқу бағдарламаларын жасауға көмектеседі. Сонымен қатар, ЖИ интерактивті оқыту әдістерін ұсына отырып, оқушылардың мотивациясын арттыруға ықпал етеді. Мұғалімдер мен оқушылар ЖИ технологияларын белсенді қолданса, қазақ тілін үйрену мен оқытудың сапасы айтарлықтай жақсарады. Жасанды интеллектіні қазақ тілін оқытуда тиімді пайдалану үшін мұғалімдер мен оқушылардың осы технологияларды меңгеруі және оларды оқу процесінде белсенді қолдануы маңызды. Бұл қазақ тілін үйрену мен оқытудың сапасын арттырып, білім беру жүйесін жаңғыртуға септігін тигізеді.

«MENTOR» ӘДІСТЕМЕЛІК ОРТАЛЫҒЫНАН «ҮЗДІК ҚАЛАМ»
РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТАНЫМДЫҚ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛЫНЫҢ

ТАЛАПТАР/ШАРТТАР

Авторлар қолжазбаларды мұқият тексеріп, түзетуі тиіс;
• автордың аты-жөнін (толық), ғылыми дәрежесін, атағын, қызметін, мекеменің толық атауын көрсету қажет;
• мақала авторының фотосуреті болуы шарт және өлшемі 4950x3510 пикселден (6x12 мм, 300 ppi кем емес) кем болмауы тиіс;
• мақалаға оның мәні мен идеясын айқындайтын сюжетті фотосуреттерді тіркеп жіберуге болады (сканирленген фотосуреттердің өлшемі 10x15 мм, 300 ppi кем емес);
• пайдаланған кестелер, диаграммалар, графиктерді, пайдаланылған бағдарламалардың (Word, Excel, PowerPoint және т.б.) бастапқы пішімінде материалға қоса тіркеу қажет;
• мақала көлемі атауы мен әдебиеттер тізімін қоспағанда 3 беттен аспауы қажет;
• мақаланы төмендегідей талаптарға сәйкес ресімдеу керек: Microsoft Word, кегль – 12 пункт, гарнитурасы - Times New Roman, парақ пішімі - A4, жиектері - 2 см, жоларалық интервал – жалаң, бірінші жол – 1, 25 см бос жер, азат жолға дейінгі және кейінгі интервал - 0 см;

ТРЕБОВАНИЯ/УСЛОВИЯ

Рукописи должны быть тщательно выверены и отредактированы авторами;
• необходимо указывать: фамилию, имя и отчество автора (полностью), учёную степень, звание, должность, полное название учреждения;
• фото автора статьи обязательно и должно иметь размеры не менее 4950x3510 пикселей (не менее 6x12 мм, 300 ppi), фото в статью не помещать;
• желательно сопроводить статью сюжетными фотографиями, которые будут отражать суть и идею статьи (размер отсканированных фото не менее 10x15 мм, 300 ppi);
• используемые таблицы, диаграммы, графики должны прилагаться к материалам в исходном формате используемых программ (Word, Excel, PowerPoint и др.);
• аннотация должна содержать только главную информацию статьи, не превышать объем 6 строк, выполняться на двух языках, отличающихся от языка статьи (пример: если статья написана на русском языке, то аннотация пишется на английском и казахском);
• максимальный объем статьи не более 3 страниц, включая название, список литературы;
• статью оформлять в соответствие с требованиями: Microsoft Word, кегль – 14 пунктов, гарнитура - Times New Roman, формат листа - A4, поля - 2 см, междустрочный интервал – одинарный, первая строка – отступ на 1, 25 см, интервал перед и после абзаца – 0 см;
Эл. почта: kalam2025@mail.ru